

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJE ŚWIATA

KONSTYTUCJA
POLITYCZNA
Republiki Chile

CONSTITUCIÓN POLÍTICA
DE LA REPÚBLICA
DE CHILE

Tłumaczenie z języka hiszpańskiego

Agnieszka Wojtyczek-Bonnand

Wstęp

Krzysztof Wojtyczek

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2012

Seria: Konstytucje Świata

Konstytucja Republiki Chile

Weryfikacja prawnicza: **Leszek Garlicki**
Weryfikacja tłumaczenia: **Anna Marta Sroka**
Konsultacja: **Krzysztof Wojtyczek**
Redakcja: **Teresa Koperska, Wiesław Staśkiewicz**
Projekt graficzny: **Darek Kondefe**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2012

Biblioteka Sejmowa
ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa
e-mail: parlib@sejm.gov.pl

Druk: AKCYDENS S.J.

ISBN: 978-83-7666-210-7

Spis treści

<i>Wstęp Krzysztof Wojtyczek</i>	7
--	---

Konstytucja Polityczna Republiki Chile z 1980 r.

Rozdział I. Podstawy ustroju politycznego	61
Rozdział II. Przynależność państwowa i prawa obywatelskie ..	67
Rozdział III. Prawa i obowiązki konstytucyjne.....	73
Rozdział IV. Rząd	91
Rozdział V. Kongres Narodowy	105
Rozdział VI. Władza sądownicza	127
Rozdział VII. Prokuratura	133
Rozdział VIII. Trybunał Konstytucyjny	139
Rozdział IX. Sądownictwo wyborcze	147
Rozdział X. Generalna Izba Kontroli Republiki	151
Rozdział XI. Siły zbrojne, porządkowe i bezpieczeństwa publicznego	155
Rozdział XII. Rada Bezpieczeństwa Narodowego	159
Rozdział XIII. Bank Centralny	161
Rozdział XIV. Rząd i administracja państwa	163
Rozdział XV. Zmiana Konstytucji	173
Postanowienia przejściowe	175
Aneks. Wykaz ustaw konstytucyjnych zmieniających Konstytucję Polityczną Chile od 1989 r.	183
<i>Wybrana literatura</i>	187

KONSTYTUCJA POLITYCZNA REPUBLIKI CHILE

DEKRET NAJWYŻSZY

Przyjęta w referendum 11 września 1980 r.
Jako Dekret Najwyższy (Decreto Supremo N° 1.150)
ogłoszona w dzienniku urzędowym Republiki Chile
„Diario Oficial de la República de Chile” Nr 30.798
z 24 października 1980 r., weszła w życie 11 marca 1981 r.

Publikowany tekst konstytucji uwzględnia wszystkie zmiany
dokonane do dnia 1 lipca 2012 roku.

CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LA REPÚBLICA DE CHILE

DECRETO SUPREMO

PODSTAWY USTROJU POLITYCZNEGO

Rozdział I

PODSTAWY USTROJU POLITYCZNEGO

Artykuł 1

Ludzie rodzą się wolni i równi w godności i prawach.

Rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa.

Państwo uznaje i chroni grupy pośredniczące, poprzez które społeczeństwo organizuje się i tworzy swoje struktury, oraz gwarantuje tym grupom odpowiednią autonomię tak, aby mogły osiągać własne szczególne cele.

Państwo służy osobie ludzkiej, a jego celem jest promowanie dobra wspólnego; aby to osiągnąć ma obowiązek przyczynić się do stworzenia takich warunków społecznych, które zapewnią wszystkim i każdemu z członków wspólnoty narodowej możliwie najpełniejszy rozwój w wymiarze duchowym i materialnym, przy pełnym poszanowaniu praw i gwarancji ustanowionych w niniejszej Konstytucji.

Obowiązkiem państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, ochrona ludności i rodziny, dążenie do wzmocnienia tej ostatniej, promowanie harmonijnej integracji wszystkich grup Narodu i zagwarantowanie prawa każdego do uczestniczenia w życiu kraju na zasadzie równości szans.

Artykuł 2

Symbolami narodowymi są: flaga narodowa, godło Republiki i hymn państwowy.

Artykuł 3

Państwo Chile jest jednolite.

Podstawą przekładu konstytucji był tekst jednolity Konstytucji Politycznej Republiki Chile ogłoszony w urzędowym organie publikacyjnym Chile „Diario Oficial de la República de Chile” 26 sierpnia 2005 r., który zaktualizowano trzynastoma ustawami o reformie konstytucyjnej: nr 20.162, 20.193, 20.245, 20.337, 20.346, 20.352, 20.354, 20.390, 20.414, 20.503, 20.515, 20.516 oraz 20.573.

Wersja elektroniczna Konstytucji w języku hiszpańskim jest dostępna na stronie internetowej Izby Deputowanych, <http://www.camara.cl>.

Administracja państwowa jest funkcjonalnie i terytorialnie zdecentralizowana lub zdekoncentrowana, w zależności od przypadku i zgodnie z ustawą.

Organy państwowe wspierają umacnianie regionalizacji państwa oraz zrównoważony i solidarny rozwój regionów, prowincji i gmin na terytorium narodowym.

Artykuł 4

Chile jest republiką demokratyczną.

Artykuł 5

Suwerenność spoczywa w swej istocie w Narodzie. Jej realizacja urzeczywistnia się poprzez lud w drodze plebiscytu i okresowych wyborów, a także przez organy władzy, ustanowione w niniejszej Konstytucji. Żadna część ludu ani jednostka nie mogą przywłaszczyć sobie jej wykonywania.

Sprawowanie suwerenności podlega ograniczeniom wynikającym z poszanowania praw podstawowych, których źródłem jest natura ludzka. Obowiązkiem organów państwowych jest poszanowanie i wspieranie tych praw, zagwarantowanych w niniejszej Konstytucji, a także przez wiążące umowy międzynarodowe ratyfikowane przez Chile.

Artykuł 6

Organy państwowe mają obowiązek działać zgodnie z Konstytucją i uchwalonymi zgodnie z nią przepisami oraz gwarantować porządek ustrojowy Republiki.

Zasady niniejszej Konstytucji obowiązują zarówno osoby piastujące urzędy lub wchodzące w skład wymienionych organów, jak i wszelkie osoby, instytucje lub grupy.

Naruszenie niniejszych przepisów pociąga za sobą odpowiedzialność oraz sankcje przewidziane ustawą.

Artykuł 7

Akty podejmowane przez organy państwowe są ważne, jeżeli członkowie tych organów zostali powołani zgodnie z prawem, a ich działania są wykonywane w granicach kompetencji i w formie określonej w ustawie.

Żaden organ, żadna osoba ani grupa osób nie mogą przyznać sobie, nawet powołując się na okoliczności nadzwyczajne, innej władzy lub uprawnień niż te, które zostały im wyraźnie przyznane na podstawie Konstytucji lub ustaw.

Wszelkie akty niezgodne z niniejszym artykułem są nieważne i pociągają za sobą odpowiedzialność oraz sankcje określone w ustawie.

Artykuł 8

Wykonywanie funkcji publicznych zobowiązuje osoby je sprawujące do ścisłego przestrzegania zasady uczciwości¹ we wszystkich swoich działaniach.

Akty i uchwały organów państwa są jawne, jak również ich uzasadnienia i stosowane procedury. Tylko ustawa uchwalona przy zachowaniu kwalifikowanego kworum może wprowadzić ograniczenia lub tajność jednych bądź drugich w przypadku, gdyby jawność godziła w prawidłowe wykonywanie funkcji tych organów, prawa człowieka, bezpieczeństwo Narodu lub interes państwowy.

Prezydent Republiki, ministrowie stanu, deputowani i senatorowie oraz inne władze państwowe i urzędnicy, wymienieni w ustawie organicznej, składają w formie jawnej oświadczenie o swoich dobrach i majątku.

Wymieniona ustawa określa przypadki i warunki, na jakich wymienione władze przekazują osobom trzecim zarządzanie dobrami i zobowiązaniami, które mogłyby spowodować konflikt interesów podczas wykonywania funkcji publicznych. Może ona również uwzględniać inne środki właściwe do ich rozwiązania i, w stosownych przypadkach, nakazać zbycie całości lub części dóbr.

Artykuł 9

Terroryzm, w jakiegokolwiek postaci, jest z istoty sprzeczny z prawami człowieka.

¹ W oryginale: „principio de probidad”. Zasada wprowadzona do konstytucji w 2005 r., mająca genezę w rzymskiej zasadzie *bona fides*, oznacza uczciwość urzędników i funkcjonariuszy państwowych; kierowanie się przez nich przekonaniem o prawdziwości, dokładności i rzetelności w każdej rozpatrywanej sprawie, wydawanej decyzji lub opinii; zakłada uczciwe i rzetelne zachowanie się przedstawicieli państwa w stosunku do zainteresowanych sprawą obywateli (przypis red.).

Ustawa przyjęta przy zachowaniu kwalifikowanego kworum² określa czyny terrorystyczne oraz kary za nie. Sprawcy tych przestępstw zostają pozbawieni przez piętnaście lat prawa wykonywania funkcji lub piastowania urzędów publicznych, niezależnie, czy są one obsadzone w drodze wyboru czy nie, a także funkcji rektora lub dyrektora zakładu oświatowego³ oraz wykonywania funkcji dydaktycznych w tych zakładach, wykorzystywania środka społecznego przekazu lub bycia jego dyrektorem, lub administratorem, lub wykonywania w tym środku przekazu funkcji związanych z przekazywaniem lub rozpowszechnianiem opinii, lub informacji, ani nie mogą kierować organizacjami politycznymi lub organizacjami związanymi ze szkolnictwem, lub wspólnotami sąsiedzkimi, korporacjami zawodowymi, pracodawców, związkowymi, i studenckimi, ani – generalnie – organizacjami przez wyżej wymieniony okres. Powyższe przepisy nie naruszają przewidzianych ustawą innych zakazów zajmowania stanowisk lub zakazów ustanowionych na dłuższy okres.

Przestępstwa, o których mowa w ustępie poprzednim, w zakresie wszelkich skutków prawnych, są zawsze uznawane za pospolite, a nie polityczne i w ich przypadku nie dopuszcza się indywidualnego ułaskawienia⁴ – z wyjątkiem zamiany kary śmierci na dożywocie.

² Jest to odrębna kategoria ustaw w chilijskim systemie źródeł prawa wprowadzona Konstytucją z 1980 r. Przewidziane są wyłącznie dla przypadków określonych w Konstytucji i których to uregulowania nie można zastąpić dekretem ustawodawczym (*decreto legislativo o decreto con fuerza de ley*) (przypis red.).

³ W oryginale: „establecimiento”.

⁴ W oryginale: „indulto particular”.

PRZYNALEŻNOŚĆ
PAŃSTWOWA
I PRAWA OBYWATELSKIE

PRZYNALEŻNOŚĆ
PAŃSTWOWA
I PRAWA OBYWATELSKIE

Rozdział II

PRZYNALEŻNOŚĆ PAŃSTWOWA⁵ I PRAWA OBYWATELSKIE⁶

Artykuł 10

Chilijczykami są:

1. Osoby urodzone na terytorium Chile, z wyjątkiem dzieci cudzoziemców, którzy przebywają w Chile w służbie swojego rządu, oraz dzieci cudzoziemców przebywających czasowo, przy czym wszyscy oni bez ograniczeń mogą jednak wybrać chilijską przynależność państwową;
2. Dzieci, których ojciec jest Chilijczykiem lub matka Chilijką, urodzone za granicą, pod warunkiem, że jeden z ich wstępnych pierwszego lub drugiego stopnia uzyskał chilijską przynależność państwową na mocy przepisów ustanowionych w pkt 1, 3 lub 4;
3. Cudzoziemcy, którzy nabyli przynależność państwową zgodnie z ustawą;
4. Osoby, które nabyły przynależność państwową w trybie szczególnego przywileju na mocy ustawy.

Ustawa określa procedury wyboru chilijskiej przynależności państwowej, nadawania, odmowy nadania i utraty przynależności państwowej oraz tworzenia rejestru wszystkich tych aktów.

Artykuł 11

Chilijską przynależność państwową traci się:

1. zrzekając się jej dobrowolnie przed właściwymi władzami chilijskimi. Zrzeczenie takie jest skuteczne jedynie w przypadku, gdy dana osoba nabyła uprzednio przynależność państwową innego państwa;

⁵ W oryginale: „nacionalidad”.

⁶ W oryginale: „ciudadanía”, tj. przynależność do wspólnoty politycznej, wyrażająca się w prawach obywatelskich.

2. na mocy dekretu prezydenckiego, w przypadku świadczenia usług podczas wojny nieprzyjaciołom Chile lub ich sprzymierzeńcom;
3. w razie unieważnienia nadania przynależności państwowej;
4. na mocy ustawy, która pozbawia przynależności państwowej nabytej w trybie szczególnego przywileju.

Osoby, które utraciły chilijską przynależność państwową z któregośkolwiek z powodów określonych w niniejszym artykule, mogą ją odzyskać wyłącznie na mocy ustawy.

Artykuł 12

Osoba poszkodowana przez akt lub uchwałę organu administracji, pozbawiające ją chilijskiej przynależności państwowej lub odmawiające jej uznania, może się odwołać, osobiście lub za pośrednictwem innej osoby występującej w jej imieniu, w ciągu 30 dni do Sądu Najwyższego, który rozpozna sprawę jak sąd przysięgłych, w pełnym składzie. Wniesienie odwołania zawiesza skutki aktu lub uchwały, których ono dotyczy.

Artykuł 13

Prawa obywatelskie mają⁷ Chilijczycy, którzy ukończyli osiemnaście lat i którzy nie zostali skazani na karę szczególnie dotkliwą⁸.

Status osoby mającej prawa obywatelskie pociąga za sobą czynne prawo wyborcze, prawo do kandydowania na urzędy obieralne oraz pozostałe prawa, nadane im na mocy Konstytucji lub ustaw.

W przypadku Chiliczyków, o których mowa w art. 10 pkt 2 i 4, warunkiem korzystania z praw obywatelskich jest co najmniej roczny pobyt w Chile.

Artykuł 14

Cudzoziemcy przebywający w Chile ponad pięć lat i spełniający wymagania, o których mowa w ustępie pierwszym art. 13, mogą korzystać z czynnego prawa wyborczego w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie.

⁷ W oryginale: „son ciudadanos”.

⁸ W oryginale: „pena aflictiva”.

Osoby, które nabyły przynależność państwową zgodnie z art. 10 pkt 3, uzyskują prawo do kandydowania na wybieralne urzędy publiczne dopiero po upływie pięciu lat po otrzymaniu przynależności państwowej.

Artykuł 15

W głosowaniach powszechnych akt głosowania jest osobisty, równy, tajny i dobrowolny.

Głosowanie powszechne można zarządzić jedynie w celu przeprowadzenia wyborów i plebiscytów wyraźnie przewidzianych w niniejszej Konstytucji.

Artykuł 16

Czynne prawo wyborcze ulega zawieszeniu w:

1. wyniku ubezwłasnowolnienia z powodu choroby umysłowej⁹;
2. przypadku oskarżenia o przestępstwo, za które grozi kara szczególnie dotkliwa lub o przestępstwo, które ustawa uznaje za czyn terrorystyczny, oraz
3. przypadku wymierzenia kary przez Trybunał Konstytucyjny zgodnie z art. 19 pkt 15 ustęp siódmy niniejszej Konstytucji. Osoby, które z tego powodu zostały pozbawione czynnego prawa wyborczego, odzyskują je po upływie pięciu lat liczonych od dnia wydania orzeczenia przez Trybunał.

Zawieszenie to nie wywołuje innych skutków prawnych, bez uszczerbku dla przepisów art. 19 pkt 15 ustęp siódmy.

Artykuł 17

Prawa obywatelskie traci się na skutek:

1. utraty chilijskiej przynależności państwowej;
2. skazania na karę szczególnie dotkliwą oraz
3. skazania za przestępstwa, które ustawa uznaje za czyny terrorystyczne oraz przestępstwa związane z handlem narkotykami i za które grozi także kara szczególnie dotkliwa.

Osoby, które utraciły prawa obywatelskie z przyczyn wymienionych w pkt 2, odzyskują je zgodnie z ustawą, po zatarciu skazania.

⁹ W oryginale: „de demencia”.

Osoby, które utraciły je z przyczyn przewidzianych w pkt 3, mogą po odbyciu kary zwrócić się do Senatu o ich przywrócenie.

Artykuł 18¹⁰

Ustanawia się powszechny system wyborczy.

Konstytucyjna ustawa organiczna¹¹ określa jego organizację i funkcjonowanie, reguluje procedurę wyborczą i plebiscytową w zakresie nieunormowanym w niniejszej Konstytucji, i zawsze gwarantuje pełną równość między kandydatami niezależnymi a członkami partii politycznych, zarówno co do zgłaszania kandydatur, jak i udziału w wyżej wymienionych procedurach. Ustawa, o której mowa, ustanawia również system finansowania, przejrzystości, ograniczania i kontroli wydatków wyborczych.

Konstytucyjna ustawa organiczna tworzy ponadto system spisu wyborców, w którym ujmuje się z mocy prawa osoby spełniające przesłanki określone w niniejszej Konstytucji i który znajduje się pod kierownictwem Urzędu Wyborczego.

Zapewnienie porządku publicznego podczas wyborów i plebiscytów należy do Sił Zbrojnych i Karabinierów w sposób określony w ustawie.

¹⁰ Artykuł ten został zmieniony ustawą nr 20.337 z dnia 4.04.2009. Jego wejście w życie zostało uzależnione od spełnienia warunku przewidzianego w artykule XXIII przepisów przejściowych niniejszej Konstytucji (przypis red.).

¹¹ Konstytucyjna ustawa organiczna wprowadzona konstytucją z 1980 r. jest szczególnym rodzajem ustaw w chilijskim systemie źródeł prawa. Dotyczy tylko materii określonych w Konstytucji. Kwalifikowane kworum niezbędne do jej przyjęcia wynosi 4/7, tak głosów deputowanych, jak i senatorów.

Ustawa, o której mowa, ustanawia również system finansowania, przejrzystości, ograniczania i kontroli wydatków wyborczych (przypis red.).

PRAWA I OBOWIĄZKI KONSTYTUCYJNE

PRAWA I OBOWIĄZKI KONSTYTUCYJNE

PRAWA I OBOWIĄZKI KONSTYTUCYJNE

Artykuł 19

Konstytucja zapewnia każdemu:

1. Prawo do życia i do integralności fizycznej i psychicznej osoby.
Prawo chroni życie nienarodzonych.
Kara śmierci może zostać ustanowiona wyłącznie za przestępstwo określone w ustawie, przyjętej przy kwalifikowanym kworum.
Zabronione jest stosowanie jakiegokolwiek nieuzasadnionego przymusu.
2. Równość wobec prawa. W Chile nie ma osób lub grup uprzywilejowanych. W Chile nie ma niewolników i każda osoba wkraczająca na jego terytorium staje się wolna. Mężczyźni i kobiety są równi wobec prawa.
Ani ustawa, ani żadna władza nie może ustanawiać arbitralnych różnicowań.
3. Równą ochronę prawną w korzystaniu z praw.
Każdy ma prawo do pomocy prawnej w formie przewidzianej przez ustawę i żaden organ władzy, ani osoba nie może zabronić, ograniczyć ani zakłócać interwencji obrońcy, jeżeli o niego wystąpiono. W przypadku członków Sił Zbrojnych oraz funkcjonariuszy Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego prawo to regulują, w kwestiach administracyjnych i dyscyplinarnych, odpowiednie przepisy zawarte w ich statutach.
Ustawa ustanowi środki w celu zapewnienia pomocy i obrony prawnej osobom, które nie mogą sobie ich same zapewnić.
Ustawa określi przypadki i ustanawia sposób, w jaki osobom fizycznym, ofiarom przestępstw, zapewnia się bezpłatną pomoc i obronę prawną, w celu wszczęcia postępowania karnego w przypadkach przewidzianych w niniejszej Konstytucji i ustawach.

Każdy oskarżony o przestępstwo ma niezbywalne prawo do pomocy obrońcy wyznaczonego przez Państwo, jeżeli sam jego nie wyznaczy w terminie określonym w ustawie.

Nikt nie może być sądzony przez komisje specjalne, ale jedynie przez sąd określony w ustawie i który został przez nią ustanowiony przed popełnieniem czynu.

Każdy wyrok organu wymierzającego sprawiedliwość musi opierać się na uprzednim postępowaniu sądowym przeprowadzonym zgodnie z prawem. Do ustawodawcy zawsze należy zagwarantowanie racjonalnego i sprawiedliwego postępowania oraz śledztwa.

Ustawa nie może ustanawiać domniemania odpowiedzialności karnej.

Za żadne przestępstwo nie może zostać wymierzona inna kara niż ta, która została przewidziana w ustawie promulgowanej przed dokonaniem przestępstwa, chyba że nowa ustawa jest względniejsza dla zainteresowanego.

Żadna ustawa nie może ustanawiać kar bez wyraźnego opisu czynu, za który jest ona wymierzana.

4. Poszanowanie i ochronę życia prywatnego oraz godności osób i ich rodzin.
5. Nienaruszalność mieszkania i wszelkich prywatnych form komunikowania się. Mieszkanie może zostać przeszukane, a rozmowy i dokumenty przejęte, otwarte lub zarejestrowane jedynie w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie.
6. Wolność sumienia, uzewnętrzniania wszelkich wierzeń i swobodne sprawowanie wszelkich kultów, które nie są sprzeczne z moralnością, dobrymi obyczajami lub porządkiem publicznym. Wspólnoty religijne mogą wznosić i utrzymywać świątynie wraz z przyległościami pod warunkiem przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny ustanowionych w ustawach i zarządzeniach¹².

Kościoły, wyznania i instytucje religijne jakiegokolwiek kultu korzystają w zakresie ochrony majątku z praw przyznaných

¹² W oryginale: „leyes y ordenanzas”.

i uznawanych przez ustawy obowiązujące w danym momencie. Świątynie i ich przyległości przeznaczone wyłącznie na potrzeby kultu są wolne od jakichkolwiek świadczeń.

7. Prawo do wolności osobistej i bezpieczeństwa osobistego.

W konsekwencji:

- a) Każdy ma prawo do zamieszkania i przebywania gdziekolwiek na terytorium Republiki, przemieszczania się z miejsca na miejsce oraz do wjazdu na jej terytorium oraz jego opuszczania, pod warunkiem przestrzegania postanowień ustawy i nieszkodzenia osobom trzecim;
- b) Nikt nie może zostać pozbawiony wolności osobistej ani nie może ona zostać ograniczona, z wyjątkiem przypadków ustanowionych w Konstytucji i ustawach, i w sposób w nich określony;
- c) Nikt nie może zostać zatrzymany ani aresztowany, chyba że na mocy nakazu funkcjonariusza publicznego wyraźnie do tego upoważnionego w ustawie i po przedstawieniu mu nakazu w sposób zgodny z prawem. Może jednak zostać zatrzymana osoba ujęta na gorącym uczynku, wyłącznie w celu oddania jej do dyspozycji właściwego sędziego w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania.

Jeżeli organ władzy zatrzymuje lub aresztuje osobę, ma obowiązek w ciągu 48 godzin od zatrzymania lub aresztowania poinformować o tym właściwego sędziego, przekazując mu zatrzymanego do dyspozycji. Sędzia może, w umotywowanym postanowieniu, przedłużyć ten okres do pięciu dni, a w przypadku śledztwa w sprawie czynów uznanych w ustawie za terrorystyczne nawet do dziesięciu dni;

- d) Nikt nie może zostać zatrzymany, aresztowany, umieszczony w areszcie tymczasowym, ani uwięziony, chyba że zostanie umieszczony w swoim domu lub w miejscach publicznych do tego celu przeznaczonych.

Funkcjonariusze odpowiedzialni za zakład karny nie mogą przyjąć do niego żadnej osoby w charakterze zatrzymanego lub oskarżonego albo skazanego, bez odnotowania w jawnym rejestrze odpowiedniego nakazu, wydanego przez uprawnioną do tego władzę.

Żaden zakaz porozumiewania się nie stoi na przeszkodzie, aby funkcjonariusz odpowiedzialny za zakład karny lub areszt odwiedzał osobę zatrzymaną lub aresztowaną, sądzoną lub pozbawioną wolności, która przebywa w tym zakładzie. Funkcjonariusz ten ma obowiązek zawsze, gdy zażąda tego zatrzymany lub aresztowany, przekazać właściwemu sędziemu kopię nakazu uwięzienia lub zażądać, aby została mu dostarczona taka kopia, lub samemu zaświadczyć o uwięzieniu danej osoby, o ile wymóg ten nie został spełniony w chwili zatrzymania;

- e) Oskarżony pozostaje na wolności, chyba że sędzia uzna, że zatrzymanie lub areszt prewencyjny są konieczne do przeprowadzenia śledztwa lub dla zapewnienia bezpieczeństwa pokrzywdzonego lub społeczeństwa. Ustawa określa wymogi i warunki odzyskania wolności. Odwołanie od postanowienia dotyczącego pozbawienia wolności oskarżonego o przestępstwa, o których mowa w art. 9, jest rozpatrywane przez właściwy sąd wyższej instancji, w skład którego wchodzi wyłącznie jego członkowie powołani na stałe. Postanowienie, które potwierdza pozbawienie wolności lub przyznaje wolność, musi zostać podjęte jednogłośnie. W czasie pozostawania na wolności oskarżony podlega zawsze środkom nadzoru stosowanym przez organ władzy przewidziany w ustawie;
- f) W sprawach karnych nie można zmuszać podejrzanego lub oskarżonego, aby zeznawał pod przysięgą w sprawie popełnionego przez siebie czynu; nie można również zmusić do składania zeznań przeciwko niemu, jego wstępnych, zstępnych, współmałżonka oraz innych osób, które, w zależności od przypadku i okoliczności, wymienia ustawa;
- g) Nie może zostać nałożona kara konfiskaty mienia, z wyjątkiem przypadków orzeczenia kary przewidzianych ustawą, przy czym kara ta stosowana jest wobec zrzeszeń nielegalnych;
- h) Nie można nakładać jako kary utraty prawa do świadczeń socjalnych oraz

- i) W razie ostatecznego umorzenia postępowania lub wydania wyroku uniewinniającego, osoba, przeciwko której prowadzone było postępowanie, lub która została skazana w jakiegokolwiek instancji, ma prawo do odszkodowania ze strony państwa za poniesione szkody materialne i moralne, jeżeli Sąd Najwyższy uzna, że wydane orzeczenie było błędne lub arbitralne¹³. Odszkodowanie jest przyznawane przez sąd w postępowaniu uproszczonym i skróconym, w którym dowody są oceniane zgodnie z sumieniem.
8. Prawo do życia w środowisku wolnym od zanieczyszczeń. Jest obowiązkiem państwa dbałość, aby prawo to nie zostało naruszone oraz nadzorowanie ochrony przyrody. Ustawa może ustanowić szczególne ograniczenia korzystania z określonych praw lub wolności w celu ochrony środowiska.
9. Prawo do ochrony zdrowia. Państwo zapewnia wolny i równy dostęp osób do służby zdrowia – promocji i ochrony zdrowia oraz leczenia i rehabilitacji. Należy do niego również koordynacja i kontrola działań związanych ze zdrowiem. Priorytetowym obowiązkiem państwa jest zagwarantowanie wykonywania działań dotyczących ochrony zdrowia, zarówno za pośrednictwem instytucji publicznych, jak i prywatnych, na zasadach i na warunkach określonych ustawą, która może ustanowić obowiązkowe składki. Każdy ma prawo wybrać system opieki zdrowotnej, do którego chce należeć, państwowy lub prywatny.
10. Prawo do oświaty. Oświata ma na celu pełny rozwój osób na różnych etapach ich życia. Rodzice mają szczególne prawo i obowiązek wychowania swoich dzieci. Do państwa należy zapewnienie specjalnej ochrony wykonywania tego prawa. Państwo ma obowiązek wspierać oświatę na poziomie przed-szkolnym oraz zapewnić bezpłatny dostęp do drugiego poziomu

¹³ W oryginale: „injustificadamente errónea o arbitraria”, dosłownie „błędne lub arbitralne”.

przejściowego¹⁴ i jego finansowanie ze środków państwowych, przy czym zaliczenie tego poziomu nie stanowi warunku przyjęcia do szkoły podstawowej.

Nauka na poziomie podstawowym i średnim jest obowiązkowa, przy czym obowiązkiem państwa jest finansowanie bezpłatnego systemu w tym zakresie tak, aby zapewnić całej ludności dostęp do szkolnictwa. Nauka na poziomie średnim w tym systemie zostanie przedłużona zgodnie z ustawą do ukończenia 21 lat. Do zadań państwa należy także pobudzanie rozwoju oświaty na wszystkich jej poziomach, wspieranie badań naukowych i technologicznych, twórczości artystycznej oraz ochrony i pomnażania dziedzictwa kulturowego Narodu.

Obowiązkiem społeczności jest przyczynianie się do rozwoju i doskonalenia oświaty.

11. Wolność nauczania obejmującą prawo do zakładania, organizowania i utrzymywania zakładów oświatowych.

Wolność nauczania nie podlega ograniczeniom innym niż te nałożone przez moralność, dobre obyczaje, porządek publiczny i bezpieczeństwo narodowe.

Nauczanie uznane oficjalnie nie może być ukierunkowane na propagowanie jakichkolwiek stronnictw politycznych.

Rodzice mają prawo do wyboru zakładu oświatowego dla swoich dzieci.

Konstytucyjna ustawa organiczna ustanawia minimalne wymagania, które będą egzekwowane na każdym z poziomów nauczania podstawowego i średniego oraz ustala obiektywne standardy o powszechnym zastosowaniu, które pozwolą państwu na kontrolowanie ich wdrażania. Ustawa ta określa również wymogi, niezbędne do oficjalnego uznania zakładów oświatowych na wszystkich poziomach.

12. Wolność wyrażania poglądów i dostęp do informacji, bez uprzedniej cenzury, w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek środka przekazu, bez uszczerbku dla odpowiedzialności za przestępstwa i nadużycia dokonane przy korzystaniu z tych

¹⁴ W oryginale: „segundo nivel de transición” – chodzi o oświatę dla dzieci w wieku 5–6 lat (przypis tłum.).

wolności, zgodnie z ustawą, przyjętą przy kwalifikowanym kworum.

Ustawa w żadnym przypadku nie może ustanowić monopolu państwowego na środki społecznego przekazu.

Każda osoba fizyczna lub prawna znieważona lub niesprawiedliwie wymieniona przez jakikolwiek środek społecznego przekazu ma prawo, aby jej oświadczenie lub sprostowanie zostały bezpłatnie rozpowszechnione, na warunkach określonych w ustawie, przez środek społecznego przekazu, który rozpowszechnił daną informację.

Każda osoba fizyczna lub prawna ma prawo do zakładania, wydawania i utrzymywania¹⁵ gazet, czasopism i periodyków, na warunkach określonych w ustawie.

Państwo oraz te uniwersytety i inne osoby lub podmioty, które zostały określone w ustawie, mogą zakładać, prowadzić i utrzymywać stacje telewizyjne.

Ustanawia się Krajową Radę Telewizji, niezależną i mającą osobowość prawną, której zadaniem jest nadzorowanie prawidłowego funkcjonowania tego środka przekazu. Ustawa przyjęta przy kwalifikowanym kworum określa organizację oraz pozostałe funkcje i uprawnienia Rady.

Ustawa określa system kwalifikowania produkcji filmowej do rozpowszechniania.

13. Prawo do pokojowego gromadzenia się bez uprzedniego zezwolenia i bez broni.

Zgromadzenia na placach, ulicach i innych miejscach użytku publicznego są regulowane przez zarządzenia policyjne o charakterze generalnym¹⁶.

14. Prawo do składania petycji do władz w jakiegokolwiek sprawie, w interesie publicznym lub prywatnym, bez żadnych ograniczeń poza tym, aby czynić to właściwie i z szacunkiem.

15. Prawo do zrzeszania się bez uprzedniego zezwolenia.

Aby korzystać z osobowości prawnej, zrzeszenia muszą zostać utworzone zgodnie z ustawą.

¹⁵ W oryginale: „mantener”.

¹⁶ W oryginale: „disposiciones generales de policía”.

Nikt nie może zostać zmuszony do przynależności do zrzeszenia.

Zakazane są zrzeszenia godzące w moralność, porządek publiczny i bezpieczeństwo państwa.

Partie polityczne nie mogą brać udziału w działalności innej niż im właściwa, ani korzystać z jakichkolwiek przywilejów lub monopoli w zakresie aktywności obywatelskiej; lista ich członków jest rejestrowana przez Państwową Służbę Wyborczą¹⁷, która zachowuje ją w tajemnicy, przy czym jest ona dostępna dla członków danej partii; księgowość partii jest jawna; źródła finansowania nie mogą pochodzić z pieniędzy, dóbr, darowizn, wkładów ani kredytów pochodzenia zagranicznego; ich statuty muszą przewidywać unormowania zapewniające rzeczywistą demokrację wewnętrzną. Konstytucyjna ustawa organiczna ustanawia system prawyborów, który może być wykorzystywany przez wymienione partie w celu wyłonienia kandydatów na urzędy obsadzone z wyboru; ich wyniki są wiążące dla tych zrzeszeń, z zastrzeżeniem wyjątków ustanowionych w wymienionej ustawie. Osoby, które nie zostały wybrane w prawyborach, nie mogą kandydować w wyborach na dany urząd. Konstytucyjna ustawa organiczna reguluje pozostałe materie dotyczące partii oraz określa stosowane w przypadku naruszenia jej przepisów sankcje, wśród których może uwzględnić rozwiązanie partii. Zrzeszenia, ruchy, organizacje lub grupy osób, które prowadzą lub realizują działania właściwe dla partii politycznych, nie stosując się do powyższych przepisów, są nielegalne i podlegają karom zgodnie z konstytucyjną ustawą organiczną, o której mowa powyżej.

Konstytucja polityczna¹⁸ gwarantuje pluralizm polityczny. Niezgodne z Konstytucją są partie, ruchy lub inne formy organizacji, których cele, akty lub działania nie szanują podstawowych zasad systemu demokratycznego i konstytucyjnego, dążą do ustanowienia systemu totalitarnego, jak również te, które stosują przemoc, opowiadają się za jej stosowaniem lub nawołują do jej stosowania jako metody działalności politycznej.

¹⁷ W oryginale: „Servicio Electoral del Estado”.

¹⁸ Nazwa własna „Constitución Política”.

W takim przypadku orzeczenie o niezgodności z Konstytucją należy do Trybunału Konstytucyjnego.

Niezależnie od innych sankcji ustanowionych w Konstytucji lub w ustawie, osoby, które brały udział w czynach stanowiących podstawę orzeczenia niezgodności z Konstytucją, o którym mowa w ustępie poprzednim, nie mogą brać udziału w tworzeniu innych partii politycznych, ruchów lub innych form organizacji politycznych, ani kandydować na urzędy wybieralne, ani też zajmować stanowisk, o których mowa w art. 57 pkt 1–6, przez pięć lat od dnia ogłoszenia orzeczenia Trybunału. Jeżeli w tym dniu osoby, o których mowa powyżej, sprawowały wymienione funkcje lub zajmowały stanowiska, tracą je z mocy prawa.

Osoby podlegające karze orzeczonej na mocy powyższego przepisu nie mogą zostać zrehabilitowane w okresie określonym w ustępie poprzednim; czas obowiązywania zakazów przewidzianych w tym ustępie zostaje podwojony w przypadku recydywy.

16. Wolność pracy i jej ochronę.

Każda osoba ma prawo do swobodnego podejmowania zatrudnienia i do swobodnego wyboru pracy za godziwym wynagrodzeniem. Zabrania się jakiegokolwiek odmiennego¹⁹ traktowania, chyba że wynika ono z uwzględnienia zdolności osobistych i kwalifikacji albo przewidziane jest ustawą stawiającą wymóg chilijskiej przynależności państwowej lub ustanawiającą granice wieku.

Żaden rodzaj pracy nie może zostać zakazany, chyba że ustawa tak stanowi z uwagi na to, że godzi ona w moralność, bezpieczeństwo lub zdrowie publiczne, lub wymaga tego interes narodowy. Żadna ustawa ani zarządzenie władz publicznych nie mogą wymagać przynależności do organizacji lub jakiegokolwiek struktury, jako warunku prowadzenia określonej działalności lub wykonywania pracy, ani wystąpienia z nich, aby utrzymać tę działalność lub pracę. Ustawa określi zawody, które wymagają stopnia lub tytułu uniwersyteckiego oraz

¹⁹ W oryginale: „discriminación”.

warunki, które muszą zostać spełnione, aby je wykonywać. Korporacje zawodowe, utworzone zgodnie z prawem i związane z funkcjonowaniem tych zawodów, są uprawnione do rozpatrywania skarg złożonych w sprawie etyki postępowania ich członków. Od ich orzeczeń można się odwołać do właściwego sądu apelacyjnego. Osoby niezrzeszone wykonujące dany zawód podlegają właściwości sądów specjalne ustanowionych w ustawie.

Pracownicy mają prawo do rokowań zbiorowych z przedsiębiorstwem, w którym pracują, z zastrzeżeniem przypadków, w których ustawa wyraźnie na to nie zezwala. Ustawa określa zasady prowadzenia rokowań zbiorowych oraz odpowiednie procedury umożliwiające osiągnięcie sprawiedliwego i pokojowego rozwiązania w rokowaniach. Ustawa określa przypadki, w których rokowania zbiorowe są poddawane obowiązkowemu arbitrażowi; jest on przeprowadzany przez specjalne trybunały, złożone z ekspertów; ich organizację i uprawnienia określa wyżej wymieniona ustawa.

Prawo do strajku nie przysługuje urzędnikom państwowym ani urzędnikom samorządów terytorialnych. Prawo do strajku nie przysługuje również osobom zatrudnionym przez zrzeszenia lub przedsiębiorstwa, które, niezależnie od ich rodzaju, celów lub funkcji, świadczą usługi publiczne, lub których unieruchomienie może przynieść poważne szkody dla zdrowia, gospodarki państwa, zaopatrzenia ludności lub bezpieczeństwa narodowego. Ustawa ustanawia procedury umożliwiające określenie zrzeszeń i przedsiębiorstw, w których pracowników obowiązuje zakaz, o którym mowa w niniejszym ustępie.

17. Dostęp do wszystkich funkcji i stanowisk publicznych, bez żadnych ograniczeń, z wyjątkiem ustanowionych w Konstytucji i ustawach.

18. Prawo do zabezpieczenia społecznego.

Ustawy regulujące wykonanie tego prawa są przyjmowane przy kwalifikowanym kworum.

Działanie państwa jest nakierowane na zagwarantowanie wszystkim mieszkańcom możliwości korzystania z podstawowych

jednolitych świadczeń, realizowanych za pośrednictwem instytucji publicznych lub prywatnych. Ustawa może ustanowić obowiązkowe składki.

Państwo nadzoruje prawidłową realizację prawa do zabezpieczenia społecznego.

19. Prawo do zrzeszania się w związkach zawodowych w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie. Przynależność do związku zawodowego jest zawsze dobrowolna.

Organizacje związkowe uzyskują osobowość prawną poprzez sam fakt zarejestrowania swoich statutów i aktów założycielskich na zasadach i na warunkach określonych w ustawie.

Ustawa przewiduje mechanizmy zapewniające autonomię tym organizacjom. Organizacje związkowe nie mogą brać udziału w partyjnej działalności politycznej.

20. Równy rozkład danin proporcjonalnie do dochodów lub na zasadzie progresji, lub w formie określonej w ustawie, oraz równy rozkład pozostałych obciążeń publicznych.

W żadnym przypadku ustawa nie może ustanowić danin w oczywisty sposób niewspółmiernych lub niesprawiedliwych. Ściągnięte daniny, niezależnie od ich rodzaju, wchodzą w skład majątku narodowego i nie mogą zostać przeznaczone na określony cel.

Ustawa może jednak zezwolić, aby określone daniny zostały przeznaczone na cele właściwe obronie narodowej. Ustawa może również zezwolić, aby daniny, które obciążają czynności lub dobra o wyraźnym pochodzeniu regionalnym lub lokalnym, mogły zostać przeznaczone przez władze regionalne lub gminne, w zakresie wyznaczonym przez tę ustawę, na finansowanie prac na rzecz rozwoju.

21. Prawo do prowadzenia wszelkiej działalności gospodarczej, która nie godzi w moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo narodowe, przy poszanowaniu norm prawnych, które ją regulują.

Państwo i jego organy mogą prowadzić działalność gospodarczą lub mieć w niej udział jedynie wtedy, gdy zostały

do tego upoważnione w ustawie przyjętej przy kwalifikowanym kworum. W takim przypadku działalność ta podlega ustawodawstwu zwykłemu stosowanemu wobec podmiotów prywatnych, z zastrzeżeniem uzasadnionych wyjątków określonych w ustawie, która również jest przyjmowana przy kwalifikowanym kworum.

22. Zakaz arbitralnej dyskryminacji w działaniach państwa i jego organów w dziedzinie gospodarki.

Jedynie na mocy ustawy i pod warunkiem, że nie oznacza to dyskryminacji, można zezwolić na określone koncesje bezpośrednio lub pośrednio na rzecz danego sektora, dziedziny działalności lub strefy geograficznej, lub nałożyć na nie specjalne obciążenia. W przypadku koncesji lub korzyści pośrednich, oszacowanie ich kosztów winno być uwzględniane co roku w ustawie budżetowej.

23. Wolność nabywania na własność wszelkich dóbr, z wyjątkiem tych, które natura uczyniła wspólnymi dla wszystkich ludzi, lub które powinny należeć do całego Narodu, i które zostały uznane za takie przez ustawę. Powyższy przepis nie narusza innych postanowień niniejszej Konstytucji.

Ustawa przyjęta przy kwalifikowanym kworum może, gdy wymaga tego interes narodowy, ustanowić ograniczenia lub warunki w nabywaniu niektórych dóbr.

24. Prawo do własności, w różnych jej postaciach, wszelkich dóbr materialnych lub niematerialnych.

Wyłącznie ustawa może określić sposób nabywania własności, jej użytkowania, korzystania z niej i dysponowania nią, oraz ograniczenia i obowiązki wynikające z jej funkcji społecznej. Do funkcji tej zalicza się wszystko to, czego wymagają ogólne interesy narodowe, bezpieczeństwo narodowe, użyteczność i zdrowie publiczne oraz ochrona środowiska.

W żadnym przypadku nie można nikogo pozbawić jego prawa własności, dobra, które stanowi przedmiot własności, jednego z jej podstawowych atrybutów lub uprawnień wynikających z posiadania, chyba że ma to miejsce ze względu na użyteczność publiczną lub interes narodowy, określone przez ustawodawcę

w drodze ustawy ogólnej lub szczególnej zezwalających na wywłaszczenie. Wywłaszczony może zakwestionować zgodność z prawem aktu wywłaszczenia przed sądami zwykłymi i ma zawsze prawo do odszkodowania za rzeczywiście poniesione szkody majątkowe; wysokość odszkodowania ustala się za obopólnym porozumieniem lub na mocy wydanego zgodnie z prawem orzeczenia wyżej wymienionych sądów.

W przypadku braku porozumienia odszkodowanie jest wypłacane niezwłocznie gotówką.

Wejście w fizyczne władanie wywłaszczonym mieniem odbywa się po uprzednim wypłaceniu całości odszkodowania, które, w przypadku braku porozumienia, jest ustalane tymczasowo przez ekspertów w sposób przewidziany ustawą. W przypadku zakwestionowania podstaw wywłaszczenia, sędzia może, jeżeli uzasadniają to przedstawione argumenty, orzec zawieszenie wejścia w posiadanie.

Państwu przysługuje absolutna, wyłączna, niezbywalna i niepodlegająca przedawnieniu własność wszystkich kopalni, w tym złoża guano, piaski metalonośne, kopalnie soli, złoża węgla i węglowodorów oraz innych kopalni, z wyjątkiem glin powierzchniowych – niezależnie od prawa własności osób fizycznych lub prawnych do gruntów, na których się one znajdują. Własność gruntów ziemskich podlega obowiązkowi i ograniczeniom określonym w ustawie w celu ułatwienia badania, eksploatacji i pozyskiwania zasobów z tych kopalń.

Ustawa określa, które złoża spośród wymienionych w poprzednim ustępie, z wyjątkiem węglowodorów płynnych lub gazowych, mogą być przedmiotem koncesji na badania lub eksploatację. Koncesje te zawsze są wydawane na mocy orzeczenia sądowego i obowiązują przez określony czas, nadają prawa i nakładają obowiązki określone w ustawie, będącej konstytucyjną ustawą organiczną. Koncesja na działalność górnictwem zobowiązuje jej posiadacza do prowadzenia działalności niezbędnej do zaspokojenia interesu publicznego, który uzasadnia jej przyznanie. System jej ochrony jest określany w ustawie, ma na celu bezpośrednie lub pośrednie zapewnienie wywiązania się z tego obowiązku oraz uwzględnia przesłanki unieważnienia

koncesji w przypadku jej niewykonania lub wygaśnięcia koncesji. W każdym przypadku przesłanki te oraz ich następstwa winny być ustalone w momencie przyznawania koncesji.

Orzekanie o wygaśnięciu koncesji należy do wyłącznej kompetencji sądów powszechnych. Spory związane z unieważnieniem lub wygaśnięciem prawa do koncesji są rozstrzygane przez te sądy, przy czym, w przypadku jej wygaśnięcia, zainteresowany może domagać się od organów wymiaru sprawiedliwości, aby stwierdziły, że jego prawa istnieją nadal.

Prawo do koncesji na działalność górniczą jest chronione gwarancją konstytucyjną, o której mowa w niniejszym punkcie.

Badanie, eksploatacja lub wykorzystywanie złóż zawierających złoża, które nie mogą być przedmiotem koncesji, mogą być wykonywane bezpośrednio przez państwo lub przez jego przedsiębiorstwa, lub za pośrednictwem koncesji administracyjnych, lub specjalnych umów operacyjnych, a wymagania i warunki są za każdym razem określane przez Prezydenta Republiki dekretem prezydenckim. Przepis ten stosuje się również do złóż jakiegokolwiek rodzaju znajdujących się w wodach morskich podlegających prawodawstwu krajowemu lub znajdujących się w całości, lub częściowo w strefach, które zgodnie z prawem są określane jako ważne dla bezpieczeństwa narodowego. Prezydent Republiki może w każdej chwili unieważnić, bez podawania przyczyny i za odpowiednim odszkodowaniem, koncesje administracyjne lub specjalne umowy operacyjne dotyczące wydobywania w strefach ogłoszonych jako ważne dla bezpieczeństwa narodowego.

Przyznanie zgodnie z prawem podmiotom prawa do wód lub uznanie tego prawa, jest równoznaczne z przyznaniem tym podmiotom do nich prawa własności.

25. Wolność tworzenia i propagowania sztuki oraz prawo autora do swojej twórczości intelektualnej i artystycznej wszelkiego rodzaju, na czas określony w ustawie, który nie może być krótszy niż życie uprawnionego.

Zgodnie z ustawą, prawa autorskie obejmują własność dzieł i inne prawa pokrewne, takie jak prawo autora do wiązania z dziełem jego nazwiska, prawo do publikacji i integralności dzieła.

Gwarantuje się również własność przemysłową patentów na wynalazki, znaków towarowych, wzorów użytkowych, procesów technologicznych i innych wytworów tego rodzaju, na okres określony ustawą.

Do własności twórczości intelektualnej i artystycznej oraz własności przemysłowej stosuje się przepisy drugiego, trzeciego, czwartego i piątego ustępu punktu poprzedniego.

26. Pewność, że przepisy prawne, które z mocy Konstytucji regulują i gwarantują prawa przez nią ustanowione lub przepisy które wprowadzie w przypadkach przewidzianych Konstytucją je ograniczają, nie naruszają istoty praw, ani nie ustanawiają warunków, danin lub wymogów, które uniemożliwiają ich swobodne wykonywanie.

Artykuł 20

Każdy, kto w wyniku arbitralnych lub niezgodnych z prawem działań lub zaniechań doświadczył pozbawienia, zagrożenia lub naruszenia słusznego wykonywania swoich praw i gwarancji ustanowionych w art. 19 pkt 1, 2, 3 ustęp piąty, pkt 4, 5, 6, 9 ustęp końcowy, pkt 11, 12, 13, 15, 16 w zakresie wolności pracy oraz prawa jej swobodnego wyboru i swobodnego zatrudniania oraz w zakresie przepisów ustępu czwartego, pkt 19, 21, 22, 23, 24 i 25, może złożyć skargę osobiście lub za pośrednictwem innej osoby do właściwego Sądu Apelacyjnego, który niezwłocznie przedsięwzięje środki, które uzna za konieczne do przywrócenia możliwości wykonywania tego prawa i zapewnienia odpowiedniej ochrony poszkodowanemu, poza innymi roszczeniami, których może on dochodzić przed właściwymi organami władzy lub sądami.

Skarga przysługuje również w przypadku art. 19 pkt 8, kiedy prawo do życia w środowisku wolnym od zanieczyszczeń zostaje naruszone z powodu decyzji lub zaniedbania, które można przypisać określonemu organowi władzy lub osobie.

Artykuł 21

Każdy, kto zostanie zatrzymany, aresztowany lub uwięziony z naruszeniem przepisów Konstytucji lub ustaw, może złożyć skargę, osobiście lub za pośrednictwem innej osoby, do organu sądowego

określonego w ustawie, aby nakazał przywrócenie przestrzegania zasad prawa i niezwłocznie przedsięwziął środki, które uzna za konieczne dla realizacji praw poszkodowanego i zapewnienia mu odpowiedniej ochrony.

Organ ten może nakazać, aby dana osoba została doprowadzona przed jego oblicze – zarządzenie to podlega bezwzględnemu wykonaniu przez wszystkich odpowiedzialnych za zakłady karne lub areszty. Po zapoznaniu się ze sprawą przeprowadza on postępowanie uproszczone w którym, albo sam koryguje błędy nakazując natychmiastowe zwolnienie danej osoby, zobowiązuje do ich naprawy właściwy podmiot albo przekazuje tę osobę do dyspozycji właściwego sędziego. Ta sama skarga, w identycznej formie, może zostać złożona na rzecz każdej osoby, którą niezgodnie z prawem pozbawiono wolności osobistej i bezpieczeństwa osobistego, lub której prawo to zostało naruszone, lub zagrożone. Odpowiedni organ nakaze w takim przypadku zastosowanie środków, o których mowa w poprzednich ustępach, a które uzna za stosowne, aby przywrócić te prawa i zapewnić odpowiednią ochronę poszkodowanemu.

Artykuł 22

Wszyscy mieszkańcy Republiki mają obowiązek szanować Chile i jego symbole narodowe.

Podstawowym obowiązkiem Chilijczyków jest okazywanie czci ojczyźnie, obrona jej suwerenności i przyczynianie się do zachowania bezpieczeństwa narodowego oraz podstawowych wartości chilijskiej tradycji.

Służba wojskowa i inne świadczenia osobiste nałożone przez ustawę są obowiązkowe, na warunkach i w formie w niej określonej.

Chilijczycy zdolni do noszenia broni, jeżeli nie są prawnie zwolnieni z tego obowiązku, są umieszczani w Rejestrach Wojskowych.

Artykuł 23

Grupy pośredniczące we wspólnocie i ich przywódcy, którzy czynią niewłaściwy użytek z przyznanej im przez Konstytucję autonomii poprzez udział w działalności niezwiązanej z właściwymi im

celami, są karani zgodnie z ustawą. Nie można łączyć wysokich stanowisk kierowniczych w organizacjach związkowych z wysokimi stanowiskami kierowniczymi – krajowymi, regionalnymi oraz w partiach politycznych.

Ustawa ustanawia kary, które będą stosowane wobec przywódców związkowych, którzy biorą udział w partyjnej działalności politycznej oraz wobec przywódców partii politycznych, którzy ingerują w funkcjonowanie organizacji związkowych i innych grup pośredniczących wymienionych w ustawie.

RZĄD

Rozdział IV

RZĄD

PREZYDENT REPUBLIKI

Artykuł 24

Rządzenie i administrowanie państwem należy do Prezydenta Republiki, który jest głową państwa.

Zgodnie z Konstytucją i ustawami, jego władza dotyczy wszelkich spraw związanych z zachowaniem porządku publicznego wewnątrz kraju i bezpieczeństwa zewnętrznego Republiki.

Co roku 21 maja Prezydent Republiki przedkłada krajowi raport o stanie administracyjnym i politycznym Narodu przed Kongresem Plenarnym.

Artykuł 25

Aby zostać wybranym na Prezydenta Republiki wymagana jest, chilijska przynależność państwowa, której wymogi określa art. 10 pkt 1 i 2, ukończenie trzydziestu pięciu lat i spełnienie innych warunków niezbędnych, aby być obywatelem mającym prawo głosowania²⁰.

Prezydent Republiki sprawuje urząd przez cztery lata i nie może zostać wybrany ponownie na kolejną kadencję.

Prezydent Republiki nie może bez zgody Senatu opuścić terytorium państwa na okres powyżej trzydziestu dni, począwszy od dnia, o którym mowa w ustępie pierwszym następnego artykułu.

Każdorazowo, Prezydent Republiki przedstawia Senatowi z odpowiednim wyprzedzeniem swoją decyzję o opuszczeniu terytorium i powody, które ją uzasadniają.

Artykuł 26

Prezydent Republiki jest wybierany w wyborach bezpośrednich bezwzględłą większością ważnie oddanych głosów. Wybór Prezydenta

²⁰ W oryginale: „poseer las demás calidades necesarias para ser ciudadano con derecho a sufragio”.

odbywa się równocześnie z wyborami parlamentarnymi, w sposób określony we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej, w trzecią niedzielę listopada w roku poprzedzającym ten, w którym upływa kadencja osoby sprawującej urząd.

Jeżeli w wyborach Prezydenta Republiki uczestniczy więcej niż dwóch kandydatów i żaden z nich nie otrzyma więcej niż połowy wszystkich ważnie oddanych głosów, przeprowadza się drugie głosowanie, w którym uczestniczą kandydaci, którzy uzyskali dwie największe większości względne; z tych dwóch kandydatów zostaje wybrany ten, który uzyska większą liczbę głosów. Ponowne głosowanie odbywa się, w sposób określony w ustawie, w czwartą niedzielę po pierwszym głosowaniu.

Na potrzeby przepisów poprzednich ustępów, karty niewypełnione i głosy nieważne uznaje się za głosy nieoddane.

W przypadku śmierci jednego lub obydwu kandydatów, o których mowa w ustępie drugim, Prezydent Republiki zarządza nowe wybory w ciągu dziesięciu dni od dnia zgonu kandydata. Wybory odbywają się w dziewięćdziesiątym dniu po dniu zarządzenia wyborów, o ile dzień ten przypada w niedzielę, albo w pierwszą niedzielę po upływie tego terminu.

Wybory odbywają się w niedzielę, najbliższą dziewięćdziesiątego dnia od dnia zarządzenia wyborów.

Jeżeli kadencja urzędującego Prezydenta Republiki upływa przed dniem objęcia urzędu przez Prezydenta wybranego zgodnie z ustępem poprzednim, stosuje się odpowiednio przepis art. 28 ustęp pierwszy.

Artykuł 27

Procedura stwierdzenia ważności wyborów prezydenckich winna zostać zakończona w ciągu piętnastu dni od pierwszego głosowania lub w ciągu trzydziestu dni od drugiego głosowania.

Trybunał do Spraw Ważności Wyborów²¹ natychmiast informuje przewodniczącą Senatu o stwierdzeniu wyboru Prezydenta-elekta.

²¹ W oryginale: „Tribunal Calificador de Elecciones”.

Kongres Plenarny, w składzie członków zgromadzonych na posiedzeniu jawnym w dniu, w którym upływa kadencja urzędującego Prezydenta, zapoznaje się z uchwałą, mocą której Trybunał do Spraw Ważności Wyborów stwierdza wybór Prezydenta-elekta.

Na posiedzeniu tym Prezydent-elekt składa przed przewodniczącym Senatu przysięgę lub przyrzeczenie, że będzie z oddaniem sprawować urząd Prezydenta Republiki, strzec niepodległości Narodu, przestrzegać Konstytucji i dbać o przestrzeganie Konstytucji i ustaw, i bezzwłocznie obejmuje swój urząd.

Artykuł 28

Jeżeli wystąpi przeszkoda w objęciu urzędu przez Prezydenta-elekta, urząd obejmuje tymczasowo, z tytułem Wiceprezydenta Republiki, przewodniczący Senatu, w przypadku jego braku przewodniczący Izby Deputowanych, a w przypadku i jego braku przewodniczący Sądu Najwyższego.

Jeżeli jednak przeszkoda w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta-elekta jest nieusuwalna lub miałaby trwać przez czas nieokreślony, Wiceprezydent, w ciągu dziesięciu dni po przyjęciu przez Senat uchwały zgodnie z art. 53 pkt 7, zarządza nowe wybory prezydenckie. Wybory odbywają się w dziewięćdziesiątym dniu po dniu zarządzenia wyborów, o ile dzień ten przypada w niedzielę, albo w pierwszą niedzielę po upływie tego terminu.

Wybrany w ten sposób Prezydent Republiki obejmuje swój urząd w momencie określonym w niniejszym akcie i sprawuje go do dnia, do którego sprawowałby go elekt, który nie mógł objąć urzędu i którego niemożność sprawowania urzędu była przyczyną nowych wyborów.

Artykuł 29

Jeżeli z powodu tymczasowej przeszkody, choroby, bądź opuszczenia terytorium kraju lub innego ważnego powodu, Prezydent Republiki nie może sprawować urzędu, zastępuje go, przyjmując tytuł Wiceprezydenta Republiki, urzędujący minister, któremu funkcja ta przypada zgodnie z porządkiem pierwszeństwa²²

²² Prawny porządek pierwszeństwa po raz pierwszy został wprowadzony w Konstytucji z 1833 r. Do 2011 r. obowiązywał on na podstawie dekretu z mocą ustawy (*Decreto con Fuerza de Ley No 17912*) z 1927 r., choć praktycznie, ze względu na zmiany w organizacji

określonym ustawą. W przypadku jego braku, zastępuje go – zgodnie z porządkiem pierwszeństwa – kolejny urzędujący minister, a w sytuacji braku ministrów, w kolejności zastępują go przewodniczący Senatu, przewodniczący Izby Deputowanych, bądź przewodniczący Sądu Najwyższego.

W razie opróżnienia urzędu Prezydenta Republiki, zastępstwo ustala się zgodnie z regułą określoną w ustępie poprzednim oraz przeprowadza się wybory następcy zgodnie z postanowieniami poniższych ustępów.

Jeżeli w chwili opróżnienia urzędu pozostało mniej niż dwa lata do następnych wyborów prezydenckich, Prezydent jest wybierany przez Kongres Plenarny bezwzględną większością głosów senatorów i deputowanych sprawujących mandaty. Wybór przez Kongres następuje w ciągu dziesięciu dni od dnia opróżnienia urzędu, a osoba wybrana obejmuje urząd w ciągu następnych trzydziestu dni.

Jeżeli w chwili opróżnienia urzędu do następnych wyborów prezydenckich pozostało co najmniej dwa lata lub więcej Wiceprezydent w trakcie pierwszych dziesięciu dni swojej kadencji ogłasza nowe wybory prezydenckie na sto dwudziesty dzień od zarządzenia wyborów, o ile dzień ten przypada w niedzielę, albo w pierwszą niedzielę po upływie tego terminu.

Wybrany Prezydent obejmuje swój urząd dziesiątego dnia po ogłoszeniu wyników wyborów.

Prezydent wybrany zgodnie z postanowieniami jednego z poprzednich ustępów sprawuje swój urząd przez okres, który pozostał do końca kadencji osoby, której urząd przejmuje, i nie może kandydować w następnych wyborach prezydenckich.

Artykuł 30

Prezydent przestaje sprawować swój urząd w dniu, w którym upływa jego kadencja i w tym samym dniu urząd obejmuje nowo wybrany Prezydent.

organów państwa w ostatnich latach praktycznie przestał obowiązywać. Zgodnie z nową ustawą (No 20502) z 21 lutego 2011 r. – istnieje następujący prawny porządek pierwszeństwa: Minister Spraw Wewnętrznych, Minister Spraw Zagranicznych, Minister Obrony Narodowej, Minister Skarbu i pozostali ministrowie (przypis red.).

Osoba, która sprawowała urząd Prezydenta przez pełną kadencję, z mocy prawa uzyskuje godność byłego Prezydenta Republiki.

Z tego tytułu, stosuje się do niego przepisy art. 61 ustęp drugi, trzeci i czwarty oraz art. 62.

Godności tej nie dostępuje obywatel sprawujący urząd Prezydenta Republiki w wyniku opróżnienia urzędu ani osoba uznana za winną w sądowym postępowaniu politycznym²³ przeprowadzonym przeciwko niemu.

Były Prezydent Republiki sprawujący jakąkolwiek funkcję wynagradzaną z funduszy publicznych, przestaje na czas jej sprawowania pobierać diety, zachowując jednak przy tym swoje przywileje. Wyjątek stanowią praca dydaktyczna oraz funkcje lub zlecenia o podobnym charakterze w szkolnictwie wyższym, średnim i specjalnym.

Artykuł 31

Prezydentowi wybranemu przez Kongres Plenarny lub odpowiednio, Wiceprezydentowi Republiki, przysługują wszystkie uprawnienia, które niniejsza Konstytucja przyznaje Prezydentowi Republiki.

Artykuł 32

Do wyłącznych kompetencji Prezydenta Republiki należy:

1. Udział w stanowieniu ustaw zgodnie z Konstytucją, udzielanie im sankcji i ich promulgowanie.
2. Żądanie z wskazaniem powodów zwołania posiedzenia którejkolwiek z izb Kongresu Narodowego. W takim przypadku posiedzenie odbywa się w najbliższym możliwym terminie.
3. Wydawanie, po uprzednim upoważnieniu przez Kongres, dekretów z mocą ustawy w materiach określonych w Konstytucji.
4. Zarządzanie plebiscytów w przypadkach określonych w art. 128.
5. Wprowadzanie konstytucyjnych stanów nadzwyczajnych w przypadkach i na zasadach określonych w niniejszej Konstytucji.
6. Stanowienie aktów podustawowych²⁴ we wszystkich sprawach, które nie są zastrzeżone dla ustaw, i nie naruszają zdolności

²³ W oryginale: „en juicio político”. Postępowanie ma na celu udowodnienie deliktu konstytucyjnego.

²⁴ W oryginale: „Ejercer la potestad reglamentaria”.

wydawania rozporządzeń, dekretów i wytycznych, które uznaje za stosowne w celu wykonywania ustaw.

7. Powoływanie i odwoływanie według swojego uznania ministrów stanu, podsekretarzy, intendentów i gubernatorów.
8. Powoływanie ambasadorów i przedstawicieli dyplomatycznych oraz przedstawicieli w organizacjach międzynarodowych. Zarówno ci urzędnicy, jak i urzędnicy, o których mowa w punkcie 7, są powoływani i odwoływani według uznania Prezydenta i sprawują swoje funkcje tak długo, jak długo cieszą się jego zaufaniem.
9. Powoływanie Generalnego Kontrolera Republiki za zgodą Senatu.
10. Powoływanie i odwoływanie urzędników, wymienionych w ustawie jako powoływanych i odwoływanych według uznania Prezydenta, oraz obsadzanie pozostałych stanowisk cywilnych zgodnie z postanowieniami ustawy. Odwoływanie pozostałych urzędników odbywa się również zgodnie z postanowieniami wyżej wymienionej ustawy.
11. Przyznawanie emerytur, rent, rent wdowich i sierocych oraz rent uznaniowych, zgodnie z ustawami.
12. Zgodnie z przepisami niniejszej Konstytucji powoływanie na wniosek – odpowiednio – Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych, sędziów i prokuratorów sądowych sądów apelacyjnych oraz sędziów zawodowych; mianowanie: członków Trybunału Konstytucyjnego, których wyznacza, sędziów i prokuratorów, a także prokuratorów sądowych Sądu Najwyższego oraz – na wniosek Sądu Najwyższego i za zgodą Senatu – Prokuratora Generalnego.
13. Czuwanie nad sprawowaniem urzędu przez sędziów i innych funkcjonariuszy władzy sądowniczej oraz składanie wniosku do Sądu Najwyższego – jeżeli zaistnieje ku temu powód – o orzeczenie o ich niewłaściwym postępowaniu, lub do prokuratury generalnej, aby wystąpiła do właściwego sądu o zastosowanie środków dyscyplinarnych lub, jeżeli istnieją ku temu wystarczające powody, wniosła odpowiedni akt oskarżenia.
14. Stosowanie prawa łaski indywidualnej w przypadkach i na zasadach określonych w ustawie. Ułaskawienie nie może

nastąpić przed wydaniem prawomocnego wyroku w danym postępowaniu. Urzędnicy oskarżeni przez Izbę Deputowanych i skazani przez Senat mogą zostać ułaskawieni wyłącznie przez Kongres.

15. Utrzymywanie stosunków politycznych z państwami obcymi i organizacjami międzynarodowymi, prowadzenie negocjacji, zawieranie, podpisywanie i ratyfikowanie umów, które uzna za stosowne dla interesów kraju, przy czym wymagają one, zgodnie z przepisem art. 54 pkt 1, przedłożenia do aprobaty Kongresowi. Jeżeli zażąda tego Prezydent Republiki, debata i głosowanie w tych sprawach są tajne.
16. Powoływanie i odwoływanie naczelnych dowódców Sił Lądowych, Marynarki, Sił Powietrznych oraz generała dowódcy Karabinierów zgodnie z art. 104, oraz powoływanie, awansowanie i przenoszenie w stan spoczynku oficerów Sił Zbrojnych i Karabinierów na zasadach określonych w art. 105.
17. Dysponowanie siłami powietrznymi, morskimi i lądowymi, organizowanie i rozmieszczanie ich odpowiednio do potrzeb bezpieczeństwa narodowego.
18. Sprawowanie, w razie wojny, naczelnego dowództwa Sił Zbrojnych.
19. Wypowiadanie wojny za uprzednim upoważnieniem udzielonym w drodze ustawy i po wysłuchaniu Rady Bezpieczeństwa Narodowego.
20. Nadzorowanie pozyskiwania dochodów publicznych i zarządzanie ich wydatkowaniem, zgodnie z ustawą. Prezydent Republiki, za zgodą wszystkich ministrów stanu, może zarządzić wydatki nieprzewidziane ustawą, w celu zaspokojenia potrzeb niecierpiących zwłoki wynikających z katastrof naturalnych, agresji zewnętrznej, zamieszek wewnętrznych, poważnej szkody lub zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, lub wyczerpania się środków przeznaczonych na utrzymanie służb, które nie mogą zaprzestać działalności bez poważnego uszczerbku dla kraju. Suma wydatków, które są przeznaczane na te cele nie może przekraczać rocznie 2% ogólnej kwoty wydatków przewidzianych przez ustawę budżetową. Możliwe jest zatrudnianie pracowników przy wykorzystaniu środków

przewidzianych w tej samej ustawie, przy czym odpowiednia pozycja nie może zostać ani zwiększona, ani zmniejszona poprzez przeniesienie z jednej pozycji do drugiej. Ministrowie lub urzędnicy, którzy zezwolą lub umożliwią wydatki sprzeczne z postanowieniami niniejszego punktu, odpowiadają solidarnie i indywidualnie za ich zwrot, oraz są winni popełnienia przestępstwa sprzeniewierzenia środków publicznych.

MINISTROWIE STANU

Artykuł 33

Ministrowie stanu są bezpośrednimi i najbliższymi współpracownikami Prezydenta Republiki w rządzeniu i administrowaniu państwem.

Liczbę i organizację ministerstw, oraz porządek pierwszeństwa ministrów określa ustawa.

Prezydent Republiki może powierzyć jednemu lub kilku ministrom koordynację działań za które odpowiadają, jak również sprawy z zakresu stosunków rządu z Kongresem Narodowym.

Artykuł 34

Aby zostać powołanym na ministra, trzeba być Chilijczykiem, mieć ukończone 21 lat oraz spełniać kryteria niezbędne do pracy w administracji publicznej.

W przypadku nieobecności, niemożności sprawowania funkcji, ustąpienia ministra, lub gdy z innej przyczyny nastąpi opróżnienie urzędu, minister jest zastępowany na zasadach określonych w ustawie.

Artykuł 35

Rozporządzenia i dekrety²⁵ Prezydenta Republiki winny być kontrasygnowane przez właściwego ministra, a jeżeli wymóg ten nie zostaje spełniony, nie są wykonywane.

²⁵ W oryginale: „los reglamentos y decretos”.

Dekrety i wytyczne²⁶ mogą być wydawane wyłącznie z podpisem właściwego ministra na polecenie Prezydenta Republiki oraz zgodnie z postanowieniami ustawy.

Artykuł 36

Ministrowie ponoszą indywidualną odpowiedzialność za akty, które podpisują, a solidarną za te, które podpisują lub uzgadniają wspólnie z innymi ministrami.

Artykuł 37

Ministrowie mogą, o ile uznają to za niezbędne, uczestniczyć w posiedzeniach Izby Deputowanych lub Senatu oraz uczestniczyć w debacie, z prawem pierwszeństwa zabrania głosu, lecz bez prawa udziału w głosowaniu. Podczas głosowania mogą jednak prostować opinie, jakie wyraził deputowany lub senator uzasadniający swój sposób głosowania.

Niezależnie od postanowień powyższego ustępu ministrowie mają obowiązek osobiście uczestniczyć w posiedzeniach nadzwyczajnych, które Izba Deputowanych lub Senat zwołują w celu uzyskania informacji w sprawach, które należą do kompetencji właściwych sekretarzy stanu i które pragną rozpatrzyć.

Artykuł 37 bis

Wobec ministrów stosuje się zakazy łączenia stanowisk ustanowione w art. 58 w ustępie pierwszym. W chwili przyjęcia nominacji minister traci urząd, stanowisko, funkcje i zlecenia których nie może łączyć.

W czasie sprawowania urzędu ministrowie objęci są zakazem zawierania lub poręczania umów z państwem, działania jako adwokaci lub pełnomocnicy przed wszelkimi rodzajami sądów albo jako przedstawiciele lub zleceniobiorcy w sprawach indywidualnych o charakterze administracyjnym, nie mogą także pełnić funkcji dyrektora banku lub innej spółki akcyjnej, lub zajmować stanowiska podobnej rangi w organach tych osób prawnych.

²⁶ W oryginale: „los decretos e instrucciones”.

OGÓLNE PODSTAWY ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ

Artykuł 38

Konstytucyjna ustawa organiczna określa podstawową organizację administracji publicznej, gwarantuje przebieg służby urzędniczej oraz zasady o charakterze organizacyjno-technicznym i zawodowym, na których ma się ona opierać, oraz zapewnia zarówno równość szans wstąpienia do niej, jak i kształcenia oraz doskonalenia zawodowego jej członków.

Każda osoba poszkodowana w swoich prawach przez administrację państwową, jej organy lub organy gminne, może się odwołać do sądów określonych ustawą, niezależnie od odpowiedzialności urzędnika, który wyrządził szkodę.

KONSTYTUCYJNE STANY NADZWYCZAJNE

Artykuł 39

Korzystanie z praw i gwarancji, które Konstytucja zapewnia wszystkim osobom, może zostać ograniczone jedynie w następujących sytuacjach nadzwyczajnych: wojny zewnętrznej lub wewnętrznej, zamieszek wewnętrznych, sytuacji zagrożenia i katastrofy naturalnej o ile poważnie zakłócają normalne funkcjonowanie instytucji państwowych.

Artykuł 40

Stan wojenny w przypadku wojny zewnętrznej i stan wyjątkowy w przypadku wojny wewnętrznej lub poważnych zamieszek wewnętrznych są wprowadzane przez Prezydenta Republiki za zgodą Kongresu Narodowego. Deklaracja w tej sprawie winna określać obszary objęte danym stanem nadzwyczajnym.

Kongres Narodowy w ciągu pięciu dni liczonych od dnia, w którym Prezydent Republiki przedstawił mu do rozpatrzenia deklarację o stanie wojennym lub stanie wyjątkowym, wypowiada się,

przyjmując lub odrzucając propozycję – bez możliwości wprowadzenia poprawek. Jeżeli Kongres nie wypowie się w tym terminie, oznacza to przyjęcie propozycji Prezydenta.

Prezydent Republiki może jednak niezwłocznie wprowadzić stan wojenny lub stan wyjątkowy do chwili, gdy Kongres wypowie się w tej sprawie, przy czym w przypadku stanu wyjątkowego można ograniczyć jedynie prawo do zgromadzania się. Środki zastosowane przez Prezydenta Republiki, dopóki nie zbierze się Kongres Narodowy, mogą być przedmiotem kontroli sądowej, przy czym nie mają w tym wypadku zastosowania postanowienia art. 45.

Stan wyjątkowy może zostać wprowadzony jedynie na piętnaście dni, z tym że Prezydent Republiki może zażądać jego przedłużenia. Stan wojenny obowiązuje przez czas trwania sytuacji wojny zewnętrznej, chyba że Prezydent Republiki zarządzi jego wcześniejsze zawieszenie.

Artykuł 41

Stan klęski żywiołowej, w przypadku katastrofy naturalnej, jest wprowadzany przez Prezydenta Republiki, który określa równocześnie obszar objęty katastrofą.

Prezydent Republiki ma obowiązek poinformować Kongres Narodowy o środkach zastosowanych w związku ze stanem klęski żywiołowej. Kongres Narodowy może uchylić stan klęski żywiołowej po upływie stu osiemdziesięciu dni od jego wprowadzenia, jeżeli przyczyny, które były powodem jego wprowadzenia w pełni ustały. Prezydent Republiki może wprowadzić stan klęski żywiołowej na okres dłuższy niż rok jedynie za zgodą Kongresu Narodowego. Zgoda ta jest udzielana w sposób określony w ustępie drugim art. 40.

Po wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej obszary nim objęte podlegają bezpośrednio dowódcy Obrony Narodowej wyznaczonemu przez Prezydenta Republiki. Sprawuje on kierownictwo i nadzór w swoim zakresie działania, wykonując uprawnienia i obowiązki przewidziane ustawą.

Artykuł 42

Stan wyjątkowy w przypadku poważnego zakłócenia porządku publicznego lub poważnego zagrożenia bezpieczeństwa Narodu

jest wprowadzany przez Prezydenta Republiki, który określa równocześnie obszary objęte tymi sytuacjami. Stan wyjątkowy nie może trwać dłużej niż piętnaście dni, z tym że Prezydent Republiki może przedłużyć go na taki sam okres. Kolejne przedłużenie stanu wyjątkowego przez Prezydenta Republiki wymaga uzyskania zgody Kongresu Narodowego. Zgoda ta jest udzielana w sposób określony w ustępie drugim art. 40.

Po wprowadzeniu stanu wyjątkowego obszary nim objęte podlegają bezpośrednio dowódcy Obrony Narodowej wyznaczonemu przez Prezydenta Republiki. Sprawuje on kierownictwo i nadzór w swoim zakresie działania, wykonując uprawnienia i obowiązki przewidziane ustawą.

Prezydent Republiki ma obowiązek poinformować Kongres Narodowy o środkach zastosowanych w związku ze stanem wyjątkowym.

Artykuł 43

W przypadku wprowadzenia stanu wojennego Prezydent Republiki jest uprawniony do zawieszenia lub ograniczenia wolności osobistej, prawa do zgromadzania się i wolności prasy. Może również ograniczyć prawo do zrzeszania się, zarządzić przejmowanie, otwieranie lub rejestrowanie dokumentów i wszelkiego rodzaju form porozumiewania się, zarządzić rekwizycję dóbr i ustanawiać ograniczenia wykonywania prawa własności.

W przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego Prezydent Republiki może ograniczyć wolność przemieszczania się i przetrzymywać osoby w areszcie domowym lub w miejscach określonych w ustawie, które nie są zakładami karnymi ani nie są przeznaczone na areszt lub więzienie przestępców pospoliczych. Może również zawiesić lub ograniczyć wykonywanie prawa do zgromadzeń.

W przypadku wprowadzenia stanu klęski żywiołowej Prezydent Republiki może ograniczyć wolność przemieszczania się i zgromadzania się. Może również zarządzić rekwizycję dóbr, ustanawiać ograniczenia w wykonywaniu prawa własności i stosować wszelkie środki nadzwyczajne o charakterze administracyjnym,

które są konieczne do szybkiego przywrócenia porządku na obszarze objętym katastrofą.

W przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego Prezydent Republiki może ograniczyć wolność przemieszczania się i zgromadzeń.

Artykuł 44

Konstytucyjna ustawa organiczna reguluje stany nadzwyczajne, jak również ich wprowadzanie oraz stosowanie środków prawnych i administracyjnych użytych w czasie ich trwania. Ustawa ta przewiduje wyłącznie to, co jest bezwzględnie konieczne do szybkiego przywrócenia porządku konstytucyjnego i nie może naruszać kompetencji i funkcjonowania organów konstytucyjnych ani praw i immunitetów ich członków.

Środki zastosowane podczas trwania stanów nadzwyczajnych nie mogą w żadnym przypadku być przedłużone poza okres obowiązywania tych stanów.

Artykuł 45

Z zastrzeżeniem postanowień art. 39, sądy nie mogą badać przesłanek ani okoliczności, na które powołują się władze przy wprowadzaniu stanów nadzwyczajnych. Jednakże w przypadku szczególnych środków naruszających prawa konstytucyjne zawsze istnieje możliwość odwołania się do władz sądowych za pomocą odpowiednich środków prawnych.

Za dokonane rekwizycje, zgodnie z ustawą, wypłacane jest odszkodowanie. Do odszkodowania uprawniają również ograniczenia prawa własności, jeżeli pociągają za sobą pozbawienie jednego z jego atrybutów lub podstawowych uprawnień i z tego powodu wyrządzają szkodę.

KONGRES NARODOWY

Rozdział V

KONGRES NARODOWY

Artykuł 46

Kongres Narodowy składa się z dwóch izb – Izby Deputowanych i Senatu. Obie izby uczestniczą w uchwalaniu ustaw oraz realizują inne uprawnienia wynikające z niniejszej konstytucji.

SKŁAD I POWOŁYWANIE IZBY DEPUTOWANYCH I SENATU

Artykuł 47

Izba Deputowanych składa się ze 120 członków wybieranych w wyborach bezpośrednich w okręgach wyborczych, ustanowionych właściwą konstytucyjną ustawą organiczną.

Skład Izby Deputowanych jest odnawiany w całości co cztery lata.

Artykuł 48

Deputowanym może zostać obywatel mający prawo głosowania, ukończone 21 lat, ukończoną szkołę średnią lub równorzędną, oraz zamieszkały w regionie, w którym leży właściwy okręg wyborczy przez okres nie krótszy niż dwa lata, liczony wstecz od dnia wyborów.

Artykuł 49

Senat składa się z członków wybieranych w wyborach bezpośrednich w okręgach senatorskich, uwzględniających podział kraju na regiony, przy czym każdy z nich stanowi co najmniej jeden okręg wyborczy. Właściwa konstytucyjna ustawa organiczna określa liczbę senatorów, okręgi senatorskie i sposób wybierania senatorów.

Senatorowie sprawują swój mandat przez osiem lat; skład Senatu jest odnawiany na zmianę co cztery lata, na zasadach określonych we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej.

Artykuł 50

Na senatora może zostać wybrany obywatel mający prawo głosowania, ukończoną szkołę średnią lub równorzędną i ukończone w dniu wyborów 35 lat.

Artykuł 51

Z mocy ustawy przyjmuje się, że miejscem zamieszkania deputowanego jest region, w którym wykonuje on w danym okresie mandat.

Wybory deputowanych i senatorów odbywają się równocześnie. Członkowie parlamentu mogą zostać na swój urząd wybrani ponownie.

Opróżnione mandaty deputowanych i senatorów obejmują obywatela zgłoszeni przez partię polityczną, do której należał w dniu wyborów członek parlamentu, który opróżnił mandat.

Mandaty członków parlamentu wybranych jako niezależni nie podlegają uzupełnieniu w razie opróżnienia.

Członkowie parlamentu wybrani jako niezależni, którzy kandydowali z listy jednej lub kilku partii politycznych, są zastępowani przez obywatela zgłoszonego przez partię wskazaną przez danego członka parlamentu w momencie zgłaszania swojej kandydatury.

W zależności od przypadku następcą musi spełniać odpowiednie warunki konieczne dla wyboru na deputowanego lub senatora. Deputowany może przy tym zostać powołany do objęcia mandatu senatora; w takim przypadku, w celu uzupełnienia mandatu opróżnionego przez deputowanego, który obejmując swój nowy mandat, przestaje sprawować dotychczasowy, stosuje się przepisy ustępów poprzednich.

Nowy deputowany lub senator wykonuje swój mandat przez okres, który pozostał do końca mandatu tego, którego zastępuje.

W żadnym przypadku nie przeprowadza się wyborów uzupełniających.

WYŁĄCZNE UPRAWNIENIA IZBY DEPUTOWANYCH

Artykuł 52

Do wyłącznych uprawnień Izby Deputowanych należą:

1. Kontrolowanie działań rządu. W celu wykonania tego uprawnienia Izba może:

a) podejmować uchwały lub zgłaszać uwagi, głosami większości obecnych deputowanych; są one przekazywane na piśmie Prezydentowi Republiki, który ma obowiązek w ciągu trzydziestu dni udzielić odpowiedzi wraz z uzasadnieniem za pośrednictwem właściwego ministra stanu.

Niezależnie od przepisów ustępu poprzedniego każdy deputowany może, z poparciem 1/3 obecnych członków Izby, zażądać od rządu określonych informacji. Prezydent Republiki przekazuje odpowiedź wraz z uzasadnieniem za pośrednictwem właściwego ministra stanu w takim samym terminie, jaki został określony w ustępie poprzednim.

W żadnym przypadku uchwały, uwagi lub żądania określonych informacji nie mogą dotyczyć odpowiedzialności politycznej ministrów stanu.

b) na żądanie co najmniej 1/3 liczby wszystkich deputowanych wezwać ministra stanu w celu przedstawienia pytań dotyczących spraw związanych ze sprawowaniem przez niego urzędu. Ten sam minister nie może jednak być wezwany w tym celu więcej niż trzy razy w ciągu roku kalendarzowego bez uprzedniej zgody bezwzględnej większości wszystkich deputowanych.

Obecność ministra jest obowiązkowa i winien on odpowiedzieć na pytania i wnioski, które były przyczyną jego wezwania.

c) tworzyć specjalne komisje śledcze na żądanie co najmniej 2/5 wszystkich deputowanych w celu zgromadzenia informacji dotyczących określonych działań rządu.

Komisje śledcze na żądanie 1/3 swoich członków mogą wystosowywać wezwania do stawienia się i żądać informacji. Ministrowie stanu, pozostali urzędnicy administracji

i pracownicy przedsiębiorstw państwowych bądź tych, w których państwo ma większość udziałów, wezwani przez te komisje, mają obowiązek stawiennictwa, udzielenia wyjaśnień i informacji, których się od nich zażąda.

Ministrowie stanu nie mogą jednak być wezwani więcej niż trzy razy przez tę samą komisję śledczą i jedynie za zgodą wyrażoną bezwzględną większością głosów jej członków.

Konstytucyjna ustawa organiczna o Kongresie Narodowym reguluje funkcjonowanie i uprawnienia komisji śledczych oraz sposób ochrony praw osób wzywanych przed komisje lub przez nie wymienionych.

2. Stwierdzanie prawdziwości oskarżeń, zgłaszanych przez co najmniej 10, ale nie więcej niż 20 jej członków. Dotyczy to następujących osób:
 - a) Prezydenta Republiki, w przypadku kiedy czynności przez niego dokonane poważnie naraziły honor lub bezpieczeństwo Narodu, lub gdy jawnie naruszyły Konstytucję, lub ustawy; zarzut ten można postawić Prezydentowi w okresie sprawowania funkcji oraz w ciągu 6 miesięcy od wygaśnięcia mandatu. W okresie tym nie może on opuścić Republiki bez zgody Izby;
 - b) ministrów stanu w przypadku poważnego narażenia honoru lub bezpieczeństwa Narodu, naruszenia Konstytucji lub ustaw, lub ich niewykonywania oraz za przestępstwa zdrady, nadużycia władzy, sprzeniewierzenia funduszy publicznych i korupcji;
 - c) sędziów i prokuratorów wyższych sądów oraz Generalnego Kontrolera Republiki, w przypadku poważnego zaniedbania swoich obowiązków;
 - d) generałów lub admirałów instytucji należących do Sił Obrony Narodowej w przypadku poważnego narażenia honoru lub bezpieczeństwa Narodu oraz
 - e) intendentów i gubernatorów oraz organów sprawujących władzę na terytoriach specjalnych, o których mowa w art. 126 bis, w przypadku naruszenia Konstytucji i przestępstw, zdrady, buntu, sprzeniewierzenia funduszy publicznych i nadużycia władzy.

Podstawą wniesienia oskarżenia jest konstytucyjna ustawa organiczna o Kongresie.

Oskarżenia, o których mowa w pkt b), c), d) i e), mogą zostać wniesione w okresie, gdy dana osoba sprawuje swoje funkcje oraz w ciągu trzech miesięcy od dnia zakończenia ich sprawowania. Po wniesieniu oskarżenia oskarżony nie może opuścić kraju bez zgody Izby, a w żadnym przypadku nie może tego uczynić, gdy oskarżenie zostało przez nią przyjęte.

Do przyjęcia oskarżenia przeciwko Prezydentowi Republiki niezbędne jest uzyskanie większości głosów deputowanych sprawujących mandaty.

W pozostałych przypadkach wymagana jest większość głosów obecnych deputowanych, a oskarżony jest zawieszony w swoich funkcjach od momentu przyjęcia oskarżenia przez Izbę. Zawieszenie ustaje, jeżeli Senat odrzuci oskarżenie lub jeśli nie wypowie się w ciągu następujących trzydziestu dni.

WYŁĄCZNE UPRAWNIENIA SENATU

Artykuł 53

Do wyłącznych uprawnień Senatu należy:

1. Rozpoznawanie oskarżeń, które Izba Deputowanych wnosi zgodnie z artykułem poprzednim.

Senat orzeka jak ława przysięgłych, ograniczając się do stwierdzenia winy oskarżonego o popełnienie przestępstwa, wykroczenia lub nadużycia władzy albo jej braku.

Orzeczenie o winie jest przyjmowane większością 2/3 głosów wszystkich senatorów w przypadku oskarżenia przeciwko Prezydentowi Republiki i zwykłą większością głosów wszystkich senatorów w pozostałych przypadkach.

Orzeczenie stwierdzające winę oskarżonego skutkuje pozbawieniem go urzędu i zakazem sprawowania funkcji publicznych – wybieralnych lub nie – przez pięć lat.

Urzędnik uznany za winnego jest sądzony zgodnie z ustawami przez właściwy sąd, zarówno w celu wymierzenia kary przewidzianej za dane przestępstwo, jeżeli zostało one

- popelnione, jak i w celu wyegzekwowania odpowiedzialności cywilnej za szkody i krzywdy wyrządzone państwu lub osobom prywatnym.
2. Orzekanie o dopuszczalności powództwa, które każdy może wnieść przeciwko któremukolwiek z ministrów stanu, z powodu szkód niesprawiedliwie poniesionych w wyniku aktu ministra wydanego podczas sprawowania urzędu.
 3. Rozpoznawanie sporów kompetencyjnych, które powstają między władzami politycznymi lub administracyjnymi a wyższymi sądami.
 4. Przywracanie praw obywatelskich w przypadku określonym w art. 17 pkt 3 niniejszej Konstytucji.
 5. Wyrażenie lub odmowa zgody na akty Prezydenta Republiki w przypadkach, gdy wymaga tego Konstytucja lub ustawa. Jeżeli Senat nie wypowie się w ciągu trzydziestu dni od dnia złożenia wniosku przez Prezydenta Republiki o pilne rozpatrzenie sprawy, uznaje się, że wyraża zgodę.
 6. Wyrażanie zgody na opuszczenie terytorium kraju przez Prezydenta Republiki na okres przekraczający trzydzieści dni oraz począwszy od dnia, o którym mowa w art. 26 ustęp pierwszy.
 7. Stwierdzanie niemożności sprawowania urzędu przez Prezydenta Republiki lub Prezydenta-elekta, jeżeli wystąpi przeszkoda fizyczna lub psychiczna, która uniemożliwia mu wykonywanie jego funkcji; podobnie, jeżeli Prezydent Republiki złożył urząd, wymaga stwierdzenia, czy powody złożenia są uzasadnione, w wyniku czego akt ten może zostać przyjęty lub odrzucony. W obu przypadkach Senat ma obowiązek uprzednio zasięgnąć opinii Trybunału Konstytucyjnego.
 8. Zatwierdzanie większością głosów członków sprawujących mandaty orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, o którym mowa w drugim zdaniu pkt 10 art. 93.
 9. Zatwierdzanie na posiedzeniu specjalnie zwołanym w tym celu większością 2/3 głosów wszystkich senatorów sprawujących mandaty aktów mianowania na stanowiska sędziów, prokuratorów sądowych Sądu Najwyższego i Prokuratora Narodowego oraz
 10. Przedstawianie opinii w przypadkach, w których Prezydent Republiki o to wystąpi.

Senat, jego komisje i pozostałe organy, w tym także komitety parlamentarne, jeżeli funkcjonują, nie mogą kontrolować aktów władczych rządu, jednostek od niego zależnych, ani też przyjmować uchwał, których następstwem byłaby ich kontrola.

WYŁĄCZNE UPRAWNIENIA KONGRESU

Artykuł 54

Do wyłącznych uprawnień Kongresu należy:

1. Zatwierdzenie lub odrzucenie umów międzynarodowych, przedstawionych przez Prezydenta Republiki przed ich ratyfikacją. Zatwierdzenie umowy wymaga w każdej Izbie kworum określonego w art. 66 i następuje w przypadkach i trybie właściwym dla uchwalania ustaw.

Prezydent Republiki informuje Kongres o treści i zakresie umowy, a także o zastrzeżeniach, które chce potwierdzić lub sformułować.

Kongres może zasugerować sformułowanie zastrzeżeń i deklaracji interpretacyjnych do umowy międzynarodowej w trakcie procedury jej zatwierdzania, pod warunkiem, że są one zgodne z postanowieniami samej umowy lub z ogólnymi normami prawa międzynarodowego.

Środki zastosowane przez Prezydenta Republiki lub porozumienia zawarte w celu realizacji obowiązującej umowy nie wymagają ponownego zatwierdzenia przez Kongres, chyba że dotyczą one materii właściwych dla ustaw. Nie wymagają zatwierdzenia przez Kongres umowy zawarte przez Prezydenta Republiki w ramach wykonywania jego władzy stanowienia aktów podustawowych.

Postanowienia umowy mogą zostać uchylone, zmienione lub zawieszane jedynie w sposób przewidziany w samych umowach lub zgodnie z ogólnymi normami prawa międzynarodowego.

Prezydent Republiki ma wyłączne prawo wypowiedzenia umowy lub wycofania się z niej; w tym celu zasięga on opinii obu Izb Kongresu w przypadku umów, które zostały zatwierdzone przez Kongres. Z chwilą, gdy zgodnie z postanowieniami

umowy międzynarodowej, wypowiedzenie lub wycofanie staje się skuteczne, umowa ta przestaje wywoływać skutki w chilijskim porządku prawnym.

W przypadku wypowiedzenia lub wycofania się z umowy zatwierdzonej przez Kongres, Prezydent Republiki informuje o tym Kongres w ciągu piętnastu dni od dnia wypowiedzenia lub wycofania.

Wycofanie się z zastrzeżenia sformułowanego przez Prezydenta Republiki, rozpatrywanego przez Kongres w chwili zatwierdzania umowy, wymaga uprzedniej zgody tego ostatniego, zgodnie z przepisami ustanowionymi we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej. Kongres Narodowy wypowiada się w ciągu trzydziestu dni liczonych od dnia otrzymania zawiadomienia, w którym występuje się o udzielenie zgody. Jeżeli Kongres nie wypowie się w tym terminie, wycofanie się z zastrzeżenia uznaje się za zaakceptowane.

Zgodnie z postanowieniami ustawy, do wiadomości publicznej podaje się fakty związane z umową międzynarodową, takie jak: jej wejście w życie, formułowanie i wycofywanie zastrzeżeń, deklaracje interpretacyjne, sprzeciwy wobec zastrzeżenia i jego wycofania, wypowiedzenie umowy, wycofanie się z niej, jej zawieszenie, wygaśnięcie i nieważność.

W uchwale wprowadzającej umowę Kongres może upoważnić Prezydenta Republiki, aby podczas obowiązywania umowy wydawał dekrety z mocą ustawy, które uzna za konieczne w celu dokładnej realizacji umowy; w takim przypadku stosuje się przepisy ustępu drugiego i trzeciego art. 64.

2. Wypowiadanie się w zaistniałych przypadkach w sprawie konstytucyjnych stanów nadzwyczajnych w sposób określony w art. 40 ustęp 2.

FUNKCJONOWANIE KONGRESU

Artykuł 55

Kongres Narodowy zbiera się i rozpoczyna okres sesji w sposób określony we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej.

W każdym przypadku uznaje się, że został zwołany z mocy prawa w celu rozpatrzenia wprowadzenia konstytucyjnych stanów nadzwyczajnych.

Konstytucyjna ustawa organiczna wymieniona w ustępie pierwszym reguluje tryb rozpatrywania oskarżeń konstytucyjnych oraz zgodnie z przepisem art. 74 stosowanie trybu pilnego i wszelkie sprawy wewnętrznego trybu uchwalania ustawy.

Artykuł 56

Izba Deputowanych i Senat nie mogą rozpocząć obrad ani podejmować uchwał bez obecności co najmniej 1/3 swoich członków sprawujących mandaty.

Każda z izb przewiduje w swoim regulaminie zamknięcie obrad zwykłą większością głosów.

WSPÓLNE PRZEPISY DLA DEPUTOWANYCH I SENATORÓW

Artykuł 57

Kandydatami na deputowanych i na senatorów nie mogą być:

1. Ministrowie stanu;
2. Intendenci, gubernatorzy, burmistrzowie, radni regionalni, radni i podsekretarze;
3. Członkowie Rady Banku Centralnego;
4. Sędziowie sądów wyższych oraz sędziowie zawodowi;
5. Członkowie Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału do Spraw Ważności Wyborów oraz regionalnych trybunałów wyborczych;
6. Generalny Kontroler Republiki;
7. Osoby zajmujące stanowisko kierownicze w zrzeszeniach lub wspólnotach o charakterze lokalnym;
8. Osoby fizyczne oraz zarządcy lub administratorzy osób prawnych, które zawarły lub poręczyły umowy z państwem;
9. Prokurator Narodowy, prokuratorzy regionalni oraz prokuratorzy pomocniczy Prokuratury Generalnej oraz

10. Naczelnicy dowódcy Sił Lądowych, Marynarki i Sił Powietrznych, generał dowódca Karabinierów, dyrektor generalny policji śledczej oraz oficerowie Sił Zbrojnych oraz Sił Porządkowych i Bezpieczeństwa Publicznego.

Ograniczenia prawa wybieralności ustanowione w niniejszym artykule stosuje się do osób, które spełniały przesłanki lub zajmowały wymienione powyżej stanowiska w ciągu roku bezpośrednio poprzedzającego dzień wyborów, z wyjątkiem osób wymienionych w pkt 7 i 8, które nie muszą spełniać tych warunków w momencie zgłaszania swojej kandydatury oraz wymienionych w pkt 9, dla których okres zakazu łączenia stanowisk wynosi dwa lata bezpośrednio poprzedzające dzień wyborów. Jeżeli w wyborach nie zostaną wybrani, nie mogą wrócić na to samo stanowisko ani zostać mianowani na stanowiska podobne do tych, które zajmowali, przez rok od dnia wyborów.

Artykuł 58

Mandatów deputowanych i senatorów nie można łączyć ze sobą ani z żadnym zatrudnieniem lub zleceniem opłacanym z środków państwowych, samorządów terytorialnych, autonomicznych jednostek budżetowych, jednostek z udziałem Skarbu Państwa lub przedsiębiorstw państwowych lub przedsiębiorstw, w których Skarb Państwa ma udziały kapitałowe, ani z żadną inną funkcją lub zleceniem o podobnym charakterze. Wyjątek stanowią stanowiska dydaktyczne oraz funkcje lub zlecenia o podobnym charakterze w szkolnictwie wyższym, średnim i specjalnym.

Mandatów deputowanych i senatorów nie można również łączyć z funkcją dyrektorów lub doradców, nawet jeżeli mają one charakter honorowy, w autonomicznych jednostkach budżetowych, jednostkach z udziałem Skarbu Państwa lub przedsiębiorstwach państwowych, lub w których państwo ma udziały kapitałowe.

Stwierdzenie wyboru przez Trybunał do Spraw Ważności Wyborów powoduje ustanie wykonywania przez deputowanego lub senatora innego urzędu, pracy lub zlecenia, których nie można łączyć z mandatem.

Artykuł 59

Deputowany ani senator od momentu stwierdzenia jego wyboru przez Trybunał do Spraw Ważności Wyborów nie może zostać powołany na stanowisko lub funkcję ani otrzymać zlecenia wymienionego w artykule poprzednim.

Przepis ten nie obowiązuje w przypadku wojny zewnętrznej ani nie dotyczy urzędów Prezydenta Republiki, ministrów stanu i przedstawicieli dyplomatycznych, ponadto mandat deputowanego lub senatora można łączyć wyłącznie z urzędem objętym w czasie wojny.

Artykuł 60

Traci mandat deputowany lub senator, który opuści kraj na ponad trzydzieści dni bez zgody Izby do której należy, lub gdy Izba nie obraduje, nie otrzyma zgody od jej przewodniczącego.

Traci mandat deputowany lub senator, który w czasie sprawowania swoich funkcji zawrze umowę z państwem lub ją poręczy; który działa jako pełnomocnik lub zleceniobiorca w sprawach indywidualnych o charakterze administracyjnym; bierze udział w obsadzaniu stanowisk publicznych, funkcji doradczych, funkcji lub zleceń o podobnym charakterze. Tę samą sankcję ponosi ten, kto przyjmuje stanowisko dyrektora banku lub jakiegokolwiek spółki akcyjnej, lub obejmuje stanowisko o podobnej randze w tych jednostkach.

Ograniczenie, o którym mowa w ustępie poprzednim, znajduje zastosowanie zarówno, gdy deputowany lub senator działa we własnym imieniu, jak i za pośrednictwem innej osoby, fizycznej lub prawnej, lub za pośrednictwem spółki, w której ma udziały.

Traci mandat deputowany lub senator, który występuje jako adwokat lub pełnomocnik przed jakimkolwiek sądem przeciwko Skarbowi Państwa, lub wywiera jakikolwiek wpływ na władze administracyjne lub sądownicze na rzecz lub w imieniu pracodawcy, lub pracowników w rokowaniach lub sporach pracowniczych, zarówno w sektorze państwowym, jak i prywatnym, lub interweniuje w tych sprawach na rzecz którejkolwiek ze stron. Podobne sankcje stosuje się wobec członka parlamentu, który zaangażuje się lub będzie ingerować w działalność studencką niezależnie od dziedziny nauczania w celu utrudnienia jej normalnego przebiegu.

Niezależnie od przepisów ustępu siódmego pkt 15 art. 19 traci również mandat deputowany lub senator, który ustnie bądź pisemnie nawołuje do zakłócenia porządku publicznego lub wspiera zmianę ustroju politycznego za pomocą środków innych niż ustanowione w niniejszej Konstytucji, lub poważnie zagraża bezpieczeństwu lub honorowi Narodu.

Osoba, która utraciła mandat deputowanego lub senatora z którejkolwiek przyczyny, o których mowa powyżej, nie może objąć żadnej funkcji lub stanowiska publicznego, wybieralnego lub nie, w ciągu dwóch lat, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w ustępie siódmym pkt 15 art. 19, w których zostały zastosowane sankcje tam przewidziane.

Traci również mandat deputowany lub senator, który podczas sprawowania swoich funkcji przestanie spełniać jeden z ogólnych warunków wybieralności lub zacznie podlegać jednemu z ograniczeń, o których mowa w art. 57, z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego w ustępie drugim art. 59 dotyczącego ministrów stanu.

Deputowani i senatorowie mogą zrzec się mandatu w razie poważnej choroby, która uniemożliwia im wykonywanie funkcji, jeżeli zostanie to potwierdzone przez Trybunał Konstytucyjny.

Artykuł 61

Deputowani i senatorowie są nietykalni wyłącznie za wyrażane poglądy i głosowania w ramach sprawowania mandatu na posiedzeniach plenarnych lub w komisjach.

Z wyjątkiem przypadku ujęcia na gorącym uczynku przestępstwa żaden deputowany ani senator, od dnia wyboru lub złożenia przysięgi – w zależności od przypadku – nie może zostać oskarżony ani pozbawiony wolności, jeżeli Sąd Apelacyjny właściwego okręgu w pełnym składzie nie udzieli uprzednio zezwolenia na oskarżenie, orzekając o zaistnieniu przesłanek do wszczęcia postępowania. Od orzeczenia można odwołać się do Sądu Najwyższego.

W przypadku zatrzymania deputowanego lub senatora na gorącym uczynku przestępstwa jest on oddawany niezwłocznie do dyspozycji właściwego Sądu Apelacyjnego z odpowiednią zwięzłą

informacją. Sąd postępuje wówczas zgodnie z postanowieniem ustępu poprzedniego.

Od chwili stwierdzenia prawomocnym orzeczeniem sądowym zaistnienia przesłanek wszczęcia postępowania sprawowanie mandatu przez tego deputowanego lub senatora ulega zawieszeniu, a deputowany lub senator podlega właściwemu sędziemu.

Artykuł 62

Deputowani i senatorzy otrzymują jako jedyne wynagrodzenie dietę odpowiadającą wynagrodzeniu ministra stanu z uwzględnieniem wszystkich dodatków, które mu przysługują.

MATERIE USTAWOWE

Artykuł 63

Przedmiotem ustawy są wyłącznie materie:

- 1) będące na mocy Konstytucji przedmiotem konstytucyjnych ustaw organicznych;
- 2) w przypadku których Konstytucja wymaga, aby zostały uregulowane w ustawie;
- 3) będące przedmiotem kodyfikacji cywilnej, handlowej, procesowej, karnej lub innej;
- 4) podstawowe zagadnienia dotyczące prawa pracy, związków zawodowych, emerytur i zabezpieczeń społecznych;
- 5) regulujące wyróżnienia państwowe przyznawane szczególnie zasłużonym osobom;
- 6) zmieniające formę lub cechy charakterystyczne symboli państwowych;
- 7) zezwalające państwu, jego organom i samorządom terytorialnym na zaciąganie pożyczek, które mają być przeznaczone na finansowanie konkretnych projektów. Ustawa uchwalana przy kwalifikowanym kworum musi określać źródła środków, z których będzie obsługiwany dług w celu zezwolenia na zaciągnięcie pożyczek, których termin spłaty przekracza czas trwania kadencji urzędującego Prezydenta.

Postanowień niniejszego punktu nie stosuje się do Banku Centralnego;

- 8) zezwalające na przeprowadzenie jakichkolwiek działań, które mogą w sposób bezpośredni lub pośredni narażać wiarygodność lub zobowiązywać do odpowiedzialności finansowej państwo, jego organy i samorządy terytorialne;
Niniejszego przepisu nie stosuje się do Banku Centralnego;
- 9) ustanawiające przepisy, na podstawie których przedsiębiorstwa państwowe oraz przedsiębiorstwa w których państwo ma udziały, mogą zaciągać pożyczki, przy czym pożyczki te w żadnym przypadku nie mogą zostać zaciągnięte od państwa, jego organów lub przedsiębiorstw;
- 10) ustanawiające przepisy dotyczące zbywania mienia państwowego lub komunalnego oraz jego wynajmowania lub koncesji;
- 11) ustanawiające lub zmieniające podział polityczny i administracyjny kraju;
- 12) określające wartość, rodzaj i nominały pieniądza oraz system wag i miar;
- 13) określające siły powietrzne, morskie i lądowe, które pozostają w stanie gotowości w okresie wojny i pokoju, oraz normy zezwalające na wkroczenie wojsk obcych na terytorium Republiki, a także opuszczenie terytorium przez wojska narodowe;
- 14) inne, które Konstytucja określa jako ustawy należące do wyłącznej inicjatywy Prezydenta Republiki;
- 15) zezwalające na wypowiedzenie wojny, na wniosek Prezydenta Republiki;
- 16) ustanawiające ogólne akty łaski i udzielające amnestii oraz te, które określają przepisy ogólne, na podstawie których Prezydent Republiki wykonuje swoje uprawnienie dotyczące ułaskawień indywidualnych oraz rent uznaniowych;
Ustawy ustanawiające ogólne akty łaski i udzielające amnestii zawsze wymagają przyjęcia przy kwalifikowanym kworum. W przypadku przestępstw, o których mowa w art. 9, kworum wynosi 2/3 deputowanych i senatorów sprawujących mandaty;
- 17) określające miasto, w którym zamieszkuje Prezydent Republiki, odbywają się posiedzenia Kongresu Narodowego i działa Sąd Najwyższy oraz Trybunał Konstytucyjny;

- 18) określające podstawy procedur regulujących czynności administracji publicznej;
- 19) regulujące funkcjonowanie loterii, torów wyścigowych i zakładów w ogóle oraz
- 20) każdego innego przepisu o charakterze ogólnym i wiążącym, który tworzy podstawy porządku prawnego.

Artykuł 64

W zakresie materii, które są zastrzeżone dla ustawy Prezydent Republiki może wystąpić do Kongresu Narodowego o upoważnienie do wydawania przepisów z mocą ustawy²⁷ na okres nie dłuższy niż rok.

Upoważnienie to nie może obejmować spraw przynależności państwowej, praw obywatelskich, wyborów, ani plebiscytu, ani także materii gwarancji konstytucyjnych, lub które stanowią materię konstytucyjnych ustaw organicznych, lub ustaw przyjmowanych przy kwalifikowanym kworum.

Upoważnienie nie może obejmować uprawnień, które dotyczą organizacji, uprawnień i statusu urzędników Władzy Sądowniczej, Kongresu Narodowego, Trybunału Konstytucyjnego ani Generalnej Izby Kontroli Republiki²⁸.

Ustawa udzielająca upoważnienia, o którym mowa powyżej, określa poszczególne materie nim objęte oraz może ustanowić lub określić ograniczenia, zastrzeżenia i procedury, uznane za właściwe.

Niezależnie od ustępów poprzednich Prezydent Republiki jest upoważniony do porządkowania, ujednolicania i systematyzowania tekstów ustaw, gdy służy to ich lepszemu stosowaniu. Wykonując to uprawnienie, może wprowadzić niezbędne zmiany formy, nie zmieniając, w żadnym przypadku, ich rzeczywistego znaczenia i zakresu.

Do Generalnej Izby Kontroli Republiki należy rejestrowanie wymienionych dekretów z mocą ustawy²⁹, przy czym ma ona

²⁷ W oryginale: „disposiciones con fuerza de ley”.

²⁸ W oryginale: „Contraloría General de la República”.

²⁹ W oryginale: „decretos con fuerza de ley”.

obowiązek odmówić rejestracji w przypadku, gdy wykraczają one poza wyżej wymienione upoważnienie lub są z nim niezgodne.

Dekrety z mocą ustawy, w zakresie ich publikacji, okresu obowiązywania i skutków, podlegają tym samym przepisom co ustawy.

STANOWIENIE USTAW

Artykuł 65

Ustawy mogą być inicjowane w Izbie Deputowanych lub w Senacie w drodze wystąpienia Prezydenta Republiki lub na wniosek któregokolwiek z członków izb. Wniosek taki nie może być podpisany przez więcej niż 10 deputowanych i nie więcej niż 5 senatorów.

Ustawy dotyczące danin o jakimkolwiek charakterze, budżetów administracji publicznej i poboru do wojska mogą być inicjowane jedynie w Izbie Deputowanych. Ustawy dotyczące amnestii i ulaskawień o charakterze ogólnym mogą być inicjowane jedynie w Senacie.

Do Prezydenta Republiki należy wyłączna inicjatywa projektów ustaw związanych ze zmianami w podziale politycznym i administracyjnym kraju lub zarządzaniem finansami, lub budżetem państwa, w tym także zmianami w ustawie budżetowej, oraz z materiałami, o których mowa w pkt 10 i 13 art. 63.

Do Prezydenta Republiki należy również wyłączna inicjatywa w zakresie:

1. ustanawiania, likwidowania, zmniejszania lub umarzania jakiegokolwiek rodzaju danin, ustanawiania zwolnień lub modyfikowania już istniejących oraz określanie ich formy, stawek lub progresji;
2. tworzenia nowych służb publicznych lub płatnych stanowisk: skarbowych, lokalnych, w przedsiębiorstwach państwowych albo przedsiębiorstwach państwowych, w których Skarb Państwa ma udziały kapitałowe, ich likwidowanie oraz określanie ich zadań lub uprawnień;
3. zaciągania pożyczek lub podejmowania jakichkolwiek działań, które mogą dotyczyć wiarygodności lub odpowiedzialności finansowej państwa, jednostek, w których Skarb Państwa ma

udziały, jednostek autonomicznych, rządów regionalnych lub samorządów terytorialnych oraz umarzania, zmniejszania lub modyfikowania zobowiązań, odsetek lub innych obciążeń finansowych o jakimkolwiek charakterze ustanowionych na rzecz Skarbu Państwa lub wyżej wymienionych organów lub jednostek;

4. ustalania, modyfikowania, przyznawania lub waloryzowania wynagrodzeń, emerytur, rent wdowich i sierocych, rent i jakichkolwiek innych wynagrodzeń, pożyczek lub świadczeń dla personelu czynnego lub emerytowanego oraz dla osób uprawnionych do rent wdowich i sierocych, w zależności od przypadku, w Administracji Publicznej i innych organach i jednostkach wymienionych powyżej, a także ustalania wynagrodzenia minimalnego pracowników sektora prywatnego, obowiązkowego waloryzowania ich wynagrodzeń i innych korzyści ekonomicznych lub zmieniania podstaw, które służą do ich ustalania, niezależnie od postanowień następujących punktów;
5. ustanawiania warunków i procedur układów zbiorowych i określania przypadków, w których nie można prowadzić rokowań oraz
6. ustanawiania lub inicjatywy modyfikowania przepisów dotyczących zabezpieczenia społecznego lub takich, które na nie wpływają, zarówno w sektorze państwowym jak i sektorze prywatnym.

Kongres Narodowy może jedynie przyjąć, zmniejszyć lub odrzucić inicjatywę w zakresie służby, stanowiska, wynagrodzenia, pożyczki, korzyści, wydatków i innych inicjatyw z zakresu materii proponowanych przez Prezydenta Republiki.

Artykuł 66

Przepisy ustawowe, które interpretują postanowienia konstytucyjne, wymagają dla ich uchwalenia, zmiany lub uchylenia większości 3/5 głosów deputowanych i senatorów sprawujących mandaty.

Przepisy ustawowe, którym Konstytucja nadaje charakter konstytucyjnej ustawy organicznej wymagają dla ich uchwalenia, zmiany lub uchylenia większości 4/7 głosów deputowanych i senatorów sprawujących mandaty.

Przepisy ustawowe wymagające kwalifikowanego kworum są ustanawiane, zmieniane lub uchylane bezwzględną większością głosów deputowanych i senatorów sprawujących mandaty.

Pozostałe przepisy ustawowe wymagają większości głosów członków obecnych każdej Izby albo większości, o których mowa w art. 68 i nast.

Artykuł 67

Projekt ustawy budżetowej jest wnoszony przez Prezydenta Republiki do Kongresu Narodowego co najmniej na trzy miesiące przed dniem, w którym ma wejść ona w życie, a jeżeli Kongres nie rozpatrzy projektu w ciągu sześćdziesięciu dni liczonych od dnia jego wniesienia, w życie wchodzi projekt przedstawiony przez Prezydenta Republiki.

Kongres Narodowy nie może zwiększyć ani zmniejszyć szacunków dochodów; może jedynie zmniejszyć wydatki zawarte w projekcie ustawy budżetowej, z wyjątkiem tych, które są ustanowione w ustawie obowiązującej na czas nieokreślony³⁰.

Oszacowanie dochodów ze źródeł, które wskazuje ustawa budżetowa, oraz z nowych źródeł, które zostały określone we wszelkich innych wniesionych projektach ustaw, należy wyłącznie do Prezydenta po uprzednim uzyskaniu opinii od właściwych agencji.

Kongres nie może uchwalić jakiegokolwiek nowego wydatku obciążającego fundusze narodowe bez równoczesnego wskazania źródeł dochodów niezbędnych do pokrycia tego wydatku.

Jeżeli źródło dochodów wskazane przez Kongres okaże się niewystarczające, aby sfinansować nowo uchwalony wydatek, Prezydent Republiki w chwili promulgowania ustawy po uprzednim uzyskaniu pozytywnej opinii od służby lub instytucji, za pośrednictwem której będzie ściągany nowy dochód, potwierdzonej przez Generalną Izbę Kontroli Republiki, ma obowiązek proporcjonalnie zmniejszyć wszystkie wydatki, niezależnie od ich natury.

Artykuł 68

Projekt, który zostanie w całości odrzucony przez Izbę, która go zainicjowała, może zostać przedstawiony ponownie dopiero po

³⁰ W oryginale: „salvo los que estén establecidos por ley permanente”.

upływie roku. Prezydent Republiki w przypadku projektu złożonego z jego inicjatywy może jednak zażądać, aby projekt został przekazany drugiej Izbie i jeżeli ta ostatnia uchwali projekt w całości większością 2/3 członków obecnych na głosowaniu, wraca on do Izby, do której został wniesiony; projekt zostaje uznany za odrzucony jedynie wówczas, gdy Izba zdecyduje o tym większością głosów 2/3 obecnych członków.

Artykuł 69

Każdy projekt może stanowić przedmiot uzupełnień lub poprawek, zgodnie z odpowiednią procedurą, zarówno w Izbie Deputowanych jak i w Senacie, ale w żadnym przypadku nie mogą zostać przyjęte takie uzupełnienia lub poprawki, które nie mają bezpośredniego związku z zasadniczymi lub istotnymi założeniami projektu.

Po uchwaleniu projektu w pierwszej Izbie, projekt w celu jego rozpatrzenia jest przekazywany niezwłocznie do drugiej Izby.

Artykuł 70

Projekt odrzucony w całości przez drugą z izb jest rozpatrywany przez komisję wspólną, złożoną z równej liczby deputowanych i senatorów, która proponuje sposób i tryb rozwiązania trudności. Projekt komisji wspólnej wraca do Izby, do której został wniesiony i aby zostać uchwalonym zarówno w tej Izbie, jak i w drugiej z Izb³¹ wymagana jest w każdej z Izb większość głosów obecnych członków. Jeżeli komisja wspólna nie dojdzie do porozumienia, albo Izba, do której projekt został wniesiony, odrzuci projekt tej komisji, Prezydent Republiki może zażądać, aby Izba ta wypowiedziała się większością 2/3 głosów członków obecnych, w sprawie projektu, który został przyjęty w pierwszym etapie procedury. W razie przyjęcia projekt po raz drugi trafia do Izby, która go odrzuciła i może zostać ponownie odrzucony, jeżeli opowie się za tym 2/3 obecnych członków.

Artykuł 71

Projekt uzupełniony lub poprawiony przez drugą z Izb wraca do Izby, do której został wniesiony; w Izbie tej uzupełnienia i poprawki uznaje się za uchwalone większością głosów obecnych członków.

³¹ W oryginale: „la revisora”, dosłownie: izba rewizyjna.

Jeżeli uzupełnienia i poprawki zostaną odrzucone, tworzy się komisję wspólną i proceduje się w sposób przewidziany w artykule poprzednim. Jeżeli komisja wspólna nie dojdzie do porozumienia w sprawie rozbieżności pomiędzy obydwoma Izbami, albo jedna z Izb odrzuci propozycję komisji wspólnej, Prezydent Republiki może zażądać od Izby, do której projekt został wniesiony, aby ponownie rozpatrzyła projekt przyjęty w drugim stadium procedury przez drugą Izbę. Jeżeli Izba, do której został projekt wniesiony, odrzuci uzupełnienia lub poprawki większością 2/3 głosów członków obecnych, nie dochodzi do uchwalenia tej części bądź całości ustawy; jeżeli jednak za odrzuceniem wypowie się większość mniejsza od 2/3, projekt jest przekazywany do drugiej Izby, i uznaje się go za uchwalony, w razie przyjęcia go większością 2/3 głosów członków obecnych w tej Izbie.

Artykuł 72

Projekt uchwalony przez obie Izby jest przekazywany Prezydentowi Republiki, który, jeżeli go zaaprobuje, promulguje go jako ustawę.

Artykuł 73

Jeżeli Prezydent Republiki nie zaaprobuje projektu, w ciągu trzydziestu dni zwraca go do Izby, w której został wniesiony z odpowiednimi poprawkami.

W żadnym przypadku nie są dopuszczalne poprawki, które nie mają bezpośredniego związku z zasadniczymi lub podstawowymi założeniami projektu, chyba że zostały zawarte w odpowiednim wystąpieniu.

Jeżeli obie Izby uchwalą poprawki, projekt nabiera mocy prawnej i jest przekazywany Prezydentowi w celu dokonania promulgacji.

Jeżeli obie Izby odrzucają wszystkie bądź niektóre poprawki i potwierdzają większością 2/3 głosów obecnych członków całość lub część projektu przez nie wcześniej przyjętego, projekt jest przekazywany Prezydentowi w celu dokonania promulgacji.

Artykuł 74

Prezydent Republiki może stwierdzić, że zachodzi potrzeba pilnego rozpatrzenia projektu w jednym lub wszystkich etapach procedury;

w takim przypadku właściwa Izba ma obowiązek zająć stanowisko w terminie nie przekraczającym trzydziestu dni.

Stwierdzenie pilności należy do Prezydenta Republiki zgodnie z konstytucyjną ustawą organiczną o Kongresie; ustawa ta określa również wszystko, co jest związane z wewnętrznym postępowaniem ustawodawczym.

Artykuł 75

Jeżeli Prezydent Republiki nie zwróci projektu w ciągu trzydziestu dni, liczonych od dnia jego przekazania, uznaje się, że projekt został przez niego przyjęty i zostaje promulgowany jako ustawa.

Promulgacja zawsze musi być dokonana w ciągu dziesięciu dni, liczonych od dnia, kiedy mogła zostać dokonana.

Publikacja ma miejsce w ciągu pięciu dni roboczych następujących po dniu, w którym został wydany dekret promulgacyjny.

WŁADZA SĄDOWNICZA

WŁADZA SĄDOWNICZA

Artykuł 76

Kompetencja do rozpoznawania spraw cywilnych i karnych, orzekania o nich i zapewnienia wykonania wyroków należy wyłącznie do sądów ustanowionych ustawą. Ani Prezydent Republiki, ani Kongres nie mogą w żadnym przypadku wykonywać funkcji sądowniczych, przejmować spraw w toku, zmieniać uzasadnień lub sentencji orzeczeń, lub wznawiać zakończonych postępowań.

Jeżeli o interwencję sądów wystąpiono zgodnie z prawem, a dana sprawa należy do ich właściwości, nie mogą one odmówić jej rozpatrzenia nawet, gdy spór czy sprawa poddana ich rozstrzygnięciu nie jest przedmiotem regulacji ustawowej.

Aby wyegzekwować wykonanie orzeczeń oraz wykonać lub nakazać wykonanie czynności śledczych określonych w ustawie, sądy powszechne i szczególne – tworzące Władzę Sądowniczą – mogą wydawać bezpośrednie nakazy siłom policyjnym lub stosować odpowiednie środki działania, którymi dysponują. Pozostałe sądy wykonują to w sposób określony w ustawie.

Organ władzy, którego dotyczy nakaz sądowy, ma obowiązek wykonać go bez prowadzenia dodatkowego postępowania i nie może kwestionować jego podstawy prawnej lub celowości, ani sprawiedliwości lub zgodności z prawem orzeczenia, które ma zostać wykonane.

Artykuł 77

Konstytucyjna ustawa organiczna określa organizację i kompetencje sądów, niezbędnych dla szybkiego i właściwego sprawowania wymiaru sprawiedliwości na całym terytorium Republiki. Ta sama ustawa określa również wymogi, jakie muszą spełniać sędziowie i liczbę lat wykonywania zawodu adwokata przez osoby powołane na członków sądu lub sędziów zawodowych.

Konstytucyjna ustawa organiczna dotycząca organizacji i kompetencji sądów może zostać zmieniona jedynie po uprzednim zasięgnięciu opinii Sądu Najwyższego, zgodnie z postanowieniami ustanowionymi właściwą konstytucyjną ustawą organiczną.

Sąd Najwyższy ma obowiązek wydać opinię w ciągu trzydziestu dni liczonych od dnia otrzymania wniosku o jej wydanie.

Jeżeli jednak Prezydent Republiki stwierdził pilność rozpatrzenia danego projektu, informuje się o tym Sąd Najwyższy.

W takim przypadku Sąd Najwyższy ma obowiązek wydać opinię w terminie dostosowanym do pilności sprawy.

Jeżeli Sąd Najwyższy nie wyda opinii w określonym terminie, uznaje się, że procedura została zachowana.

Konstytucyjna ustawa organiczna dotycząca organizacji i kompetencji sądów, jak również ustawy proceduralne, regulujące system postępowania sądowego, mogą wyznaczyć różne terminy swojego wejścia w życie w poszczególnych regionach terytorium narodowego. Nie naruszając powyższych postanowień, terminy wejścia w życie ustaw, o których mowa w niniejszym ustępie, nie mogą być dłuższe niż cztery lata.

Artykuł 78

W kwestii powoływania sędziów, ustawa przestrzega niżej wymienionych zasad ogólnych.

Sąd Najwyższy składa się z dwudziestu jeden sędziów³².

Sędziowie i prokuratorzy Sądu Najwyższego są powoływani przez Prezydenta Republiki z listy pięciu osób przedstawianej w każdym przypadku przez Sąd Najwyższy za zgodą Senatu. Senat na posiedzeniu specjalnie zwołanym w tym celu przyjmuje odpowiednie uchwały większością 2/3 głosów swoich członków sprawujących mandaty. Jeżeli Senat nie uchwali propozycji Prezydenta Republiki, Sąd Najwyższy zobowiązany jest uzupełnić 5-osobową listę, proponując nowe nazwisko zamiast odrzuconego, przy czym powtarza się tę procedurę aż do zatwierdzenia powołania.

³² W oryginale: „ministros”.

Pięciu członków Sądu Najwyższego powołuje się spośród adwokatów spoza wymiaru sprawiedliwości; muszą oni mieć tytuł adwokata od co najmniej piętnastu lat, wyróżniać się w pracy zawodowej lub uniwersyteckiej i spełniać pozostałe warunki przewidziane we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej.

Przy obsadzaniu stanowisk przypadających członkom wywodzącym się z władzy sądowniczej Sąd Najwyższy tworzy listę proponowanych osób wyłącznie spośród osób wchodzących w jej skład, przy czym musi ona obejmować najstarszego stażem sędziego Sądu Apelacyjnego, który znajduje się w wykazie służby. Pozostałe cztery stanowiska są obsadzane według kwalifikacji kandydatów. W przypadku obsadzania opróżnionego stanowiska przypadającego adwokatom spoza wymiaru sprawiedliwości, lista tworzona jest wyłącznie po uprzednim publicznym konkursie opartym na kryterium kompetencji spośród adwokatów, którzy spełniają warunki, o których mowa w ustępie czwartym.

Sędziowie i prokuratorzy³³ sądów apelacyjnych są powoływani przez Prezydenta Republiki z listy trzech kandydatów przedstawionej przez Sąd Najwyższy.

Sędziowie zawodowi są powoływani przez Prezydenta Republiki z listy trzech kandydatów przedstawionej przez sąd apelacyjny właściwego okręgu.

Sędzia zawodowy w sprawach cywilnych lub karnych z najdłuższym stażem w sądzie, lub sędzia zawodowy w sprawach cywilnych lub karnych z najdłuższym stażem na stanowisku bezpośrednio niższym od obsadzanego stanowiska, który znajduje się w wykazie służby i wyrazi zainteresowanie tym stanowiskiem, zostaje umieszczony na właściwej 3-osobowej liście kandydatów. Pozostałe dwa miejsca są obsadzane na podstawie kryterium kompetencji kandydatów.

Sąd Najwyższy i sądy apelacyjne – w zależności od przypadku – ustalają listy 5- lub 3-osobowe w pełnym składzie na posiedzeniu specjalnie zwołanym w tym celu w głosowaniu, podczas którego każdy z członków może głosować odpowiednio na trzy lub dwie

³³ W oryginale: „los ministros y fiscales judiciales”.

osoby. Wybrane zostają osoby, które uzyskują pierwsze pięć lub trzy głosy w zależności od przypadku. W razie uzyskania równej liczby głosów kandydata wybiera się w drodze losowania.

Jednakże nominacja zastępców sędziów sądu³⁴, może zostać dokonana przez Sąd Najwyższy, a w przypadku sędziów – przez właściwy sąd apelacyjny. Sprawowanie funkcji przez osoby powołane w ten sposób nie może trwać dłużej niż sześćdziesiąt dni i nie może zostać przedłużone. W przypadku, gdy wyżej wymienione sądy wyższe nie skorzystają z tego uprawnienia lub gdy minie termin sprawowania funkcji przez zastępców, opróżnione stanowiska są obsadzane w zwykłym trybie przewidzianym powyżej.

Artykuł 79

Sędziowie ponoszą osobistą odpowiedzialność za przestępstwa korupcji, nieprzestrzeganie ustaw regulujących procedury, odmowę lub wykonywanie wymiaru sprawiedliwości niezgodne z prawem oraz generalnie za każde uchybienie popełnione podczas wykonywania swoich funkcji.

W przypadku członków Sądu Najwyższego ustawa określa przydatki i tryb egzekwowania tej odpowiedzialności.

Artykuł 80

Sędziowie pozostają na swoich stanowiskach dopóki sprawują się nienagannie; sędziowie sądów niższych szczerbli sprawują funkcje sędziowskie przez czas określony w ustawach.

Niezależnie od przepisu ustępu poprzedniego sędziowie przestają sprawować swoje funkcje w wieku 75 lat, w razie podania się do dymisji, utraty prawnej zdolności do pełnienia stanowiska lub w przypadku pozbawienia stanowiska, jeżeli wymienione przyczyny zgodnie z prawem zostaną stwierdzone w drodze orzeczenia. Przepisu dotyczącego wieku nie stosuje się do przewodniczącego Sądu Najwyższego, który pozostaje na stanowisku do końca kadencji.

W każdym z przypadków Sąd Najwyższy może – na wniosek Prezydenta Republiki, zainteresowanej strony lub z urzędu – stwierdzić niewłaściwość postępowania sędziego, i w zależności

³⁴ W oryginale: „de ministros de Corte suplentes”.

od przypadku, po uprzednim poinformowaniu obwinionego oraz właściwego sądu apelacyjnego, może zwolnić sędziego większością głosów wszystkich swoich członków. Uchwały w tej sprawie przekazywane są Prezydentowi Republiki w celu ich wykonania.

Sąd Najwyższy w pełnym składzie na zwołanym w tym celu posiedzeniu bezwzględną większością głosów swoich urzędujących członków może zezwolić na przeniesienie lub nakazać przeniesienie sędziów oraz innych urzędników i pracowników władzy sądowniczej na inne stanowisko tej samej kategorii.

Artykuł 81

Sędziowie sądów wyższych, prokuratorzy sądowi oraz sędziowie, którzy wchodzi w skład władzy sądowniczej, mogą zostać zatrzymani wyłącznie na podstawie nakazu właściwego sądu, z wyjątkiem ujęcia na gorącym uczynku w przypadku przestępstwa lub zwykłego wykroczenia, jeżeli ujęcie następuje wyłącznie w celu natychmiastowego oddania ich do dyspozycji sądu, który rozpatruje sprawę zgodnie z ustawą.

Artykuł 82

Sąd Najwyższy sprawuje zwierzchni nadzór kierowniczy, instancyjny i gospodarczy nad wszystkimi sądami Narodu. Nie podlegają tej normie Trybunał Konstytucyjny, Trybunał do Spraw Ważności Wyborów i regionalne trybunały wyborcze.

Wyższe trybunały sprawiedliwości, wykonując swoje uprawnienia dyscyplinarne mogą unieważnić orzeczenia sądowe jedynie w przypadkach i w sposób określony we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej.

PROKURATURA

Rozdział VII

PROKURATURA

Artykuł 83

Autonomiczna, hierarchicznie zorganizowana instytucja o nazwie Prokuratura³⁵ kieruje na zasadzie wyłączności śledztwem w sprawie stanów faktycznych, wypełniających znamiona przestępstwa stanowiących formę udziału, podlegającą karze bądź potwierdzających niewinność oskarżonego, a także, w zależności od przypadku, wszczyna postępowanie karne z oskarżenia publicznego w formie przewidzianej w ustawie. Należy do niej również przedsięwzięcie środków mających na celu ochronę pokrzywdzonych i świadków. W żadnym przypadku nie może wykonywać funkcji sędziowskich.

Pokrzywdzony oraz inne osoby określone ustawą mogą również wnosić akt oskarżenia.

Podczas śledztwa prokuratura może wydawać bezpośrednio rozkazy Siłom Porządkowym i Bezpieczeństwa. Jednak czynności, które uniemożliwiają oskarżonemu lub osobom trzecim korzystanie z praw zagwarantowanych w niniejszej Konstytucji albo je ograniczają lub zakłócają, wymagają uprzedniej zgody sądu. Organ władzy, którego dotyczą nakazy, ma obowiązek wykonać je bez prowadzenia dodatkowego postępowania i nie może kwestionować ich podstaw lub celowości, ani sprawiedliwości lub zgodności z prawem, z wyjątkiem żądania przedstawienia uprzednio wydanego w tej sprawie zezwolenia sądowego.

Ściganie przestępstw z oskarżenia publicznego i kierowanie śledztwami w sprawach stanów faktycznych wypełniających znamiona przestępstwa, stanowiących formę udziału, podlegającą karze bądź potwierdzających niewinność oskarżonego, które podlegają sądom wojskowym, jak również stosowanie środków w celu ochrony pokrzywdzonych i świadków tych faktów należy, zgodnie z normami Wojskowego Kodeksu Sprawiedliwości i właściwych ustaw, do organów i osób określonych w tym Kodeksie i ustawach.

³⁵ W oryginale: „Ministerio Público”.

Artykuł 84

Konstytucyjna ustawa organiczna reguluje organizację i uprawnień Prokuratury Generalnej, określa kwalifikacje i wymagania, które muszą spełniać prokuratorzy³⁶, aby zostać powołani, oraz przyczyny odwołania prokuratorów pomocniczych, w sprawach nie przewidzianych w niniejszej Konstytucji. Do osób powołanych na stanowiska prokuratorów nie może odnosić się żadna z przeszkód, która uniemożliwiałaby im sprawowanie funkcji sędziego. Prokuratorzy regionalni i pomocniczy przestają sprawować swoje funkcje w wieku 75 lat.

Konstytucyjna ustawa organiczna określa stopień niezależności i autonomii oraz odpowiedzialność, jaką ponoszą prokuratorzy przy prowadzeniu śledztwa oraz wszczynaniu postępowania karnego, w sprawach które prowadzą.

Artykuł 85

Prokurator Generalny jest powoływany przez Prezydenta Republiki, z 5-osobowej listy zaproponowanej przez Sąd Najwyższy, za zgodą Senatu, udzieloną większością 2/3 głosów wszystkich jego członków, na specjalnym posiedzeniu zwołanym w tym celu. Jeżeli Senat nie zaakceptuje propozycji Prezydenta Republiki, Sąd Najwyższy ma obowiązek uzupełnić 5-osobową listę, proponując nowe nazwisko zamiast odrzuconego, przy czym powtarza się tę procedurę aż do zatwierdzenia powołania.

Prokurator Generalny winien mieć od co najmniej dziesięciu lat tytuł adwokata, ukończone 40 lat i spełniać wymagania konieczne, aby być obywatelem z prawem do udziału w głosowaniu; sprawuje on swoją funkcję przez osiem lat i nie może zostać powołany na kolejną kadencję.

Do Prokuratora Generalnego stosuje się postanowienia ustępu drugiego art. 80 dotyczące granicy wieku.

Artykuł 86

Ustanawia się jednego Prokuratora Regionalnego w każdym z regionów tworzących podział administracyjny kraju, chyba że

³⁶ W oryginale: „los fiscales”.

zaludnienie lub rozległość geograficzna regionu wymagają ustanowienia więcej niż jednego.

Prokuratorzy regionalni są powoływani przez Prokuratora Generalnego z 3-osobowej listy przedstawionej przez Sąd Apelacyjny danego regionu. W przypadku, gdy w regionie istnieje więcej niż jeden Sąd Apelacyjny, 3-osobowa lista jest ustalana na wspólnym posiedzeniu plenarnym wszystkich sądów apelacyjnych, specjalnie zwołanym w tym celu przez przewodniczącego sądu utworzonego jako pierwszy.

Prokuratorzy regionalni winni mieć tytuł adwokata od co najmniej pięciu lat, ukończone 30 lat i być obywatelami z prawem do udziału w głosowaniu; sprawują swoje funkcje przez osiem lat i nie mogą objąć ponownie stanowiska prokuratora regionalnego, mogą jednak zostać powołani na inne stanowisko w prokuraturze.

Artykuł 87

Sąd Najwyższy i sądy apelacyjne, w miarę potrzeb, w celu ustalenia 5- i 3-osobowych list, które na zgromadzeniu ogólnym specjalnie zwołanym w tym celu, są przyjmowane bezwzględną większością głosów wszystkich ich członków, ogłaszają konkursy publiczne, przyjmując jako kryterium dotychczasową działalność zawodową. Na listach 5- i 3-osobowych nie mogą się znaleźć członkowie władzy sądowniczej w stanie czynnym lub emerytowani.

Listy 5- i 3-osobowe są przyjmowane w jednym głosowaniu, podczas którego każdy uczestnik posiedzenia plenarnego ma prawo głosować, odpowiednio na trzy lub dwie osoby. Wybrane zostają osoby, które uzyskają w zależności od przypadku pierwsze pięć lub trzy głosy. W razie uzyskania takiej samej liczby głosów kandydata wybiera się w drodze losowania.

Artykuł 88

Ustanawia się prokuratorów pomocniczych powołanych przez Prokuratora Generalnego z listy 3-osobowej zaproponowanej przez właściwego prokuratora regionalnego; lista jest ustalana na podstawie uprzedniego konkursu publicznego, zgodnie z konstytucyjną ustawą organiczną. Winni oni mieć tytuł adwokata oraz być obywatelami z prawem do udziału w głosowaniu.

Artykuł 89

Prokurator Generalny i prokuratorzy regionalni mogą zostać odwołani jedynie przez Sąd Najwyższy na wniosek Prezydenta Republiki, Izby Deputowanych lub dziesięciu jej członków z powodu niezdolności do czynności prawnych, niewłaściwego zachowania lub oczywistego zaniedbania w sprawowaniu swoich funkcji. Sąd rozpoznaje sprawę w pełnym składzie zwołanym w tym celu; do odwołania wymagane jest uzyskanie większości głosów członków sprawujących urząd.

Odwołania prokuratorów regionalnych może zażądać również Prokurator Generalny.

Artykuł 90

Do Prokuratora Generalnego, prokuratorów regionalnych i prokuratorów pomocniczych stosuje się przepisy art. 81.

Artykuł 91

Zgodnie z konstytucyjną ustawą organiczną Prokurator Generalny sprawuje zwierzchni nadzór kierowniczy, instancyjny i gospodarczy nad Prokuraturą Generalną.

TRYBUNAŁ
KONSTYTUCYJNY

TRYBUNAŁ
KONSTYTUCYJNY

Rozdział VIII

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Artykuł 92

Ustanawia się Trybunał Konstytucyjny złożony z dziesięciu członków, powoływanych w sposób następujący:

- a) trzech powoływanych przez Prezydenta Republiki;
- b) czterech wybieranych przez Kongres Narodowy; dwóch powołuje bezpośrednio Senat, a dwóch proponuje najpierw Izba Deputowanych w celu ich zatwierdzenia lub odrzucenia przez Senat. Nominacje lub propozycje, w zależności od przypadku, są uchwalane w jednym głosowaniu i wymagają przyjęcia większością 2/3 głosów, odpowiednio, wszystkich senatorów lub deputowanych;
- c) trzech wybieranych przez Sąd Najwyższy w głosowaniu tajnym na posiedzeniu specjalnie zwołanym w tym celu.

Członkowie Trybunału sprawują swój urząd przez dziewięć lat, a jego skład jest odnawiany częściowo co trzy lata; muszą mieć tytuł adwokata od co najmniej piętnastu lat, wyróżniać się w pracy zawodowej, uniwersyteckiej lub publicznej, nie może zaistnieć przeszkoda, która uniemożliwia im sprawowanie urzędu sędziego, podlegają przepisom art. 58, 59 i 81 i nie mogą wykonywać zawodu adwokata ani dopuścić się żadnego z aktów wymienionych w ustępach drugim i trzecim art. 60.

Członkowie Trybunału Konstytucyjnego nie mogą zostać pozbawieni stanowiska ani nie mogą zostać wybrani ponownie, z wyjątkiem tych, którzy zostali wybrani w trybie uzupełniającym i piastowali swój urząd przez okres krótszy niż pięć lat. Przystają sprawować swoje funkcje w wieku 75 lat.

Jeżeli jeden z członków Trybunału Konstytucyjnego przestaje sprawować swój urząd, jego mandat zostaje uzupełniony odpowiednio, zgodnie z ustępem pierwszym niniejszego artykułu, na okres, który pozostaje do końca kadencji zastępowanego sędziego.

Trybunał działa w składzie pełnym lub podzielonym na dwie izby. W pierwszym przypadku kworum wymagane do orzekania wynosi co najmniej ośmiu członków, a w drugim przypadku co najmniej czterech. Trybunał przyjmuje swoje orzeczenia zwykłą większością głosów, z wyjątkiem przypadków w których wymagana jest inna większość, i wydaje orzeczenia zgodnie z prawem. Trybunał w pełnym składzie orzeka w sposób wiążący w sprawach wymienionych w pkt 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 11 następnego artykułu. W celu wykonywania pozostałych uprawnień może funkcjonować w pełnym składzie lub jako izba, zgodnie z przepisami konstytucyjnej ustawy organicznej.

Konstytucyjna ustawa organiczna reguluje jego organizację, funkcjonowanie, procedury i określa personel pomocniczy, system wynagrodzeń i status personelu.

Artykuł 93

Do właściwości Trybunału Konstytucyjnego należy:

1. sprawowanie kontroli nad zgodnością z Konstytucją ustaw, które interpretują postanowienia Konstytucji, konstytucyjnych ustaw organicznych oraz norm umów międzynarodowych, które dotyczą materii zastrzeżonych dla tych ostatnich, przed ich promulgacją;
2. orzekanie o zgodności z Konstytucją orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy, sądy apelacyjne i Trybunał do Spraw Ważności Wyborów;
3. orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją, które pojawiają się w trakcie rozpatrywania projektów ustaw lub zmian Konstytucji oraz umów międzynarodowych wymagających aprobaty Kongresu;
4. orzekanie w sprawie zgodności z Konstytucją dekretów z mocą ustawy;
5. orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją, które pojawiają się w związku z przeprowadzeniem plebiscytu, bez uszczerbku dla uprawnień należących do Trybunału do Spraw Ważności Wyborów;
6. orzekanie, większością swoich członków sprawujących urząd, w sprawie niestosowności przepisu prawnego, którego

- stosowanie w jakiegokolwiek sprawie przed sądem powszechnym lub szczególnym byłoby niezgodne z Konstytucją;
7. orzekanie większością 4/5 głosów wszystkich członków w sprawie niezgodności z Konstytucją przepisu prawnego, który został uznany za niestosowalny zgodnie z przepisem punktu poprzedniego;
 8. orzekanie w sprawach skarg, w przypadku gdy Prezydent Republiki nie dopełnia obowiązku promulgowania ustawy, lub promulguje tekst inny od tego, którego promulgowania wymaga Konstytucja;
 9. orzekanie, na wniosek Prezydenta zgodnie z art. 99, w sprawie zgodności z Konstytucją dekretu lub rozporządzenia Prezydenta Republiki, które Generalna Izba Kontroli Republiki zakwestionowała z powodu stwierdzenia jego niezgodności z Konstytucją;
 10. orzekanie o niezgodności z Konstytucją organizacji i ruchów lub partii politycznych, jak również o odpowiedzialności osób, które uczestniczyły w zdarzeniach, będących powodem wydania orzeczenia o niezgodności z Konstytucją, zgodnie z przepisami w ustępach szóstym, siódmym i ósmym pkt 15 art. 19 niniejszej Konstytucji. Jednak jeżeli osobą, której sprawa dotyczy jest Prezydent Republiki lub Prezydent-elekt, orzeczenie, o którym mowa, wymaga również zgody Senatu wyrażonej głosami większości głosów jego członków sprawujących urząd;
 11. informowanie Senatu w przypadkach, o których mowa w art. 53 pkt 7 niniejszej Konstytucji;
 12. orzekanie w sprawie sporów kompetencyjnych między władzami politycznymi lub administracyjnymi a wyższymi sądami, które nie podlegają Senatowi;
 13. orzekanie w sprawie konstytucyjnych lub ustawowych przeszkód uniemożliwiających powołanie danej osoby na stanowisko ministra stanu, pozostawienie na tym stanowisku lub uniemożliwiających równoczesne wykonywanie innych funkcji;
 14. orzekanie o przeszkodach i niemożnościach łączenia stanowisk i przyczynach zaprzestania sprawowania urzędu przez członków parlamentu;
 15. stwierdzanie przeszkody przedstawionej przez członka parlamentu na mocy przepisów ostatniego ustępu art. 60 i orzekanie o jego rezygnacji ze stanowiska;

16. orzekanie w sprawie zgodności z Konstytucją dekretów prezydenckich³⁷, niezależnie od kwestionowanego uchybienia, w tym również tych, które zostały wydane przy wykonywaniu samostanowienia władzy stanowienia aktów podstawowych Prezydenta Republiki, jeżeli dotyczą materii, które mogą zostać zastrzeżone dla ustawy na mocy art. 63.

W przypadku, o którym mowa w pkt 1, Izba, do której wniesiono projekt, przesyła go do Trybunału Konstytucyjnego w ciągu pięciu dni od dnia zakończenia postępowania przez Kongres.

W przypadku, o którym mowa w pkt 2, Trybunał może rozpoznawać sprawę na wniosek Prezydenta Republiki, którejkolwiek z Izb lub dziesięciu ich członków. Do Trybunału może złożyć skargę każdy, kto jest stroną w zawisłym postępowaniu lub sprawie przed sądem powszechnym lub szczególnym lub od pierwszej czynności postępowania karnego, jeżeli orzeczenie dotyka korzystania przez niego z praw podstawowych.

W przypadku, o którym mowa w pkt 3, Trybunał może rozpoznawać sprawę jedynie na wniosek Prezydenta Republiki, którejkolwiek z Izb lub 1/4 liczby ich członków sprawujących mandaty, pod warunkiem, że wniosek zostanie złożony przed promulgacją ustawy lub przekazaniem komunikatu informującego o zatwierdzeniu umowy przez Kongres Narodowy i, w żadnym przypadku, po upływie pięciu dni od przesłania projektu lub komunikatu.

Trybunał orzeka w ciągu dziesięciu dni liczonych od dnia otrzymania wniosku, chyba że postanowi przedłużyć ten okres o kolejne dziesięć dni z ważnych i uzasadnionych powodów.

Wniosek nie zawiesza rozpatrywania projektu, ale jego część, której dotyczy, nie może zostać promulgowana aż do upływu terminu, o którym mowa wyżej, z wyjątkiem przypadku, gdy chodzi o projekt ustawy budżetowej lub projekt związany z wypowiedzeniem wojny wniesiony przez Prezydenta Republiki.

W przypadku, o którym mowa w pkt 4, sprawa może zostać przedstawiona przez Prezydenta Republiki w ciągu dziesięciu

³⁷W oryginale: „los decretos supremos”.

dni od odrzucenia dekretu z mocą ustawy przez Izbę Kontroli z powodu jego niezgodności z Konstytucją. Może również zostać przedstawiona przez którąkolwiek z Izb lub 1/4 ich członków sprawujących mandaty w przypadku, gdy Izba Kontroli uzna dekret z mocą ustawy za niezgodny z Konstytucją. Wniosek ten musi zostać przedstawiony w ciągu trzydziestu dni liczonych od dnia ogłoszenia dekretu z mocą ustawy.

W przypadku, o którym mowa w pkt 5, sprawa może zostać przedstawiona na wniosek Senatu lub Izby Deputowanych w ciągu dziesięciu dni liczonych od dnia ogłoszenia dekretu ustalającego datę przeprowadzenia plebiscytu.

Jeżeli przeprowadza się plebiscyt, Trybunał ustala w orzeczeniu ostateczną treść pytania plebiscytowego.

Jeżeli w chwili wydania orzeczenia pozostało mniej niż trzydzieści dni do dnia przeprowadzenia plebiscytu, Trybunał ustala w orzeczeniu nową datę przypadającą między trzydziestym a sześćdziesiątym dniem od wydania orzeczenia.

W przypadku, o którym mowa w pkt 6, sprawa może zostać przedstawiona przez którąkolwiek ze stron lub przez sędziego rozpoznającego sprawę. Orzekanie w sprawie dopuszczalności pytania – bez możliwości odwołania się – należy do każdego ze składów Trybunału, o ile Trybunał ustali zaistnienie sprawy zawisłej przed sądem powszechnym lub szczególnym oraz uzna, że stosowanie kwestionowanego przepisu prawnego może mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a także że zarzut został rozsądnie uzasadniony i spełnione zostały pozostałe wymagania określone w ustawie. Do tego samego składu należy orzekanie w sprawie zawieszenia postępowania, podczas którego zostało zainicjowane postępowanie w sprawie niestosowności przepisu z powodu niezgodności z Konstytucją.

W przypadku, o którym mowa w pkt 7, po uprzednim orzeczeniu o niestosowności przepisu prawnego, zgodnie z pkt 6 niniejszego artykułu, przysługuje skarga publiczna do Trybunału o orzeczenie niezgodności z Konstytucją, bez uszczerbku dla uprawnienia Trybunału do orzekania z urzędu. Właściwa konstytucyjna ustawa

organiczna określa warunki dopuszczalności skargi publicznej w przypadkach, w których przysługuje a także procedurę, którą stosuje się przy wszczęciu postępowania z urzędu.

W przypadkach, o którym mowa w pkt 8, sprawę może wnieść którakolwiek z Izb lub 1/4 ich członków sprawujących mandaty, w ciągu 30 dni od dnia ogłoszenia danego aktu lub w ciągu 60 dni od dnia, w którym Prezydent Republiki miał dokonać promulgacji ustawy. Jeżeli Trybunał uzna skargę, promulguje w swoim orzeczeniu ustawę, która nie została promulgowana lub postępuje nieprawidłową promulgacją.

W przypadku, o którym mowa w pkt 11, Trybunał może rozpoznawać sprawę jedynie na wniosek Senatu.

Wprowadza się skargę publiczną dla dochodzenia przed Trybunałem realizacji uprawnień, które zostały mu przyznane w pkt 10 i 13 niniejszego artykułu.

Jeżeli jednak w przypadku, o którym mowa w pkt 10, osobą, której sprawa dotyczy, jest Prezydent Republiki lub Prezydent-elekt, wniosek przedstawia Izba Deputowanych lub 1/4 jej członków sprawujących mandaty.

W przypadku, o którym mowa w pkt 12, z wnioskiem występuje jakikolwiek organ władzy lub sąd uczestniczący w sporze.

W przypadku, o którym mowa w pkt 14, Trybunał może rozpoznawać sprawy jedynie na wniosek Prezydenta Republiki lub co najmniej dziesięciu członków parlamentu.

W przypadku, o którym mowa w pkt 16, Trybunał może rozpoznawać sprawy jedynie na wniosek którejkolwiek z Izb, złożony w ciągu trzydziestu dni od dnia ogłoszenia lub notyfikacji kwestionowanego tekstu. Jeżeli zarzucane uchybienie nie dotyczy przekroczenia przez dekret Prezydenta Republiki samoistnej władzy stanowienia aktów podustawowych, z wnioskiem może wystąpić również 1/4 członków sprawujących mandaty.

Trybunał Konstytucyjny może oceniać zgodnie z sumieniem fakty, rozpoznając sprawy, o których mowa w pkt 10, 11 i 13, a także

badając przyczyny zaprzestania sprawowania mandatu przez członka parlamentu.

W przypadkach, o którym mowa w pkt 10, 13 oraz w pkt 2, jeżeli z wnioskiem występuje jedna ze stron, ostateczne orzeczenie o dopuszczalności wniosku należy do jednej z Izb.

Artykuł 94

Od orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego nie przysługuje odwołanie, ale zgodnie z ustawą, sam Trybunał może prostować popełnione przez siebie błędy dotyczące faktów.

Przepisy, które Trybunał uznał za niezgodne z Konstytucją, nie mogą wejść w życie na mocy projektu lub dekretu, którego dotyczy orzeczenie.

W przypadku, o którym mowa w punkcie 16 art. 93, kwestionowany dekret prezydencki przestaje z mocy prawa wywoływać skutki z chwilą orzeczenia Trybunału, który uznaje skargę. Jednak przepis, który został uznany za niezgodny z Konstytucją zgodnie z przepisami pkt 2, 4 i 7 art. 93, zostaje uchylony wraz z ogłoszeniem w Dzienniku Urzędowym wyroku uwzględniającego skargę, przy czym wyrok ten nie działa wstecz.

Orzeczenia, które stwierdzają niezgodność z Konstytucją całości lub części ustawy, dekretu z mocą ustawy, dekretu prezydenckiego lub orzeczenia, w zależności od przypadku, są publikowane w Dzienniku Urzędowym w ciągu trzech dni od ich wydania.

SĄDOWNICTWO WYBORCZE

SĄDOWNICTWO WYBORCZE

Artykuł 95

Specjalny trybunał, o nazwie Trybunał Do Spraw Ważności Wyborów rozpatruje sprawy dotyczące wyborów powszechnych i rozstrzyga o ważności wyborów Prezydenta Republiki, deputowanych i senatorów, orzeka w sprawie protestów wyborczych, które mogą wystąpić z ich powodu oraz stwierdza prawomocność wyboru. Trybunał ten rozpoznaje również sprawy dotyczące plebiscytów oraz wykonuje inne uprawnienia określone ustawą.

Składa się on z pięciu członków powoływanych w następujący sposób:

- a) czterech sędziów Sądu Najwyższego powoływanych przez ten sąd w drodze losowania – w sposób i w formie określonych we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej oraz
- b) obywatela, który sprawował urząd przewodniczącego lub wiceprzewodniczącego Izby Deputowanych lub Senatu przez okres nie krótszy niż 365 dni, i który został powołany przez Sąd Najwyższy spośród wszystkich osób spełniających te warunki, w trybie przewidzianym w punkcie a).

Powołanie osoby, o której mowa w punkcie b), nie może dotyczyć członka parlamentu, kandydata na stanowisko wybieralne, ministra stanu ani przewodniczącego partii politycznej.

Członkowie Trybunału sprawują swoje funkcje przez cztery lata i stosuje się do nich postanowienia art. 58 i 59 niniejszej Konstytucji.

Trybunał do Spraw Ważności Wyborów rozpatrując fakty, działa jako sąd przysięgłych³⁸ i wydaje wyroki zgodnie z prawem.

³⁸ W oryginale: „jurado”. Zakłada się, że Trybunał będzie funkcjonował jako sąd przysięgły w zakresie oceny zdarzeń, mając na uwadze dowody, które pojawiły się w procesie w wyniku protestu wyborczego i zgodnie z zasadami zdrowego rozsądku i racjonalnego rozumowania. Tak więc Trybunał bierze pod uwagę zasady logiki i doświadczenie, by następnie przeprowadzić proces zgodnie z prawem (przypis red.).

Konstytucyjna ustawa organiczna reguluje organizację i funkcjonowanie Trybunału do Spraw Ważności Wyborów.

Artykuł 96

Ustanawia się regionalne trybunały wyborcze, do których należy orzekanie o wyborach powszechnych i wynikach wyborów w zakresie powierzonym im ustawą, a także rozstrzyganie w sprawie protestów wyborczych, oraz stwierdzanie, którzy kandydaci zostali wybrani. Od ich orzeczeń przysługuje odwołanie do Trybunału do Spraw Ważności Wyborów na zasadach określonych w ustawie. Do regionalnych trybunałów wyborczych należy również orzekanie o wynikach wyborów w ramach zrzeczeń oraz wyborów, które odbywają się w grupach pośredniczących określonych ustawą.

Trybunały te składają się z jednego sędziego właściwego Sądu Apelacyjnego, przez niego wybranego, oraz z dwóch członków powołanych przez Trybunał do Spraw Ważności Wyborów spośród osób, które wykonywały zawód adwokata lub sprawowały funkcję sędziego lub adwokata Sądu Apelacyjnego przez okres nie krótszy niż trzy lata.

Członkowie tych trybunałów wypełniają swoje funkcje przez cztery lata; mają do nich określone w ustawie zakazy łączenia stanowisk oraz przesłanki niezdolności do sprawowania funkcji.

Trybunały te działają jako sądy przysięgłych w ocenie faktów i orzekają zgodnie z prawem.

Ustawa określa inne uprawnienia tych trybunałów oraz ich organizację i funkcjonowanie.

Artykuł 97

Corocznie w ustawie budżetowej Narodu określa się środki potrzebne na organizację i funkcjonowanie tych trybunałów, których personel, wynagrodzenia i statut personelu są określone w ustawie.

GENERALNA IZBA
KONTROLI REPUBLIKI

GENERALNA IZBA
KONTROLI REPUBLIKI

Rozdział X

GENERALNA IZBA KONTROLI REPUBLIKI

Artykuł 98

Niezależny organ o nazwie Generalna Izba Kontroli Republiki sprawuje kontrolę nad zgodnością z prawem aktów administracji, nadzoruje pozyskiwanie i wydatkowanie środków Skarbu Państwa, samorządów terytorialnych oraz innych organów i służb określonych przez ustawy; bada i orzeka w sprawie rachunków osób, które odpowiadają za dobra należące do tych jednostek, prowadzi ogólną księgowość Narodu i wypełnia inne funkcje, które powierza jej właściwa konstytucyjna ustawa organiczna.

Generalny Kontroler Republiki winien mieć tytuł adwokata od co najmniej dziesięciu lat, ukończone 40 lat i spełniać pozostałe warunki konieczne, aby być obywatelem z prawem do głosowania. Jest powołany przez Prezydenta Republiki na okres ośmiu lat, za zgodą Senatu udzieloną większością 3/5 jego członków sprawujących mandaty, i nie może być powołany ponownie. Niezależnie od tego po ukończeniu 75 lat przestaje sprawować swój urząd.

Artykuł 99

Wykonując funkcję kontroli zgodności z prawem, Kontroler Generalny rejestruje dekrety i rozporządzenia³⁹, które, zgodnie z prawem, są przedkładane Izbie Kontroli, lub stwierdza ich niezgodność z prawem, jeżeli taka występuje; ma jednak obowiązek nadać im dalszy bieg, jeżeli pomimo stwierdzenia niezgodności Prezydent Republiki potwierdza swój akt z podpisami wszystkich swoich ministrów, w którym to przypadku kopia odpowiednich dekretów przekazywana jest Izbie Deputowanych. W żadnym przypadku nie może nadać dalszego biegu dekretem w sprawie wydatków, które wykraczają poza granice określone w Konstytucji, i przekazuje kompletną kopię uzasadnienia Izbie.

³⁹ W oryginale: „resoluciones”.

Do Kontrolera Generalnego Republiki należy również rejestrowanie dekretów z mocą ustawy, ale ma on obowiązek zakwestionować je w przypadku, gdy wykraczają poza zakres ustawy delegującej, naruszają ją lub są sprzeczne z Konstytucją.

Jeżeli dekret z mocą ustawy lub dekret promulgujący ustawę, lub zmianę Konstytucji zostanie zakwestionowany z powodu niezgodności z przyjętym tekstem, lub jeżeli dekret lub rozporządzenie zostanie zakwestionowane z powodu niezgodności z Konstytucją, Prezydent Republiki nie może przy nim obstawać i w razie niezastosowania się do decyzji Izby Kontroli ma on obowiązek przekazać w ciągu dziesięciu dni uzasadnienie Trybunałowi Konstytucyjnemu, aby rozstrzygnął spór.

Pozostałe kwestie, organizacja, funkcjonowanie i uprawnienia Generalnej Izby Kontroli Republiki są przedmiotem konstytucyjnej ustawy organicznej.

Artykuł 100

Organy państwowe dysponujące środkami budżetowymi⁴⁰ mogą dokonać płatności jedynie na mocy dekretu lub rozporządzenia wydanego przez właściwe władze, w którym jest wskazana ustawa lub część budżetu, która zezwala na ten wydatek. Płatności są dokonywane poza tym w porządku chronologicznym w niej ustalonym i po uprzedniej kontroli budżetowej dokumentu, który nakazuje płatność.

⁴⁰ W oryginale: „Las Tesorerías del Estado”.

SIŁY ZBROJNE,
PORZĄDKOWE
I BEZPIECZEŃSTWA
PUBLICZNEGO

SIŁY ZBROJNE,
PORZĄDKOWE
I BEZPIECZEŃSTWA
PUBLICZNEGO

SIŁY ZBROJNE, PORZĄDKOWE I BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO

Artykuł 101

Siły Zbrojne podlegające Ministerstwu odpowiedzialnemu za Obronę Narodową składają się jedynie i wyłącznie z Wojsk Lądowych, Marynarki i Sił Powietrznych. Istnieją w celu obrony ojczyzny i mają zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego.

Siły Porządkowe i Bezpieczeństwa Publicznego składają się jedynie z Karabinierów i Biura Śledczego. Stanowią siłę publiczną i istnieją w celu zapewniania skuteczności prawa, zagwarantowania porządku publicznego i wewnętrznego bezpieczeństwa publicznego, w sposób określony we właściwych ustawach organicznych. Podlegają Ministerstwu odpowiedzialnemu za Bezpieczeństwo Publiczne.

Siły Zbrojne i Karabinierzy, jako korpusy uzbrojone, z istoty wykonują rozkazy i nie debatują⁴¹. Siły podległe Ministerstwu odpowiedzialnym za Obronę Narodową i Bezpieczeństwo Publiczne są ponadto zawodowe, zhierarchizowane i poddane dyscyplinie.

Artykuł 102

Wstąpienie do służby w Siłach Zbrojnych i formacji Karabinierów może odbywać się wyłącznie za pośrednictwem ich własnych szkół, z wyjątkiem awansów zawodowych i pracowników cywilnych określonych w ustawie.

Artykuł 103

Żadna osoba, grupa lub organizacja nie może posiadać broni lub dysponować bronią, albo innymi podobnymi przedmiotami wymienionymi w ustawie przyjętej przy kwalifikowanym kworum, bez zezwolenia przyznanego na podstawie tej ustawy.

⁴¹ W oryginale: „son esencialmente ibedientes y no deliberantes” – ten ostatni termin nawiązuje do znanych praktyce regionu zjawisk poziomego porozumiewania się dowódców wojskowych, prowadzącego do zmiany i ustanowienia rządów junty (przypis red.).

Ustawa określa Ministerstwo lub organy mu podlegające, które sprawują nadzór i kontrolę nad bronią. Ustanawia również organy publiczne, do których należy kontrolowanie przestrzegania przepisów dotyczących tej kontroli.

Ministerstwo odpowiedzialne za Obronę Narodową lub organ mu podlegający sprawuje nadzór i kontrolę nad bronią w sposób określony w ustawie.

Artykuł 104

Naczelnicy dowódcy Wojsk Lądowych, Marynarki i Sił Powietrznych oraz generał dowódca Karabinierów są powoływani przez Prezydenta Republiki spośród pięciu najstarszych stażem generałów, którzy spełniają warunki, wymagane przez odpowiednie statuty instytucjonalne dla tych stanowisk; sprawują swoje funkcje przez cztery lata, nie mogą zostać powołani na kolejną kadencję i mają gwarancje nieusuwalności z urzędu.

Prezydent Republiki, dekretem zawierającym uzasadnienie, po uprzednim poinformowaniu Izby Deputowanych i Senatu może, przed upływem ich kadencji, przenieść w stan spoczynku naczelników dowódców Wojsk Lądowych, Marynarki i Sił Powietrznych lub generała dowódcę Karabinierów.

Artykuł 105

Nominacje, awanse i przenoszenie w stan spoczynku oficerów Sił Zbrojnych i Karabinierów dokonywane są w drodze dekretu prezydenckiego, zgodnie z właściwą konstytucyjną ustawą organiczną, która określa odpowiednie przepisy podstawowe, a także podstawowe przepisy związane z karierą zawodową, wcieleniem do służby, zabezpieczeniem społecznym, stażem, dowództwem i budżetem Sił Zbrojnych i Karabinierów.

Wstąpienie do służby, nominacje, awanse i przenoszenie w stan spoczynku z Biura Śledczego następują zgodnie z właściwą ustawą organiczną.

RADA
BEZPIECZEŃSTWA
NARODOWEGO

RADA
BEZPIECZEŃSTWA
NARODOWEGO

Rozdział XII

RADA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

Artykuł 106

Ustanawia się Radę Bezpieczeństwa Narodowego, której zadaniem jest doradzanie Prezydentowi Republiki w materiach związanych z bezpieczeństwem narodowym i wykonywanie innych funkcji powierzonych w niniejszej Konstytucji. Przewodniczy jej głowa państwa, a w skład Rady wchodzi przewodniczący Senatu, Izby Deputowanych i Sądu Najwyższego, naczelni dowódcy Sił Zbrojnych, generał dowódca Karabinierów i Kontroler Generalny Republiki.

W przypadkach określonych przez Prezydenta Republiki na posiedzeniach Rady mogą być obecni ministrowie odpowiedzialni za sprawy wewnętrzne, obronę narodową, bezpieczeństwo publiczne, sprawy zagraniczne oraz gospodarkę i finanse kraju.

Artykuł 107

Rada Bezpieczeństwa Narodowego zbiera się, gdy zwołuje ją Prezydent Republiki. Dla odbycia posiedzenia wymagane jest kworum bezwzględnej większości jej członków.

Rada nie podejmuje decyzji z wyjątkiem przypadku uchwalenia regulaminu, o którym mowa w ostatnim ustępie niniejszego przepisu. Podczas posiedzeń każdy z jej członków może wyrazić swoją opinię dotyczącą jakiegoś faktu, aktu lub sprawy, które mają związek z podstawami ustroju lub z bezpieczeństwem narodowym.

Akty Rady są jawne, chyba że większość jej członków zadecyduje inaczej.

Regulamin uchwalony przez samą Radę zawiera pozostałe postanowienia dotyczące jej organizacji, funkcjonowania i jawności obrad.

BANK CENTRALNY

Rozdział XIII

BANK CENTRALNY

Artykuł 108

Ustanawia się niezależny organ, dysponujący własnym majątkiem, o charakterze operacyjnym, o nazwie Bank Centralny, którego skład, organizację, funkcje i kompetencje określa konstytucyjna ustawa organiczna.

Artykuł 109

Bank Centralny może dokonywać transakcji wyłącznie z instytucjami finansowymi, zarówno państwowymi, jak i prywatnymi. W żadnym przypadku nie może udzielać im gwarancji ani nabywać obligacji emitowanych przez państwo, jego organy i przedsiębiorstwa.

Żaden wydatek publiczny ani pożyczka nie mogą być finansowane z kredytów bezpośrednich lub pośrednich Banku Centralnego.

Jednak w razie wojny zewnętrznej lub zagrożenia wojną stwierdzonych przez Radę Bezpieczeństwa Narodowego, Bank Centralny może uzyskiwać, przyznawać lub finansować kredyty dla państwa oraz jednostek państwowych i podmiotów prywatnych.

Bank Centralny nie może wydawać żadnych rozporządzeń, które w sposób bezpośredni lub pośredni ustanawiałyby normy i wymagania różne lub dyskryminujące w stosunku do osób, instytucji lub jednostek, które wykonują operacje o podobnym charakterze.

RZĄD I ADMINISTRACJA PAŃSTWA

Rozdział XIV

RZĄD I ADMINISTRACJA PAŃSTWA

Artykuł 110

Dla celów sprawowania władzy i administrowania państwem, terytorium Republiki dzieli się na regiony, a te na prowincje. Dla celów administracji lokalnej prowincje dzielą się na gminy.

Tworzenie i znoszenie regionów, prowincji i gmin, nadawanie im nazw, zmiany ich granic, jak także ustanawianie stolic regionów i prowincji stanowią materię konstytucyjnej ustawy organicznej.

RZĄD I ADMINISTRACJA REGIONALNA

Artykuł 111

Funkcja rządzenia w regionie sprawowana jest przez intendenta, który jest wyznaczany przez Prezydenta Republiki. Intendent wykonuje swoje funkcje zgodnie z ustawami oraz poleceniami i wytycznymi Prezydenta, którego jest naturalnym i bezpośrednim przedstawicielem na terytorium jego jurysdykcji.

Wyższa administracja każdego regionu należy do rządu regionalnego, którego celem jest rozwój społeczny, kulturowy i gospodarczy regionu.

Rząd regionalny składa się z intendenta i rady regionalnej. W celu wykonywania swoich funkcji rząd regionalny posiada osobowość prawną prawa publicznego i dysponuje własnym majątkiem.

Artykuł 112

Do intendenta należy koordynowanie, nadzorowanie lub kontrolowanie służb publicznych funkcjonujących w regionie, utworzonych w drodze ustawy w celu wypełniania funkcji administracyjnych.

Ustawa określa sposób, w jaki intendent wykonuje te uprawnienia oraz inne przysługujące mu uprawnienia i obowiązki, a ponadto

wskazuje organy, które z nim współpracują przy wykonywaniu jego funkcji.

Artykuł 113

Rada regionalna jest organem o charakterze prawodawczym, stanowiącym i nadzorującym, wykonującym kompetencje rządu regionalnego; jej zadaniem jest urzeczywistnianie partycypacji obywatelskiej w regionie i wykonywanie kompetencji, które przyznaje jej właściwa konstytucyjna ustawa organiczna.

Rada regionalna składa się z radnych wybranych w głosowaniu powszechnym w wyborach bezpośrednich, zgodnie z właściwą konstytucyjną ustawą organiczną. Radni sprawują swój mandat przez cztery lata i mogą zostać wybrani ponownie. Ta sama ustawa określa organizację rady regionalnej, ustala liczbę radnych, którzy wchodzi w jej skład i sposób ich zastępowania, bacząc zawsze na to, aby zarówno ludność jak i terytorium regionu były sprawiedliwie reprezentowane.

Radny regionalny traci mandat, jeżeli w czasie kadencji przestanie spełniać jeden z warunków wybieralności albo z powodu niezdolności do pełnienia funkcji, zakazu łączenia stanowisk, niemożności sprawowania urzędu lub innych przyczyn utraty mandatu, które określa konstytucyjna ustawa organiczna.

Przepisy ustępów poprzednich dotyczące rady regionalnej i radnych regionalnych, stosuje się odpowiednio do terytoriów specjalnych, o których mowa w artykule 126 bis.

Rada regionalna, bezwzględną większością głosów członków sprawujących mandaty, wybiera spośród swoich członków przewodniczącego. Przewodniczący rady sprawuje swój urząd przez cztery lata i przestaje go sprawować w przypadku wystąpienia jednej z okoliczności wymienionych w ustępie trzecim, na skutek odwołania przez 2/3 radnych regionalnych sprawujących mandaty albo w razie rezygnacji ze sprawowania urzędu przyjętej większością głosów tychże.

Konstytucyjna ustawa organiczna określa zadania i kompetencje przewodniczącego rady regionalnej.

Do rady regionalnej należy przyjęcie projektu budżetu danego regionu, przy uwzględnieniu środków przyznanych regionowi

w Ustawie Budżetowej, jego środków własnych oraz tych, które wynikają z umów programowych.

Senatorowie i deputowani, którzy reprezentują okręgi i dystrykty danego regionu, mogą, jeżeli uznają to za stosowne, uczestniczyć w sesjach rady regionalnej i brać udział w jej obradach, bez prawa do udziału w głosowaniu.

Artykuł 114

Konstytucyjna ustawa organiczna określa formę i tryb, w jakich Prezydent Republiki może przekazać jednemu lub więcej rządowi regionalnemu, tymczasowo albo na stałe, jedno bądź więcej uprawnień należących do ministerstw i służb publicznych powołanych w celu wykonywania funkcji administracyjnych, w zakresie planowania terytorialnego, wspierania działalności produkcyjnej oraz rozwoju społecznego i kulturowego.

Artykuł 115

Dla celów sprawowania władzy i wewnętrznego administrowania państwem, o których mowa w niniejszym rozdziale, jako zasadę podstawową przyjmuje się dążenie do harmonijnego i zrównoważonego rozwoju terytorialnego. W ustawach uchwalanych w tym celu należy dbać o przestrzeganie i stosowanie tej zasady oraz uwzględniać także kryteria solidarności między regionami, jak i wewnątrz nich w zakresie podziału środków publicznych.

Niezależnie od środków, które są przyznawane na funkcjonowanie rządów regionalnych w Ustawie Budżetowej Narodu oraz środków przyznawanych na podstawie przepisu art. 19 pkt 20, wymieniona ustawa przeznacza część wydatków na określone w niej inwestycje publiczne, przy czym część ta nosi nazwę narodowego funduszu rozwoju regionalnego.

Ustawa Budżetowa Narodu przewiduje również wydatki na inwestycje sektorowe o znaczeniu regionalnym, a których podział między regiony opiera się na kryteriach słuszności i skuteczności, przy uwzględnieniu odpowiednich krajowych programów inwestycyjnych. Przyznanie tych wydatków wewnątrz każdego z regionów należy do rządu regionalnego.

Z inicjatywy rządów regionalnych albo jednego lub kilku ministerstw mogą być zawierane umowy programowe roczne lub wieloletnie dotyczące inwestycji publicznych między rządami regionalnymi, między tymi ostatnimi a jednym lub większą liczbą ministerstw lub między rządami regionalnymi a władzami gminnymi; ich wykonanie jest obowiązkowe. Właściwa konstytucyjna ustawa organiczna ustanawia przepisy ogólne, które regulują podpisywanie, wykonanie i wymagalność wymienionych umów.

Ustawa może zezwolić rządowi regionalnym i przedsiębiorstwom publicznym na zakładanie spółek z osobami fizycznymi lub prawnymi w celu rozwijania działalności i inicjatyw bez celów zarobkowych, które przyczyniają się do rozwoju regionalnego. Do tworzonych w tym celu jednostek mają zastosowanie normy powszechne obowiązujące osoby prywatne.

Przepis ustępu poprzedniego stosuje się niezależnie od przepisu art. 19 pkt 21.

RZĄD I ADMINISTRACJA PROWINCJI

Artykuł 116

W każdej prowincji istnieje rząd, który jest terytorialnym organem zdekoncentrowanej władzy intendenta. Odpowiada za niego gubernator, którego powoływanie i odwoływanie należy do dyskrecjonalnej władzy Prezydenta Republiki.

Do gubernatora należy wykonywanie, zgodnie z wytycznymi intendenta, nadzoru nad służbami publicznymi funkcjonującymi w prowincji. Ustawa określa uprawnienia, które może przekazać mu intendent i inne uprawnienia, które mu przysługują.

Artykuł 117

Gubernatorzy, w przypadkach i w sposób określony w ustawie, mogą powoływać przedstawicieli w celu wykonywania ich zadań w jednej lub większej liczbie miejscowości.

ADMINISTRACJA GMINNA

Artykuł 118

Administracja lokalna każdej gminy lub grupy gmin ustanowionej w ustawie należy do samorządów, składających się z burmistrza, który jest w niej najwyższą władzą, oraz z rady.

Właściwa konstytucyjna ustawa organiczna ustanawia zasady i formy, jakim musi odpowiadać udział społeczności lokalnej w działaniach gminy.

Burmistrz, w przypadkach i w sposób określony w konstytucyjnej ustawie organicznej, mogą powoływać przedstawicieli w celu wykonywania ich uprawnień w jednej lub większej liczbie miejscowości.

Samorządy są niezależnymi korporacjami prawa publicznego, z osobowością prawną i własnym mieniem, których celem jest zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej i zapewnianie jej udziału w postępie gospodarczym, społecznym i kulturowym gminy.

Konstytucyjna ustawa organiczna określa zadania i kompetencje gmin. Ustawa ta wymienia również sprawy należące do kompetencji gminy, które burmistrz, za zgodą rady albo na żądanie 2/3 wszystkich radnych lub na żądanie liczby obywateli ustalonej w ustawie, poddaje niewiążącej konsultacji lub plebiscytowi, a także okoliczności, tryb i skutki ich przeprowadzania.

Samorządy mogą zrzeszać się zgodnie z właściwą konstytucyjną ustawą organiczną, przy czym zrzeszenia te mogą uzyskiwać osobowość prawną prawa prywatnego.

Samorządy mogą również tworzyć stowarzyszenia lub fundacje prawa prywatnego o niezarobkowych celach, których przedmiot działania stanowi wspieranie i upowszechnianie sztuki, kultury i sportu lub wspieranie działań na rzecz rozwoju gminy i produkcji, a także mogą wstępować do nich. Udział w nich samorządu reguluje właściwa konstytucyjna ustawa organiczna.

Samorządy mogą ustanawiać w obrębie gmin lub grup gmin, zgodnie z właściwą konstytucyjną ustawą organiczną, terytoria

zwane jednostkami sąsiedzkimi, dążąc do zrównoważonego rozwoju i właściwego ukierunkowania udziału obywateli.

Służby publiczne mają obowiązek, zgodnie z ustawą, koordynować działania z gminą, jeżeli wykonują swoje zadania na jej terenie.

Ustawa określa sposób i tryb, w jakim ministerstwa, służby publiczne i rządy regionalne mogą przekazywać swoje uprawnienia samorządom, a także określać tymczasowy lub stały charakter delegacji tych uprawnień.

Artykuł 119

W każdym samorządzie istnieje rada złożona z radnych wybranych w wyborach powszechnych, zgodnie z konstytucyjną ustawą organiczną o samorządach. Radni sprawują swoje mandaty przez cztery lata i mogą zostać wybrani ponownie. Ta sama ustawa określa liczbę radnych i sposób wybierania burmistrza.

Rada jest organem, którego zadaniem jest urzeczywistnianie uczestnictwa społeczności lokalnej i wykonywanie funkcji prawodawczych, rozstrzygających i nadzorczych oraz innych uprawnień, które zostały jej powierzone w sposób określony we właściwej konstytucyjnej ustawie organicznej.

Ustawa organiczna o samorządach ustanawia normy dotyczące organizacji i funkcjonowania rady oraz określa sprawy, w których burmistrz obowiązkowo zasięga opinii rady, oraz sprawy, w których konieczna jest uchwała rady. Uchwała ta jest konieczna w celu przyjęcia gminnego planu rozwoju, budżetu gminnego i odpowiednich projektów inwestycyjnych.

Artykuł 120

Właściwa konstytucyjna ustawa organiczna reguluje tymczasową administrację gmin w trakcie ich tworzenia, procedurę tworzenia nowych samorządów, przenoszenia personelu gminnego i służb oraz gwarancje niezbędne dla zabezpieczenia użytkowania i przeznaczenia dóbr, które znajdują się na terytorium nowych gmin.

Konstytucyjna ustawa organiczna o samorządach ustanawia również procedury znoszenia lub łączenia jednej lub wielu gmin.

Artykuł 121

Samorządy, wykonując swoje funkcje, mogą tworzyć lub likwidować stanowiska pracy i ustalać wynagrodzenia, jak również powoływać organy lub jednostki organizacyjne, na których powołanie zezwala właściwa konstytucyjna ustawa organiczna.

Uprawnienia te wykonywane są w ramach ograniczeń i wymagań, które określa konstytucyjna ustawa organiczna o samorządach, uchwalana z wyłącznej inicjatywy Prezydenta Republiki.

Artykuł 122

Samorządy korzystają z autonomii w administrowaniu swoimi finansami. Ustawa Budżetowa Narodu może przyznać im środki na pokrycie wydatków, niezależnie od przychodów, które zostały im przyznane bezpośrednio przez ustawę, lub które są im przyznawane przez właściwe rządy regionalne. Konstytucyjna ustawa organiczna przewiduje mechanizm solidarnej redystrybucji przychodów własnych pomiędzy samorządy kraju pod nazwą gminnego funduszu wspólnego. Zasady rozdzielania środków tego funduszu stanowią materię ustawową.

POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 123

Ustawa określa zasady koordynacji administracji wszystkich lub wybranych samorządów, dotyczące wspólnych dla nich problemów, a także zasady koordynacji między samorządami a pozostałymi służbami publicznymi.

Niezależnie od przepisów ustępu poprzedniego właściwa konstytucyjna ustawa organiczna reguluje administrowanie strefami miejskimi i określa przesłanki i procedury, które warunkują przyznanie tego statusu określonym obszarom.

Artykuł 124

Do powołania na stanowisko intendenta albo gubernatora oraz do wyboru na radnego regionalnego, burmistrza lub radnego gminnego, wymagany jest status obywatela mającego prawo do głosowania,

spełnienie pozostałych kryteriów w zakresie zdolności wymienionych w ustawie i zamieszkiwanie w danym regionie przez co najmniej dwa lata przed powołaniem lub wyborem.

Stanowisk intendenta, gubernatora, radnego regionalnego, burmistrza i radnego gminnego nie można łączyć ze sobą.

Żaden intendent, gubernator ani przewodniczący rady regionalnej nie może od dnia powołania lub wyboru zostać oskarżony ani pozbawiony wolności, z wyjątkiem przypadku ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, dopóki sąd apelacyjny właściwego okręgu, na posiedzeniu plenarnym, nie udzieli zezwolenia orzekając, że istnieją podstawy do oskarżenia i wszczęcia postępowania. Od tego orzeczenia można odwołać się do Sądu Najwyższego.

W przypadku zatrzymania intendenta, gubernatora lub przewodniczącego rady regionalnej na gorącym uczynku przestępstwa jest on bezzwłocznie oddawany do dyspozycji właściwego sądu apelacyjnego z odpowiednią zwięzłą informacją. Sąd postępuje wówczas zgodnie z przepisem ustępu poprzedniego.

Od chwili stwierdzenia prawomocnym orzeczeniem sądowym zaistnienia przesłanek do wszczęcia postępowania sprawowanie urzędu intendenta, gubernatora albo przewodniczącego rady regionalnej ulega zawieszeniu, a intendent, gubernator lub przewodniczący rady regionalnej podlega właściwemu sędziemu.

Artykuł 125

Właściwe konstytucyjne ustawy organiczne określają przyczyny wygaśnięcia mandatów burmistrzów, radnych regionalnych i radnych gminnych.

Artykuł 126

Ustawa określa sposób rozstrzygania sporów kompetencyjnych między władzami krajowymi, regionalnymi, prowincjonalnymi i gminnymi.

Określa ona również tryb rozwiązywania sporów między intendentem a radą regionalną oraz między burmistrzem a radą.

POSTANOWIENIA SZCZEGÓLNE

Art. 126 bis

Terytoriami specjalnymi są terytoria Wyspy Wielkanocnej i archipelagu Juan Fernández. Zarząd i administrowanie tymi terytoriami regulują statuty specjalne ustanowione przez odpowiednie konstytucyjne ustawy organiczne.

Prawo do zamieszkania i przebywania gdziekolwiek na terytorium Republiki oraz przemieszczania się z miejsca na miejsce, zagwarantowane w pkt 7 art. 19, przysługuje na wymienionych terytoriach na zasadach określonych w ustawach specjalnych przyjętych przy kwalifikowanym kworum, regulujących jego stosowanie⁴².

⁴² Zmiana Konstytucji „Diario Oficial de la República de Chile” z 6 marca 2012 r., Ley 20.573.

ZMIANA KONSTYTUCJI

ZMIANA KONSTYTUCJI

Artykuł 127

Projekty zmiany Konstytucji mogą być wnoszone na wniosek Prezydenta Republiki lub na wniosek któregośkolwiek z członków Kongresu Narodowego z ograniczeniami wymienionymi w ustępie pierwszym art. 65.

Uchwalenie projektu zmiany w każdej Izbie wymaga uzyskania większości głosów $3/5$ deputowanych i senatorów sprawujących mandaty. Jeżeli zmiana dotyczy rozdziałów I, III, VIII, XI, XII lub XV wymaga uchwalenia w każdej z Izb większości $2/3$ głosów deputowanych i senatorów sprawujących mandaty.

W sprawach nieuregulowanych w niniejszym rozdziale do uchwalania projektów zmiany Konstytucji stosuje się postanowienia dotyczące stanowienia ustaw, przy czym zawsze stosuje się kworum, o którym była mowa w ustępie poprzednim.

Artykuł 128

Projekt uchwalony przez obie Izby jest przekazywany Prezydentowi Republiki.

Jeżeli Prezydent Republiki odrzuci w całości projekt zmiany uchwalony przez obie Izby, a te uchwalą go w całości ponownie większością $2/3$ głosów swoich członków sprawujących mandaty w każdej z Izb, Prezydent promulguje projekt, chyba że podda go pod głosowanie przez obywateli w drodze plebiscytu.

Jeżeli Prezydent wniesie poprawki do części projektu zmiany uchwalonego przez obie Izby, poprawki uznaje się za przyjęte, jeżeli zostaną zaaprobowane większością $3/5$ lub $2/3$ głosów członków sprawujących mandaty w każdej z Izb, zależnie od przypadku określonego w artykule poprzednim, następnie projekt zostaje przekazany Prezydentowi w celu promulgacji.

Jeżeli Izby nie uchwalą wszystkich lub niektórych poprawek Prezydenta, w kwestiach spornych nie przeprowadza się zmiany

Konstytucji, chyba że obie Izby uchwalą ponownie większością 2/3 swoich członków sprawujących mandat część projektu przez nie wcześniej przyjętego. W tym ostatnim przypadku przekazuje się Prezydentowi w celu promulgacji część projektu, która została uchwalona ponownie, chyba że zwróci się on do obywateli o wypowiedzenie się w kwestiach spornych w drodze plebiscytu.

Konstytucyjna ustawa organiczna dotycząca Kongresu reguluje pozostałe sprawy związane z wetowaniem projektów zmian i ich uchwalaniem przez Kongres.

Artykuł 129

Plebiscyt zarządza się dekretem prezydenckim, w którym określa się datę głosowania w ciągu trzydziestu dni od dnia, w którym obie Izby ponownie uchwałyły przyjęty przez siebie projekt; plebiscyt odbywa się w sto dwudziestym dniu od dnia opublikowania dekretu, o ile dzień ten przypada w niedzielę. Jeżeli nie, odbywa się on w pierwszą niedzielę po tym terminie. Po upływie tego terminu, jeżeli Prezydent Republiki nie zarządzi plebiscytu, promulguje się projekt uchwalony przez Kongres.

Dekret zarządzający plebiscyt zawiera, w zależności od przypadku, projekt zamiany uchwalony przez obie Izby i w całości zawetowany przez Prezydenta Republiki, bądź też części projektu, które Kongres uchwalił ponownie. W tym ostatnim przypadku każdą z kwestii spornych głosuje się w plebiscycie osobno.

Trybunał do Spraw Ważności Wyborów informuje Prezydenta Republiki o wyniku plebiscytu oraz ustala tekst projektu przyjęty przez obywateli, który zostaje promulgowany jako zmiana Konstytucji w ciągu pięciu dni od dnia wydania komunikatu.

Po promulgacji projektu i od dnia jego wejścia w życie, jego przepisy stanowią integralną część Konstytucji.

POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE

Pierwsze

Do chwili uchwalenia przepisów wykonawczych do ustępu trzeciego pkt 1 art. 19 niniejszej Konstytucji, zachowują moc przepisy obecnie obowiązujące.

Drugie

Do czasu uchwalenia nowego Kodeksu Górniczego, który reguluje, poza innymi sprawami, formę, warunki i skutki koncesji na działalność górniczą, o której mowa w ustępach od siódmego do dziesiątego pkt 24 art. 19 niniejszej Konstytucji Politycznej, podmioty, którym przysługują uprawnienia do eksploatacji górniczych podlegają nadal, jako koncesjonariusze, ustawodawstwu, które obowiązywało w chwili wejścia w życie niniejszej Konstytucji.

Uprawnienia w zakresie działalności górniczej, o których mowa w ustępie poprzednim, zachowują moc pod rządami nowego Kodeksu, jednakże w sprawach korzystania z uprawnień, wykonywania obowiązków oraz wygasania uprawnień obowiązują przepisy nowego Kodeksu Górniczego. Nowy kodeks określi okres, w jakim koncesjonariusze, w celu uzyskania ochrony prawnej, winni spełnić nowe wymagania w nim ustanowione.

W okresie między wejściem w życie niniejszej Konstytucji a wejściem w życie nowego Kodeksu Górniczego, przyznawanie uprawnień o charakterze koncesji w zakresie działalności górniczej, o których mowa w ustępach od siódmego do dziesiątego pkt 24 art. 19 niniejszej Konstytucji, podlega przepisom aktualnie obowiązującym, podobnie jak przyznane koncesje.

Trzecie

Do wielkich kopalni miedzi i przedsiębiorstw uznawanych za takie, znacjonalizowanych zgodnie z przepisem przejściowym 17a Konstytucji Politycznej z 1925 r. stosuje się nadal normy konstytucyjne obowiązujące w dniu promulgacji niniejszej Konstytucji.

Czwarte

Uznaje się, że obecnie obowiązujące ustawy dotyczące materii, które zgodnie z niniejszą Konstytucją winny stanowić przedmiot

konstytucyjnych ustaw organicznych lub ustaw przyjmowanych przy kwalifikowanym kworum, spełniają te wymagania i nadal obowiązują w zakresie, w jakim nie są sprzeczne z Konstytucją, do czasu uchwalenia odpowiednich aktów prawnych.

Piąte

Niezależnie od przepisu pkt 6 art. 32, zachowują moc przepisy prawne, które w dniu promulgacji niniejszej Konstytucji regulują materie niewymienione w art. 63, dopóki nie zostaną wyraźnie uchylone przez ustawę.

Szóste

Niezależnie od przepisu ustępu trzeciego pkt 20 art. 19 zachowują moc przepisy prawne, które ustanawiały daniny przeznaczone na określony cel, dopóki nie zostaną wyraźnie uchylone przez ustawę.

Siódme

Indywidualne ułaskawienia są nadal dopuszczalne w odniesieniu do przestępstw, o których mowa w art. 9 i które zostały popełnione przed 11 marca 1990 r. Kopia dekretu w tej sprawie jest przekazywana z zachowaniem tajemnicy Senatowi.

Ósme

Przepisy rozdziału VII „Prokuratura” obowiązują od chwili wejścia w życie konstytucyjnej ustawy organicznej o prokuraturze. Ustawa ta może określić różne daty wejścia w życie poszczególnych przepisów, a także określić jej stopniowe wdrażanie w różnych sprawach i regionach kraju.

Rozdział VII „Prokuratura”, konstytucyjna ustawa organiczna o prokuraturze generalnej oraz ustawy, które uzupełniając te normy, zmieniają Kodeks Organiczny Sądów i Kodeks Postępowania Karnego, są stosowane wyłącznie do czynów popełnionych po wejściu w życie wymienionych przepisów.

Dziewiąte

Niezależnie od przepisu art. 87 na listach 5-osobowych i na każdej z list 3-osobowych utworzonych w celu obsadzenia po raz pierwszy stanowisk Prokuratora Generalnego i prokuratorów regionalnych, Sąd Najwyższy i sądy apelacyjne mogą – odpowiednio – zaproponować członka władzy sądowniczej w stanie czynnym.

Dziesiąte

Uprawnienia przyznane samorządom w art. 121 dotyczące zmian struktury organizacyjnej, personelu i wynagrodzeń, stosuje się, o ile zostaną uregulowane we właściwej ustawie warunki, wymagania i ograniczenia w celu wykonywania tych nowych kompetencji.

Jedenaste

W ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy o zmianie Konstytucji na listach kandydatów do Sądu Najwyższego nie mogą być umieszczane osoby, które piastowały urząd Prezydenta Republiki, deputowanego, senatora, ministra stanu, intendenta, gubernatora lub burmistrza.

Dwunaste

Kadencja urzędującego Prezydenta Republiki trwa sześć lat i nie może on zostać wybrany ponownie.

Trzynaste

Senat składa się wyłącznie z senatorów wybranych zgodnie z art. 49 obecnie obowiązującej Konstytucji Politycznej Republiki i konstytucyjnej ustawy organicznej o wyborach ludowych i głosowaniach.

Zmiany wyżej wymienionej ustawy organicznej o głosowaniach ludowych i wyborach, które dotyczą liczby senatorów, istniejących okręgów wyborczych oraz obowiązującej ordynacji wyborczej, wymagają uchwalenia większością 3/5 głosów deputowanych i senatorów sprawujących mandaty.

Obecnie urzędujący senatorowie, włączeni lub powołani zgodnie z pkt a), b), c), d), e) i f) art. 49, które ulegają uchyleniu, sprawują swoje funkcje aż do 10 marca 2006 r.

Czternaste

Wymiana obecnych członków i powołanie nowych członków Trybunału Konstytucyjnego są dokonywane zgodnie z następującymi zasadami:

Obecni członkowie powoływani przez Prezydenta Republiki, Senat, Sąd Najwyższy i Radę Bezpieczeństwa Narodowego sprawują swoje funkcje do czasu upływu kadencji, na którą zostali powołani lub do dnia zaprzestania pełnienia swojego urzędu.

Wymiana sędziów powołanych przez Radę Bezpieczeństwa Narodowego należy do Prezydenta Republiki.

Senat powołuje trzech członków Trybunału Konstytucyjnego, dwóch bezpośrednio i trzeciego na wniosek Izby Deputowanych. Ten ostatni pozostaje na swoim stanowisku do dnia, w którym przestaje sprawować swoje funkcje sędzieja obecnie powołany przez Senat, lub osoba, która go zastępuje zgodnie z ustępem siódmym niniejszego artykułu, i może zostać ponownie powołany.

Obecni sędziowie Sądu Najwyższego, którzy zostają sędziami Trybunału Konstytucyjnego, są tymczasowo zawieszani w wykonywaniu swoich funkcji w Sądzie Najwyższym, po upływie sześciu miesięcy od opublikowania niniejszej zmiany Konstytucji i bez uszczerbku dla ich praw urzędniczych. Obejmą ponownie swoje stanowiska po upływie okresu, na który zostali powołani do Trybunału Konstytucyjnego lub gdy przestaną sprawować w nim funkcje z innego powodu.

Sąd Najwyższy powołuje, zgodnie z pkt c) art. 92, wymienionych tam adwokatów w miarę jak pojawiają się wakaty na tych stanowiskach. Jednakże pierwszy z nich zostaje powołany na trzy lata, drugi na sześć lat, a trzeci na dziewięć. Osoba powołana na trzy lata może zostać powołana ponownie.

Jeżeli jeden z obecnych sędziów nie przewidzianych w ustępie poprzednim przestanie sprawować swój urząd, w zależności od przypadku, jest on zastępowany przez następcę wskazanego przez organ władzy wymieniony w pkt a) i b) art. 92 a jego kadencja trwa przez okres, który pozostał jego poprzednikowi, przy czym może on zostać wybrany ponownie.

Sędziowie, zgodnie z niniejszym przepisem, winni być powołani przed 11 grudnia 2005 r. i rozpocząć pełnienie swoich funkcji 1 stycznia 2006 r.

Piętnaste

Umowy międzynarodowe zaaprobowane przez Kongres Narodowy przed wejściem w życie niniejszej zmiany Konstytucji, które zgodnie z niniejszą Konstytucją, z uwagi na ich materię winny

być uchwalone bezwzględną większością głosów lub większością 4/7 głosów wszystkich deputowanych i senatorów, uznaje się za spełniające te wymagania.

Spory kompetencyjne wcześniej wniesione do Sądu Najwyższego oraz wniesione do czasu wejścia w życie zmian zawartych w rozdziale VIII, będą rozpatrywane przez ten organ, aż do ostatecznego zakończenia postępowania w ich sprawie.

Postępowania wszczęte z urzędu lub na wniosek strony albo wszczęte w Sądzie Najwyższym w celu stwierdzenia niestosowności przepisu prawnego z powodu jego niezgodności z Konstytucją przed wejściem w życie zmian zawartych w rozdziale VIII są nadal rozpoznawane i rozstrzygane przez ten Sąd aż do ich ostatecznego zakończenia.

Szesnaste

Zmiany wprowadzone w rozdziale VIII wchodzi w życie sześć miesięcy po opublikowaniu niniejszej zmiany Konstytucji, z wyjątkiem przepisów zawartych w czternastym postanowieniu przejściowym.

Siedemnaste

Siły Porządkowe i Siły Bezpieczeństwa Publicznego nadal podlegają ministerstwu odpowiedzialnemu za Obronę Narodową, aż do chwili uchwalenia nowej ustawy tworzącej ministerstwo odpowiedzialne za Bezpieczeństwo Publiczne.

Osiemnaste

Zmiany wprowadzone w art. 57 pkt 2 wchodzi w życie po następnych powszechnych wyborach do parlamentu.

Dziewiętnaste

Zmiana zawarta w art. 16 pkt 2 niniejszej Konstytucji zawieszają jednak prawo do głosowania osób, wobec których wszczęto postępowanie za czyny popełnione przed 16 czerwca 2005 r., za przestępstwa, za które przewidziana jest kara szczególnie dotkliwa lub za przestępstwa, które ustawa uznaje za czyny terrorystyczne.

Dwudzieste

Dopóki nie zostaną utworzone trybunały specjalne, o których mowa w ustępie czwartym pkt 16 art. 19, skargi uzasadnione

naruszeniem zasad etyki przez osoby wykonujące określone zawody, które nie należą do korporacji zawodowych, są rozpoznawane przez sądy powszechne.

Dwudzieste pierwsze

Zmiana wprowadzona w pkt 10 art. 19 dotycząca drugiego poziomu przejściowego w szkolnictwie przedszkolnym wchodzi w życie stopniowo, na zasadach określonych w ustawie.

Dwudzieste drugie

Do czasu wejścia w życie statutów specjalnych, o których mowa w artykule 126 bis, terytoria specjalne Wyspy Wielkanocnej i Archipelagu Juan Fernández podlegają powszechnym przepisom dotyczącym podziału polityczno-administracyjnego oraz wewnętrznego zarządu i administrowania Państwem.

Dwudzieste trzecie

Zmiany wprowadzone w art. 15 i 18 dotyczące dobrowolności głosowania i umieszczania w spisie wyborców z mocy prawa, obowiązują po wejściu w życie właściwej konstytucyjnej ustawy organicznej, o której mowa w ustępie drugim art. 18 wprowadzonym wymienionymi poprawkami.

Dwudzieste czwarte

Państwo chilijskie może uznać jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Karnego na zasadach określonych w traktacie przyjętym w mieście Rzym, 17 lipca 1998 r., przez Konferencję Dyplomatyczną Przedstawicieli Narodów Zjednoczonych, ustanawiającym wymieniony Trybunał.

Dokonując takiego uznania, Chile potwierdza swoją zdolność preferencyjną w zakresie wykonywania jurysdykcji karnej pozostającej w związku z jurysdykcją Trybunału. Ta ostatnia będzie subsydiarna wobec tej pierwszej, na zasadach określonych w Statucie Rzymskim, który powołał Międzynarodowy Trybunał Karny.

Współpraca i pomoc między kompetentnymi władzami państwowymi a Międzynarodowym Trybunałem Karnym, jak również procedury sądowe i administracyjne, które mogą być prowadzone, podlegają zasadom określonym przez ustawę chilijską. Jurysdykcja

Międzynarodowego Trybunału Karnego, zgodnie z zasadami określonymi w jego Statucie, może być sprawowana wyłącznie w odniesieniu do przestępstw należących do jego kompetencji, której początkowy moment wykonywania przypada po wejściu w życie w Chile Statutu Rzymskiego.

Dwudzieste piąte

Poprawka wprowadzona w ustępie czwartym art. 60 wchodzi w życie po upływie stu osiemdziesięciu dni liczonych od dnia opublikowania niniejszej ustawy w Dzienniku Urzędowym.

ANEKS

ANEKS

Wykaz ustaw konstytucyjnych zmieniających Konstytucję Polityczną Republiki Chile od 1989 r.

Lp.	Numer ustawy	Data publikacji	Tytuł ustawy	Liczba zmienionych artykułów
1.	18.825	17.08.1989	Zmiana Konstytucji Politycznej Republiki Chile	37
2.	19.055	01.04.1991	Zmiana Konstytucji Politycznej Republiki Chile	4
3.	19.097	12.11.1991	Zmiana Konstytucji Politycznej Republiki dotycząca rządów regionalnych i administracji gminnej	24
4.	19.295	04.03.1994	Zmiana art. 25 Konstytucji Politycznej Republiki Chile	1
5.	19.448	20.02.1996	Włączenie postanowienia przejściowego do Konstytucji Politycznej Republiki	1
6.	19.519	16.09.1997	Utworzenie Prokuratury	19
7.	19.526	17.11.1997	Reforma konstytucyjna dotycząca administracji gminnej	5
8.	19.541	22.12.1997	Reforma konstytucyjna dotycząca władzy sądowniczej	8
9.	19.597	14.01.1999	Zmiana art. 74 Konstytucji Politycznej Republiki Chile	1
10.	19.611	16.06.1999	Ustanowienie równości mężczyzn i kobiet wobec prawa	1
11.	19.634	02.10.1999	Reforma Konstytucji Politycznej Republiki Chile w sprawie ustanowienia i uznania oświaty przedszkolnej	1

12.	19.643	05.11.1999	Wprowadzenie zmian w art. 26, 27 i 84 Konstytucji Politycznej Republiki Chile dotyczących wyborów Prezydenta Republiki i Trybunału do spraw Ważności Wyborów	3
13.	19.671	29.04.2000	Reforma konstytucyjna w sprawie zmiany art. 117 ustawy zasadniczej dotyczącej wspólnego posiedzenia izb w celu przyjęcia reformy konstytucyjnej	1
14.	19.672	28.04.2000	Reforma konstytucyjna w sprawie zmiany art. 30 ustawy zasadniczej w celu ustanowienia statusu byłych prezydentów Republiki	1
15.	19.742	25.08.2001	Reforma konstytucyjna znosząca cenzurę kinematografii, wprowadzająca w to miejsce system klasyfikacji i ustanawiająca prawo wolności artystycznej	3
16.	19.876	22.05.2003	Reforma konstytucyjna wprowadzająca obowiązkowe i bezpłatne szkolnictwo średnie	1
17.	20.050	26.08.2005	Reforma konstytucyjna wprowadzająca rozmaite zmiany do Konstytucji Politycznej Republiki	87
18.	20.162	16.02.2007	Reforma konstytucyjna ustanawiająca obowiązkową oświatę przedszkolną na drugim poziomie przejściowym	2

19.	20.193	30.07.2007	Reforma konstytucyjna ustanawiająca terytoria specjalne Wysp Wielkanocnych i Archipelagu Juan Fernández	2
20.	20.245	10.01.2008	Reforma konstytucyjna określająca zasady wejścia w życie określonych ustaw procesowych	1
21.	20.337	04.04.2009	Reforma konstytucyjna zmieniająca art. 15 i 18 ustawy zasadniczej, dotyczących prawa obywateli do głosowania i umieszczenia ich z urzędu w spisie wyborców	3
22.	20.346	14.05.2009	Reforma konstytucyjna dotycząca związków gmin	1
23.	20.352	30.05.2009	Reforma konstytucyjna upoważniająca Państwo Chilijskie do przyjęcia Statutu Rzymskiego ustanawiającego Międzynarodowy Trybunał Karny	1
24.	20.354	12.06.2009	Reforma konstytucyjna dotycząca zmiany terminu wyborów Prezydenta Republiki	1
25.	20.390	28.10.2009	Reforma konstytucyjna w sprawie rządów i administracji regionalnej	11
26.	20.414	04.01.2010	Reforma konstytucyjna w dziedzinie przejrzystości, modernizacji państwa oraz jakości polityki	5
27.	20.503	27.04.2011	Reforma konstytucyjna dotycząca nadzoru i kontroli nad bronią	1

28.	20.515	04.07.2011	Reforma konstytucyjna w sprawie dostosowania terminów związanych z wyborami prezydenckimi	5
29.	20.516	11.07.2011	Reforma konstytucyjna dotycząca ochrony pokrzywdzonych osób fizycznych w wyniku przestępstwa oraz należnej im pomocy prawnej	2
30.	20.573	06.03.2012	Reforma konstytucyjna dotycząca terytoriów specjalnych: Wyspy Wielkonocej i Archipelagu Juan Fernández	1

Źródło: opracowano na podstawie danych ze strony internetowej Biblioteki Narodowej Chile, <http://www.leychile.cl>.

WYBRANA LITERATURA

Bernatowicz G., Dobosiewicz Z., *Chile. Rewolucja parlamentarna*, Warszawa 1973.

Chmara M., *Klasy społeczne i partie polityczne Republiki Chile 1964–1973*, Warszawa 1978.

Complak K., *Konstytucyjne systemy rządów w Ameryce Łacińskiej*, Wrocław 1992.

Complak K., *Parlament we współczesnej Ameryce Łacińskiej*, Wrocław 1994.

Complak K., *Rządy faktyczne w Ameryce Południowej (1930–1979)*, Wrocław 1990.

On the state of Latin American states: approaching the bicentenary. Sobre el estado de Los Estados Latinoamericanos: en el umbral del bicentenario, red. R. Stemplowski, Kraków 2009.

Spyra J., *System konstytucyjny Chile*, Warszawa 2005.

Stemplowski R., *Państwowy socjalizm w realnym kapitalizmie: Chile w 1932 roku*, Warszawa 1996.

Uziębło P., *Kilka uwag o prawie wyborczym do parlamentu chilijskiego*, [w]: *Prawo wyborcze Rzeczypospolitej Polskiej i problemy akcesji Polski do Unii Europejskiej. Materiały konferencyjne. Referaty. Dyskusja*, red. A. Sylwestrzak, Olsztyn 2003.

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ UKAZAŁY SIĘ KONSTYTUCJE:

Albanii [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000,
Albanii z 1998 r. – wyd. 2001

Austrii [z 1920 r. w wersji z 1929 r. ostatnia zmiana
28 VI 2002] wyd. 2004

Belgii [z 1831 r., tekst jednolity z 1994] wyd. 1996,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008]
wyd. 2010

Brazylii [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 VI 2004] wyd. 2004

Bułgarii [z 1991 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 II 2007] wyd. 2012

Chorwacji [z 1990 r.] wyd. 1995,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001]
wyd. 2007

Czech [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000

Danii [z 1953 r.] wyd. 2002

Estonii [z 1992 r.] wyd. 1997

Finlandii [z 1919 r.] wyd. 1997
Finlandii z 1999 r. – wyd. 2003

Francji [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 22 II 1996] wyd. 1997,
wyd. 2 – [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003]
wyd. 2005

Grecji 1975/1986 – wyd. 1992,
wyd. 2 – [wg stanu na 1 VII 2005] wyd. 2005

Hiszpanii [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992] wyd. 2008

- Holandii** [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 21 III 2002] wyd. 2003
- Irlandii** [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 24 VI 2004] wyd. 2006
- Islandii** [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 1 VII 1999] wyd. 2009
- Izraela** [ustawy konstytucyjne – 1948/1992] wyd. 2001
- Kanady** [akty z 1867 i 1982 wg stanu na 1 IV 1996] wyd. 1998
- Litwy** [z 1992] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004] wyd. 2006
- Luksemburga** [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 24 VI 2005] wyd. 2006
- Łotwy** [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998] wyd. 2001
- Macedonii** [z 1992 r.] wyd. 1999
- Malty** [wg stanu na 1 IX 2007] wyd. 2008
- Monako** [z 1962 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 2 IV 2002] wyd. 2012
- Niemiec** [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 VIII 2006] wyd. 2008
- Norwegii** [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 VI 1992] wyd. 1996
- Portugalii** [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 20 IX 1997] wyd. 2000
- Republiki Południowej Afryki** [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003] wyd. 2006
- Rosji** [z 1993 r.] wyd. 2000
- Rumunii** [z 1991 r.] wyd. 1996

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001]
wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006]
wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzgl.
poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991,
wyd. 2 [tekst jednolity z 1998] wyd. 2000

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990] wyd. 1992,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001]
wyd. 2002,

Ustawa Zasadnicza Węgier [z 2011 r., uzup. o Postanowienia
przejściowe z 30 XII 2011] wyd. 2012

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 V 2003] wyd. 2004

**Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii
Północnej**, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu prawnego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „**Konstytucje państw Unii Europejskiej**”, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011 r.